

לקוטי תורה • פרשת חקת • מאמר 8

אז ישיר ישראל את השירה הזאת עלי באר...

”אז ישיר ישראל את השירה הזאת: עלי באר” (במדבר כא, יז)

הנשמה היא באר: מימיה יורדים מלמעלה דרך גן עדן, ובגוף הם שוב נובעים מלמטה; העלייה הזאת, באמצעות מצוות מעשיות, תורה ותשובה, מגיעה למעלה מן השפע שירד. כדי לפתוח את הבאר צריך לחפור ולכרות את מה שמסתיר את אהבת הנשמה — עבודה שנעשית בידי ה”שרים”, האבות, ובייחוד יעקב, וראשיתה בהתעוררות מלמעלה.

מוקדש לכבוד

מוקדש לכבוד הגאון המקובל רבי לוי יצחק שניאורסאהן זצ”ל

אבי הרבי, רבי לוי יצחק

LikuteiTorah.com

הפרשה החסידית

/likuteitorah.com/he/likutei-torah/chukas/8

הנקודה

הנשמה היא באר: מימיה יורדים מלמעלה דרך גן עדן, ובגוף הם שוב נובעים מלמטה; העלייה הזאת, באמצעות מצוות מעשיות, תורה ותשובה, מגיעה למעלה מן השפע שירד. כדי לפתוח את הבאר צריך לחפור ולכרות את מה שמסתיר את אהבת הנשמה – עבודה שנעשית בידי ה"שרים", האבות, וכיחוד יעקב, וראשיתה בהתעוררות מלמעלה.

כל קטע: לשון המאמר, אחר כך התרגום, ואחר כך ביאור קצר תחת קו זהב. המספרים הקטנים בלשון המאמר מפנים להערות שבסוף.

המאמר בקצרה

שירת הבאר של ישראל נקראת כשירת הנשמה. הבאר היא כנסת ישראל, מקור הנשמות: כשם שהמים מגיעים מן הנהרות שלמעלה דרך הארץ, כך הנשמה יורדת דרך גן עדן העליון וגן עדן התחתון, ושם היא "מעייין גנים"; בגוף היא נעשית "באר מים חיים", הנובעת מלמטה. באמצעות המצוות המעשיות, ששורשן גבוה ביותר מפני שהן יורדות למטה ביותר, האדם משקה את גן עדן בתענוג הנשמות, באופן פנימי ובאופן מקיף, בדומה למזון וללבוש הניתנים לצדקה. הבאר העולה מלמטה, כמו תשובת בעל התשובה, גבוהה מן הנהר הזורם מלמעלה. כדי לפתוח אותה צריך לסלק בחפירה רגבי עפר גסים ולכרות את החול הדק, ולכופף את הסטרא אחרא באיסורים, בדברים המותרים ובמצוות. הדבר נעשה בידי השרים, ובראשם יעקב: קול התורה שלו שולט בהסתר, ורחמיו מגלים את אהבת אברהם. המים החיים הם אהבה מתמדת ששורשה בחכמה ובתורה, וכל זה מתחיל בהתעוררות מלמעלה, שאנו מבקשים בתפילה.

מבנה

1	הנשמה כבאר	11
הבאר היא כנסת ישראל. כשם שמי הבאר יורדים מארבעת הנהרות דרך עורקי הארץ ושבים ונובעים, כך הנשמה יורדת דרך גן עדן העליון וגן עדן התחתון, שהם "מעייין גנים", ובגוף היא נעשית "באר מים חיים" העולה מלמטה למעלה.		
2	השקיית גן עדן באמצעות המצוות	4-21
אדם הונח בגן עדן כדי לעבוד אותו במצוות עשה ולשמור עליו במצוות לא תעשה, ועבודת גן היא השקייתו. גן עדן הוא תענוג הנשמות בהשגת ה', הנסתר בעצמותו; הוא נמשך באמצעות המצוות המעשיות, ששורשן גבוה ביותר מפני שהן יורדות למטה ביותר, ובאמצעות כל מצווה במחשבה, בדיבור ובמעשה, המקבילים לבריאה, ליצירה ולעשיה.		
3	אור פנימי ואור מקיף	8-51
הגילוי בא באופן פנימי ובאופן מקיף, בדומה למזון וללבוש הניתנים לצדקה. "להתענג על הוי"ו" הוא האופן הפנימי, שבו שכל הנשמה מקיף את מה שהיא משיגה, כשם שהשרפים עומדים "ממעל"; האופן המקיף הוא כהבזק ברק, ובגן עדן הוא לבוש הנשמה: "כבוד הוי"ו יאספך". למטה מתגלה האור כבאר של אהבת האדם לה'.		
4	החיים בגוף והבאר העליונה	10-91
החיים בגוף הם מעבר בלבד; הנשמה נמצאת כאן כדי להזדכך כמים העוברים באדמה, באמצעות המצוות המעשיות ושליטת הנפש האלקית בנפש הבהמית. הגהה מוצאת בנשמה עצמה מעייין ובאר: תפילה מתוך התבוננות משקה את לימוד התורה, ואור התשובה חוזר ועולה. הבאר הנובעת מלמטה גבוהה מן הנהר שמלמעלה, כמו בעל התשובה ביחס לצדיק גמור, והיא המים שבאו מן הסלע.		

הפירה מסלקת רגבי עפר גסים, וכרייה מסלקת חול דק: הכנעת הסטרא אחרא באיסורים, בדברים המותרים ובמצוות, בלב נשבר וללא היקשרות אפילו לדברים המותרים. השרים החופרים הם האבות, ובראשם יעקב, השולט באלקים, שם ההסתר, ובמלאכים, מפני שהוא גוף התורה, שאחדותה אינה מצויה אצל שום מלאך. רחמינו מגלים את אהבת אברהם, וסדר התפילה בנוי לפי דגם זה.

הבאר מניבה מים חיים — אהבה מתמדת, מעבר לאש החולפת של התפילה: חסדו של אברהם, הדומה למים, המתקבל מחכמה ומביטול. היא מתגלה באמצעות התורה, הדומה לראייה ומביאה אהבה גבוהה מן האהבה שנולדת משמיעה; מי התורה נובעים מבאר המצוות ועולים עד שגם "ים המזרחי" מקבל מהם.

ה', כאור ממלא כל עלמין, "מקשיב ושומע" את התורה שלמטה, מפני שהיא נמשכת מאור טובב כל עלמין. המחוקק חורט את הנשמה מבחוץ ומבפנים, כדי לעשותה כלי באמצעות תורה וביטול; המטות הם תומכי התורה, כגון זבולון. כל עלייה מלמטה זקוקה תחילה להתעוררות מלמעלה, לחכמה שבראשית, שאותה אנו מבקשים בתפילה, וסופה בחכמה שבסוף — הבאר שממנה נובעים מים חיים.

באר (באר) באר

מים היורדים מלמעלה, עוברים בארץ ושבים ונובעים מלמטה: הנשמה שבגוף ועבודתה, העולה למעלה מן השפע שירד.

מעין גנים מעין גנים

שורש הנשמה, כנסת ישראל, המשקה את גן עדן העליון ואת גן עדן התחתון; בנשמה, ההתבוננות שבתפילה — "נהר יוצא מעדן" — המשקה את לימוד התורה.

כנסת ישראל כנסת ישראל

כנסת ישראל, מקור נשמות ישראל, הכוללת בתוכה את "ישראל שלמעלה".

אור פנימי ואור מקיף פנימי ומקיף

שני אופני גילוי: דבר הנתפס ונקלט בתוך השכל, בדומה למזון, ודבר המקיף מבחוץ ואינו נבלע בפנים, בדומה ללבוש או להבוק ברק.

הפירה וכרייה הפירה וכרייה

שני שלבים בהכשרת הבאר: סילוק רגבי העפר הגסים, המסתירים בגלוי את אהבת ה', ולאחר מכן סילוק האבנים והחול הדק, ואפילו ההיקשרות לדברים המותרים.

מים חיים מים חיים

אהבת ה' מתמדת שאינה נפסקת — חסדו של אברהם הדומה למים, המתקבל מחכמה ומתגלה באמצעות התורה, בניגוד לאהבה הלוהטת שבתפילה, החולפת.

מחוקק מחוקק

"מחוקק" שבפסוק מתפרש כמי שחורט: הנשמה נחרטת מבחוץ, באמצעות הסרת מה שמסתיר, ומבפנים, בהיעשותה כלי לאור אין סוף באמצעות תורה וביטול.

התעוררות מלמעלה והתעוררות מלמטה אתערותא דלעילא**ואתערותא דלתתא**

כל עלייה של הבאר מלמטה זקוקה לתגובה קודמת מלמעלה — "חכמה בראשית" — ומובילה להתעוררות נוספת שבאה כמענה לה: "חכמה בסוף".

הנשמה כבאר

1 אז ישיר ישראל¹ את השירה הזאת עלי באר ענו לה באר חפרוה שרים כרוה² כוי. הנה באר נקי כנסיי
[כנסת ישראל] כמי"ש בשה"ש [בשיר השירים] מעין גנים באר מים חיים³.

"אז ישיר ישראל את השירה הזאת: עלי באר ענו לה; באר חפרוה שרים, כרוה...". הבאר נקראת כנסת ישראל, כפי שנאמר בשיר השירים: "מעין גנים, באר מים חיים".

המאמר פותח בשירת הבאר ששרו ישראל במדבר. אדמו"ר הזקן מזהה את הבאר עם כנסת ישראל, שורשן הכללי של כל נשמות ישראל, על יסוד הפסוק בשיר השירים, שבו הרעיה, שהיא כנסת ישראל, נקראת "מעין גנים, באר מים חיים".

כי הנה הבאר מים שנובעת מתחת לארץ המים הן היורדים מלמעלה מן הארבעה נהרות דרך סולמא דפרת⁴ כוי וארעא חלחולי מחלחלא⁵ כוי

הבאר היא מקור מים הנובע מתחת לפני הארץ. המים הם אלה שיורדים מלמעלה, מארבעת הנהרות, דרך "סולמות פרת" וכוי, ו"הארץ מחלחלת בנקבים" וכוי;

כדי להסביר את הדימוי, מתאר אדמו"ר הזקן את מקורם של מי הבאר: הם יורדים מארבעת הנהרות שלמעלה, ומובלים מתחת לפני הקרקע באמצעות מה שהגמרא מכנה "סולמא דפרת" — ערוצים שלפי אור התורה זורמים מתחת לאדמה ועולים בהרים כמין סולם. הביטוי "הארץ מחלחלת בנקבים" לקוח מן הגמרא, האומרת שכל הארץ מלאה בערוצים כאלה.

יורדים המים דרך גידי הארץ עד שנעשה מי באר שחוזרים ונובעים מתחת לארץ מלמטה למעלה
[וכמי"ש מזה ע"פ ויחפרו בפי תולדות] וכך כנסיי [כנסת ישראל] היא מקור

המים יורדים דרך עורקי הארץ, עד שהם נעשים מי באר, החוזרים ונובעים מתחת לארץ, מלמטה למעלה [כפי שמבואר על הפסוק "ויחפרו" שבפרשת תולדות]. וכך גם כנסת ישראל, שהיא המקור של

המים יורדים דרך עורקי הארץ, ואז נובעים שוב כמי באר, מלמטה למעלה. הסוגריים המרובעים מפנים למאמר שבתורה אור, פרשת תולדות, על הבארות שחפרו עבדי יצחק. גם כנסת ישראל עוברת תהליך דומה לזה של המים.

נשיי [נשמות ישראל] היא באה מלמעלה ותחלה היתה מעין גנים כי גנים גייע [גן עדן] העליון וגייע [גן עדן] התחתון שבאה בהשתלשלות העולמות דרך גייע [גן עדן] העליון ודרך גייע [גן עדן] התחתון ושם היתה מקום

נשמות ישראל באות מלמעלה. בתחילה הן היו "מעין גנים" — שני גנים, גן עדן העליון וגן עדן התחתון — שכן הן יורדות בהשתלשלות העולמות דרך גן עדן העליון ודרך גן עדן התחתון; ושם היה המקום

כנסת ישראל, מקורן של הנשמות, יורדת מלמעלה ועוברת דרך השתלשלות העולמות, דרך גן עדן העליון וגן עדן התחתון. אלה הם שני ה"גנים" שבפסוק. בשלב זה היא נקראת "מעין גנים", ושם הנשמה עומדת לפני ירידתה לעולם הזה.

עמידת הנשמה טרם בואה לעוה"ז וכשבאה בהתלבשות הגוף נעשית בחי' באר מים חיים שחוזרים ועולים ונובעים ממטה למעלה ביציאתה מנרתקה היא מאסר הגוף לאור באור החיים:^{6,7}

שבו עומדת הנשמה לפני בואה לעולם הזה. וכאשר היא באה להתלבש בגוף, היא נעשית בבחינת "באר מים חיים", שחוזרים ועולים ונובעים מלמטה למעלה, כשהיא יוצאת מנרתיקה, כלומר ממאסר הגוף, "להאיר באור החיים".

כאשר הנשמה נכנסת לגוף, היא נעשית "באר מים חיים": כמו מים שירדו לתוך הארץ ונובעים שוב, היא עולה מלמטה למעלה. הדבר מתרחש כשהיא יוצאת מ"נרתיקה", מן ההגבלה של הגוף, כדי להאיר, כלשון איוב, "באור החיים".

קטע 2 • 211-4

השקיית גן עדן באמצעות המצוות

2 והנה ככל הדברים האלה כך הוא דרך וסדר העבודה כי הנה כתיב ויניחהו בגי'ע [בגן עדן] לעבדה ולשמרה⁸ לעבדה במי'ע [במצות עשה]

והנה, בהתאם לכל הדברים האלה, כך היא דרך העבודה וסדרה. שהרי נאמר: "ויניחהו בגן עדן לעבדה ולשמרה" — "לעבדה" במצוות עשה,

אותו דפוס מנחה את עבודתו של האדם את ה'. אדם הונח בגן עדן "לעבדה ולשמרה", ועל פי זוהר ותיקוני זוהר, "לעבדה" פירושו קיום מצוות עשה.

ולשמרה במל'ית [במצות לא תעשה]^{9,10} שע"י קיום מי'ע [מצות עשה] ושמירת מל'ית [מצות לא תעשה] עובד ומתקן את הגי'ע [הגן עדן] ועבודת הגן היא להשקותה וכמ"ש ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן.¹¹

ו"לשמרה" במצוות לא תעשה. בקיום מצוות עשה ובשמירת מצוות לא תעשה, האדם עובד ומשכלל את גן עדן; ועבודת הגן היא להשקותו, כפי שנאמר: "ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן".

"לשמרה" פירושו מצוות לא תעשה, כך שעל ידי קיום מצוות עשה והימנעות מעבירה על מצוות לא תעשה, האדם עובד ומשכלל את גן עדן. עבודת הגן פירושה בראש ובראשונה להשקות אותו, כפי שנאמר על הנהר היוצא מעדן להשקות את הגן.

3 ובחי' זו נעשית ע"י ישראל למטה שכנס"י [שכנסת ישראל] היא המעיין גנים^{12,13} המשקה את הגן העליון וגן התחתון.

ובחינה זו מתהווה על ידי ישראל שלמטה, שכן כנסת ישראל היא "מעייין גנים" המשקה את הגן העליון ואת הגן התחתון.

עבודתם של ישראל למטה היא שמשקה את הגנים שלמעלה. כנסת ישראל היא "מעייין גנים" המשקה הן את גן עדן העליון והן את גן עדן התחתון.

והענין שכשם שבגן צ"ל בו מעיין להשקותו כדי להצמיח כל פרי שבגן. שהמים מצמיחים כל מיני תענוג כך הנה ג"ע [גן עדן] צ"ל בו בחינת מעיין.

והעניין הוא, שכמו שבגן צריך להיות מעיין שישקה אותו, כדי להצמיח כל פרי שבגן — שהמים מצמיחים כל מיני תענוג — כך גם בגן עדן צריכה להיות בחינה של מעיין.

גן רגיל זקוק למעיין שישקה אותו, כדי שיוכלו לצמוח בו כל מיני פירות ותענוג. גם גן עדן זקוק ל"מעיין" משלו.

כי ג"ע [גן עדן] הוא תענוג הנשמות¹⁴ שנהנין מזיו השכינה שבא לכלל גילוי השגת הנפש המשגת באור אי"ס ב"ה [ועי"ז מתענגין בו תענוג נפלא אין קץ עד שאמרו מוטב דלידייני¹⁵ כוי

שהרי גן עדן הוא התענוג של הנשמות, הנהנות מזיו השכינה, הבא לידי גילוי בהשגתה של הנפש המשיגה באור אין סוף ברוך הוא [ועל ידי כך הן מתענגות בו תענוג נפלא שאין לו קץ, עד שאמרו: "מוטב שיידון" וכו',

גן עדן הוא תענוגן של הנשמות, שעליהן נאמר בגמרא ביחס לעולם הבא שהן "נהנות מזיו השכינה". זיו זה מתגלה להן כשהן משיגות את אור אין סוף. התענוג גדול כל כך, עד שרבי מאיר אמר על רבו אלישע בן אבויה: "מוטב שיידון", וכך יבוא לעולם הבא.

שאפילו כל יסורי גיהנם כדאי הוא לה וצריכה הנשמה להיות לה מירוק בגיהנם תחלה כדי שתבוא להתענג על¹⁶ ה' באור אי"ס ב"ה]

שכן אפילו כל ייסורי גיהנום כדאי לו, והנשמה צריכה לעבור תחילה מירוק בגיהנום, כדי שתוכל לבוא להתענג על ה' באור אין סוף ברוך הוא]

כדאי לשאת אפילו את כל ייסורי גיהנום למען התענוג הזה. על הנשמה לעבור תחילה זיכור בגיהנום, כדי שתוכל לבוא "להתענג על ה'", כלשון הפסוק בישעיהו, באור אין סוף.

והנה הוא ית' סתימא דכל סתימין ואיך יבוא לידי גילוי ההשגה אלא באתעדל"ת [באתערותא דלתתא] תליא מילתא¹⁷ בקיום התומ"צ [התורה ומצות] שהמצות שנתלבשו בענינים גשמיים כמו קרבנות שהם בע"ח [בעץ

חיים] ותרומות ומעשרות שהם בבחינת צומח וצדקה שהיא בבחי' דומם

והנה הוא יתברך סתום מכל הסתומים; כיצד אפוא יוכל לבוא לידי גילוי בהשגה? אלא שהדבר תלוי באתערותא דלתתא, בקיום התורה והמצוות. שהרי המצוות התלבשו בענינים גשמיים, כגון קרבנות, שהם מן החי; תרומות ומעשרות, שהם מבחינת הצומח; וצדקה, שהיא מבחינת הדומם:

אולם ה' בעצמותו הוא "סתום מכל הסתומים", למעלה מכל תפיסה. כיצד יוכל אפוא להתגלות בהשגת הנשמות? הדבר תלוי באתערותא דלתתא — בקיום התורה והמצוות, שהתלבשו בדברים גשמיים מכל מדרגות הטבע: בעלי חיים לקרבנות, צמחים לתרומות ולמעשרות, ודברים דוממים, כמו כסף, לצדקה.

הנה שרשן ויסודתן מאד נעלה בהררי קדש¹⁸ ממדרגה של רצון עליון ואור א"ס ב"ה כנודע ממשל נפילת החומה שמה שנפל יותר למטה הוא ממקום גבוה יותר כו' וכמ"ש בס"י [בספר יצירה] נעוץ תחלתן בסופן^{19,20} דייקא

הרי ששורשן ויסודן נעלים מאוד, "בהרי קודש", במדרגת הרצון העליון ואור אין סוף ברוך הוא, כידוע מן המשל של חומה הנופלת: מה שנופל למטה יותר בא ממקום גבוה יותר וכו'. וכמו שכתוב בספר יצירה: "נעוץ תחילתן בסופן" דווקא,

דווקא משום שמצוות אלה יורדות נמוך כל כך, שורשן גבוה מאוד — ברצון העליון ובאור אין סוף. חלק החומה שנופל למרחק הרב ביותר הוא זה שעמד במקום הגבוה ביותר; ובספר יצירה נאמר ש"תחילתן נעוצה בסופן": הנקודה הנמוכה ביותר קשורה לנקודה הגבוהה ביותר.

כי סוף מעשה במחשבה תחלה^{21,22} והן הן הממשיכים חיות ואור א"ס ב"ה להיות בגילוי ההשגה ותענוג הנשמות בג"ע [בגן עדן] העליון בעולם הבריאה וג"ע [וגן עדן] התחתון שבעולם העשיה [ועמ"ש מזה בביאור ע"פ וידבר משה אל ראשי המטות].^{23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31}

כי "סוף מעשה במחשבה תחילה". והן הן הממשיכות חיות ואור אין סוף ברוך הוא, שיבואו לידי גילוי בהשגה ובתענוג של הנשמות בגן עדן העליון, בעולם הבריאה, ובגן עדן התחתון שבעולם העשיה [ועיי' במה שנתבאר על כך בביאור על הפסוק "וידבר משה אל ראשי המטות"].

כפי שנאמר בפיוט השבת "לכה דודי", מה שבא אחרון במעשה עלה ראשון במחשבה. לכן דווקא המצוות הגשמיות ממשיכות את אור ה' אל תוך השגה ותענוג גלויים לנשמות — בגן עדן העליון שבעולם הבריאה ובגן עדן התחתון שבעולם העשיה. הסוגריים מפנים לביאור על המאמר "וידבר משה אל ראשי המטות".

4 ועדי' שאר כל מצות ה' שהן במודו"מ [במחשבה דבור ומעשה] של האדם מחשבה היא כוונת המצות ודבור הוא

וכך גם כל שאר מצוות ה', שהן במחשבה, בדיבור ובמעשה של האדם: המחשבה היא הכוונה במצוות, והדיבור הוא כך הוא גם בכל מצווה אחרת, שהאדם מקיים במחשבה, בדיבור או במעשה. המחשבה היא הכוונה שבה מקיימים את המצוות.

ת"ת [תלמוד תורה] וק"ש [וקריאת שמע] ובהמ"ז [וברכת המזון] וכיוצא בהן ומעשה המצות מעשיות שבפ"מ [שבפועל ממש] הן הן בחי' בי"ע שבהן ועל ידן נמשך חיות ואור א"ס ב"ה מההעלם אל הגילוי:

לימוד תורה, קריאת שמע, ברכת המזון וכיוצא באלה; והמעשה הוא המצוות המעשיות, שמקיימים בפועל. אלה הן עצמן בחינות בריאה, יצירה ועשיה שבתוך המצוות, ובאמצעותן נמשכים החיות ואור אין סוף ברוך הוא מן ההעלם אל הגילוי.

הדיבור הוא המצוות שמקיימים באמצעות דיבור, כגון לימוד תורה, קריאת שמע וברכת המזון; המעשה הוא המצוות המעשיות שמקיימים בפועל. שלושת אלה מקבילים, בתוך המצוות, לעולמות בריאה, יצירה ועשיה, ובאמצעותם נמשכים החיות ואור אין סוף מן ההעלם אל הגילוי.

אור פנימי ואור מקיף

5 וגילוי זה הוא בבחי' פנימית ובבחי' מקיפים כי במצות יש ב' ענינים בחי' פנימית המצות ובחי' מקיפים³² [ועמשי"ל [ועיין מה שכתוב לעיל] מזה בשה"ש [בשיר השירים] בביאור ע"פ קול דודי³³] ובפרטות המצות במצות הצדקה הלא פרוס לרעב³⁴ לחמך כו'

גילוי זה הוא הן בבחינת פנימיות והן בבחינת מקיפים, שכן במצוות יש שני ענינים: בחינת פנימיות המצוות ובחינת המקיפים [ראו על כך לעיל, בשיר השירים, בביאור על הפסוק "קול דודי"]. ובפרט, במצוות הצדקה: "הלא פרוס לרעב לחמך" וכו':

גילוי זה בא בשני אופנים: אור פנימי שנקלט בתוך האדם, ואורות מקיפים המקיפים אותו מבחוץ; בכל מצווה יש את שני ההיבטים. ההפניה שבסוגריים מתייחסת לביאור על "קול דודי" בלקוטי תורה על שיר השירים, והצדקה מובאת כדוגמה, החל מקריאתו של ישעיהו לפרוס לחם לרעב.

לתת מזון ומחיה בחי' פנימית³⁵ וגם כי תראה ערום וכסיתו³⁶ בחי' מקיף ועי"ז נמשך להיות אז תתענג על^{37,38} ה' על דייקא כמ"ש בזהר פ' ויחי (דרי"ט ע"א)³⁹

לתת מזון ומחיה הוא בחינת פנימיות; וגם "כי תראה ערום וכיסיתו" הוא בחינת מקיף. ועל ידי כך מתקיים "אז תתענג על ה'" — "על" דווקא, כמו שכתוב בזהר, פרשת ויחי (דף רי"ט ע"א).

מזון ומחיה, הנכנסים לתוך הגוף, הם ההיבט הפנימי; כיסוי של אדם ערום כבגד, המקיף את הגוף, הוא ההיבט המקיף. באמצעות שני אלה מתקיימת ההבטחה המופיעה כמה פסוקים לאחר מכן, "אז תתענג על ה'", והזהר מדגיש את המילה "על".

והיינו שיהיה הוי' אור א"ס ב"ה נתפס ונקלט בהשגות הנשמות בבחי' פנימית עד שתהיינה מתענגות ונהנות וכו'

כלומר, שהוי', אור אין סוף ברוך הוא, ייתפס וייקלט בהשגת הנשמות בבחינת פנימיות, עד שהן יתענגו וייהנו וכו'.

כאן "על ה'" מתאר את האופן הפנימי: הוי', אור אין סוף, נתפס ונקלט בהשגת הנשמות, כך שהן מתענגות ונהנות ממנו.

כי המושכל הנתפס בהשגת האדם ושכלו הרי השכל וההשגה מקיפים את המושכל⁴⁰ מכל צד והמושכל מלוכש בפנימיותה ובתוך תוכה והרי שכל האדם והשגתו הם למעלה מן המושכל.

שכן כאשר מושג נתפס בהבנתו ובשכלו של אדם, השכל וההבנה מקיפים אותו מכל צד, והמושג מלוכש בפנימיותם ובתוך תוכם; נמצא אפוא ששכלו והבנתו של האדם הם למעלה מן המושג.

המילה "על" מתאימה כאן משום שכאשר השכל תופס רעיון, הוא מקיף אותו מכל צד ומחזיק אותו בתוכו. כמוכן זה, מי שמשיג עומד "מעל" למה שהוא משיג, והנשמה שתופסת את האלוקות היא, כביכול, "עליה".

6 וזהו ענין שרפים עומדים ממעל לו⁴¹ כוי וכמ"ש במ"א. וגם בבחי' מקיף שהוא כענין שנאמר ויצא ככרק חצו⁴² שאינו אלא ככרק המבריק⁴³ במוחו והשגתו אבל אינו נתפס ונקלט לתוך השגתו ממש.

וזהו ענינם של "שרפים עומדים ממעל לו" וכי, כפי שמבואר במקום אחר. וכן בבחינת המקיף, שהיא בדומה לנאמר: "ויצא ככרק חצו" — אין זה אלא ככרק המבריק במוחו ובהשגתו, אך אינו נתפס ונקלט בהשגתו ממש.

העיקרון שלפיו התפיסה השכלית עומדת מעל למה שהיא תופסת מתבטא גם בחזון ישעיהו, "שרפים עומדים ממעל לו", כפי שמבואר במקום אחר. לעומת זאת, הבחינה המקיפה דומה לנאמר בזכריה, "ויצא ככרק חצו": הבזק שמאיר לרגע את השכל, אך אינו נתפס ונשאר בתוך ההבנה.

7 וזהו ענין לבושי הנשמה שבג"ע [שבגן עדן] להיות צרורה בצרור החיים⁴⁴ כבוד ה' יאספך דהיינו להיות אור א"ס ב"ה מקיף עליו ומלבישו וסובבו מכל צד עד שיהיה נכלל באור א"ס ב"ה ממש בבחי' ביטול ההשגה כוי.⁴⁵

וזהו ענין לבושי הנשמה בגן עדן: שהיא תהיה "קשורה באגד החיים", ו"כבוד הוי' יאסוף אותך". כלומר, שאור אין סוף, ברוך הוא, יקיף אותה, ילביש אותה ויסובב אותה מכל צד, עד שתיכלל ממש באור אין סוף, ברוך הוא, בבחינת ביטול ההשגה וכי.

בגן עדן הנשמות לבושות ב"לבושים", השייכים למדרגת ההקפה: הנשמה "קשורה באגד החיים", ובלשון ישעיהו: "כבוד הוי' יאסוף אותך". אור אין סוף מקיף את הנשמה מכל צד, עד שהיא נטמעת בו לחלוטין, בביטול שבו ההשגה עצמה מתבטלת.

8 וזהו שא' כבוד הוי' יאספך אחר כי תראה ערום וכסיתו⁴⁶ שהוא בחי' מקיף ולבוש וזהו ענין כבוד שהוא ענין מקיף כמ"ש במ"א.

וזהו שנאמר "כבוד הוי' יאספך" לאחר "כי תראה ערום וכסיתו", שהיא בחינת מקיף ולבוש. זהו ענינו של "כבוד", שהוא בחינת מקיף, כפי שמוסבר במקום אחר.

ישעיהו מציב את "כבוד הוי' יאספך" מיד לאחר "כי תראה ערום וכסיתו": ההיבט המקיף של הצדקה, הלבוש, נענה בשכר מקיף. "כבוד" עצמו מציין אור מקיף, כפי שמוסבר במקום אחר.

וזהו ענין מעיין גנים⁴⁷ שכנסת [שכנסת ישראל] היא בחי' מעיין המשקה את הגנים להיות המשכת תענוג עליון מאור א"ס ב"ה מהעולם אל הגילוי בג"ע [בגן עדן] העליון וג"ע [וגן עדן] התחתון וגילוי זה נמשך ג"כ למטה בנפש האדם.

וזהו ענינו של "מעיין גנים": כנסת ישראל היא בחינת מעיין המשקה את הגנים, כדי שתימשך תענוג עליון מאור אין סוף ברוך הוא מן ההעלם אל הגילוי בגן עדן העליון ובגן עדן התחתון. גילוי זה נמשך גם למטה, אל נפשו של האדם,

זהו ענינו של "מעיין גנים": כנסת ישראל משקה את גן עדן העליון ואת גן עדן התחתון, בהמשכת תענוג עליון מאור אין סוף מן ההעלם אל הגילוי. גילוי זה נמשך גם כאן למטה, אל נפשו של כל אדם.

להיות בחיי באר הנובעת ממטה למעלה בקיום מ"ש ואהבת את⁴⁸ ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך כו'.⁴⁹

כך שתהיה בחינת באר הנובעת מלמטה למעלה, בקיום הכתוב: "ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך" וגו'.
בנפש האדם הדבר מתבטא כבאר הנובעת מלמטה למעלה. זהו קיום הציווי "ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך".

קטע 4 • 91-10

החיים בגוף והבאר העליונה

9 וכמ"ש אליך ה' נפשי אשא⁵⁰ כו' כי אתה בראתה⁵¹ ואתה יצרתה כו' ואתה עתיד ליטלה ממני⁵² כו' כמו שנאמר: "אליך ה' נפשי אשא" וכו'. שהרי "אתה בראתה ואתה יצרתה" וכו', "ואתה עתיד ליטלה ממני" וכו'.
חיי הנשמה בגוף תחומים בפסוק "אליך ה' נפשי אשא" ובברכת "אלוקי נשמה" של הבוקר, שבה נאמר שה' ברא את הנשמה ויצר אותה, ובעתיד ייטול אותה בחזרה. הנשמה שייכת לה'; האדם מחזיק בה רק לזמן מוגבל.

ואינה נתונה לאדם אלא כדי שיעור ימי חייו לזאת יהיה בעיניו כל ימי חיי העולם הזה בבחי' בעל כרחך

והיא ניתנת לאדם רק למשך ימי חייו. לכן ראוי שכל ימי חייו בעולם הזה יהיו בעיניו בבחינת "בעל כרחך".
מאחר שהנשמה ניתנת לאדם רק למשך חייו, עליו לראות את כל חייו בעולם הזה ברוח דברי המשנה באבות: "בעל כרחך אתה חי". החיים בגוף אינם מטרה בפני עצמה.

אתה חי^{53,54} וכמאן דשדי בתר כתפוי⁵⁵ ואליו ית' לבדו יהיה נושא את נפשו וכל ימי חיי האדם אשר נתלכשה נפשו בגופו בעולם הזה הוא רק

אתה חי", וכדבר שמשליכים מאחורי הכתף; ורק אליו ית' ישא את נפשו. וכל ימי חייו של האדם, שבהם נשמתו מלוכשת בגופו בעולם הזה, אינם אלא

החיים בעולם צריכים להיות בעיניו כדבר שמשליכים מאחורי הכתף, בלי לייחס לו חשיבות של ממש; את נפשו עליו לשאת רק אל ה', כפי שנאמר בפסוק. מטרתה האמיתית של שהיית הנשמה בגוף מתבארת בהמשך.

כדי להיות בחיי באר שנובעת מתחת לארץ דייקא שעל ידי שהמים הולכים דרך עפר הארץ הם מתבררים ונעשים צלולים יותר כך הנשמה מתבררת יותר בקיום התומ"צ [התורה ומצות] מעשיות שבענינים גשמיים

כדי להיות בבחינת באר הנובעת דווקא מתחת לארץ. כשם שהמים מתבררים ונעשים צלולים יותר כשהם עוברים דרך עפר הארץ, כך הנשמה מתבררת יותר באמצעות קיום התורה והמצוות המעשיות, הנוגעות לעניינים גשמיים,

הנשמה נמצאת כאן כדי להיות באר הנובעת מתחת לארץ, והמילים "מתחת לארץ" מדויקות. כשם שהמים מסתננים ומתבהרים במעברם דרך האדמה, כך הנשמה מתבררת באמצעות שמירת התורה וקיום המצוות המעשיות, הנעשים באמצעות דברים גשמיים.

וגם ע"י תגבורת כח נפש האלקית על נפשה הבהמית לאכפא⁵⁶ ולא הפכא⁵⁷ חשוכא לנהורא כו' ואי לזאת חומריות הגוף וגשמיות העוה"ז אינו אלא בבחינת מעבר לנשמה ועיקר דביקותה תהיה בשרשה באלקים חיים

וגם באמצעות התחזקות כוחה של הנפש האלקית על הנפש הבהמית, כדי לכפות אותה ולהפוך את החושך לאור וכו'. לכן גסות הגוף והגשמיות של העולם הזה אינן אלא מעבר עכור הנשמה, ועיקר דביקותה תהיה בשורשה, באלקים חיים.

הנשמה מתבררת גם כאשר הנפש האלקית גוברת על הנפש הבהמית, כופה את הסטרא אחרא והופכת חושך לאור, כלשון הזוהר. לכן גסות הגוף והגשמיות של העולם הן רק מעבר שהנשמה עוברת בו, ואילו התקשרותה האמיתית נשארת עם שורשה באלקים חיים.

(עו"ל [עוד יש לומר] שבנפש ג"כ ימצא ב' בחי' מעיין ובאר וכו' [וכנזכר] ע"פ ויחפרו עבדי יצחק⁵⁸ הנ"ל מה שמתבונן בעומק מחשבתו בגדולת אור א"ס ב"ה בק"ש [בקריאת שמע] ותפלה זהו בחי' נהר יוצא מעדן⁵⁹ חו"ב [חכמה ובינה] תרין ריעין כו')

(אפשר לומר עוד שגם בנפש עצמה יש שתי בחינות, מעיין ובאר, כפי שזכר לעיל על הפסוק "ויחפרו עבדי יצחק": מה שאדם מתבונן בו בעומק מחשבתו בגדולת אור אין סוף ב"ה בקריאת שמע ובתפילה, הוא בחינת "נהר יוצא מעדן" — חכמה ובינה, "תרין ריעין וכו';

בהערת אגב נאמר שגם בנפש עצמה יש מעיין ובאר, כפי שהתבאר במאמר על הבארות שחפרו עבדי יצחק. התבוננות עמוקה בגדולת ה' בזמן קריאת שמע והתפילה היא "נהר יוצא מעדן" — חכמה ובינה, "שני רעים" שאינם נפרדים, כדברי הזוהר.

והוא משקה את הג"ן סדרים דאורייתא הוא עסק התורה שעוסק אח"כ ד' אמות של הלכה⁶⁰ כו' שיומשך בהתורה מבחי' תענוג עליון וזהו ענין על תפילתי שתהא סמוכה למטתי⁶¹

והוא משקה את ג"ן סדרים דאורייתא, כלומר את לימוד התורה שאדם עוסק בו לאחר מכן, "ארבע אמות של הלכה" וכו', כדי שיימשך בתורה [אור] מבחינת תענוג עליון. וזהו פירוש "על תפילתי שתהא סמוכה למטתי",

אותו נהר משקה את הג"ן, כלומר את "הגן", שערך האותיות שלו הוא חמישים ושלוש — מספר סדרי התורה. זהו לימוד התורה שלאחר התפילה, "ארבע אמות של הלכה", שהגמרא מכנה מקום ה' בעולמו. התפילה ממשיכה תענוג עליון אל התורה שלומדים אחריה; לפי ההערה, כך יש להבין את משאלתו של אבא בנימין בגמרא שתפילתו תהיה "סמוכה למיתו".

כדי שיהי' [שיהיה] עסק התורה אחר התפלה להיות קולך ערב כמ"ש במ"א בביאור ע"פ יונתי בחגוי הסלע⁶² כו' וזהו ענין מעין גנים. וכמ"ש בזה"ג [בזהר חלק ג'] (דרצ"ח א') דמעין גנים זהו ענין ונהר יוצא מעדן.⁶³

כדי שלימוד התורה יהיה לאחר התפילה, וכך "קולך ערב", כפי שמוסבר במקום אחר בביאור על הפסוק "יונתי בחגוי הסלע" וכו'. וזהו ענין "מעין גנים". וכך נאמר בזהר חלק ג', דף רצ"ח ע"א, ש"מעין גנים" הוא ענין "ונהר יוצא מעדן".

לימוד התורה מיד לאחר התפילה גורם לכך שקולו של האדם יהיה "ערב", כלשון שיר השירים בפנייה ליונה שבחגוי הסלע, כפי שמבואר במאמר על הפסוק; זהו "מעין גנים". גם הזהר קושר את מעין הגנים לנהר היוצא מעדן.

וענין באר היינו ע"ד המבואר ע"פ יונתי הנ"ל בענין יונתי כשהיא בחגוי הסלע עז"נ [על זה נאמר] הראיני את מראיך שזהו בחי' אור חוזר אשר ע"ז אמרו במקום שבע"ת [שבעלי תשובה] עומדים צדיקים גמורים⁶⁴ אין יכולים לעמוד דמשכין ליה בחילא יתיר.

ענין הבאר הוא בדומה למה שמבואר לעיל על הפסוק "יונתי", בענין "יונתי" כשהיא בחגוי הסלע, שעל כך נאמר "הראיני את מראיך": זוהי בחינת אור חוזר, שעליו אמרו: "במקום שבעלי תשובה עומדים, צדיקים גמורים אינם יכולים לעמוד", מפני שהם ממשיכים אותו בכוח גדול יותר.

הבאר מקבילה ליונה שב"חגוי הסלע", שאליה נאמר "הראיני את מראיך": אור חוזר, אור שעולה מלמטה. זהו כוחם של בעלי התשובה, שעליהם אמרו חז"ל שהם עומדים במקום שצדיקים גמורים אינם יכולים לעמוד בו, משום שהם ממשיכים את האור בעוצמה רבה יותר.

10 וכך הוא בחי' באר דנביע מתתא לעילא ולכן הוא למעלה מבחי' מעין גנים כו' עד שהיא בחינת מים חיים ממש שלמעלה מבחינת ונהר יוצא כו' כמ"ש במ"א בדי"ה ששים המה מלכות.⁶⁵

וכך גם בבחינת באר, הנובעת מלמטה למעלה; ולכן היא למעלה מבחינת "מעין גנים" וכו', עד שהיא בחינת מים חיים ממש, שלמעלה מבחינת "ונהר יוצא" וכו', כפי שמוסבר במקום אחר במאמר המתחיל "שישים המה מלכות".

הבאר, הנובעת מלמטה למעלה, עומדת לכן למעלה מ"מעין גנים". היא בחינת "מים חיים" ממש, למעלה אפילו מן הנהר היוצא מעדן, כפי שמוסבר במאמר על "שישים המה מלכות".

א"נ [אי נמי] אף שהנהר הוא ג"כ בחי' כנ"ל בענין מים גנים עכ"ז [עם כל זה] הבאר שהוא מלמטה למעלה יש בו בחינה עליונה יותר כנ"ל בענין שבעלי תשובה כו' וצ"ל כל ימיו בתשובה.⁶⁶

אפשר להסביר גם כך: אף שהנהר הוא גם כן בחינה [נעלית], כפי שהוזכר לעיל בענין מי הגנים, מכל מקום בבאר, שהיא מלמטה למעלה, יש בחינה נעלית יותר, כפי שהוזכר לעיל בענין בעלי תשובה וכו'. ועליו להיות בתשובה כל ימיו.

הסבר נוסף: גם הנהר הוא בחינה נעלית, כפי שהוסבר לעיל בענין המעיין המשקה את הגנים, ובכל זאת בבאר העולה מלמטה יש מעלה גבוהה עוד יותר, בדומה למעלתם של בעלי תשובה על הצדיקים הגמורים. לכן, כפי שמלמדת הגמרא, על האדם להיות בתשובה כל ימיו.

וזהו ענין ודברתם אל הסלע ונתן מימיו⁶⁷ שע"ז נאמר עלי באר⁶⁸ כו' והיינו ממש כענין הראיני את מראיך⁶⁹ דיונתי בחגוי הסלע כו':

וזהו ענין "ודיברתם אל הסלע, והוא ייתן את מימיו", שעל כך נאמר "עלי באר" וכו'. והדבר דומה ממש לענין "הראיני את מראיך", שנאמר על "דיונתי בחגוי הסלע" וכו'.

זהו פירוש הציווי למשה: "דבר אל הסלע, והוא ייתן את מימיו" — המים שעליהם שרו ישראל "עלי באר". הדבר דומה ליונה שבסדקי הסלע, שמתגעגעים לראות את מראיה: אור העולה מלמטה.

קטע 5 • 111-13

חפירה וכרייה; יעקב השר

11 ב אך להיות גילוי בחי באר זו צריך להיות חפרוה כרוה⁷⁰ חפירה וכריה היא להשליך את עפר הארץ הסותמים את פי הבאר אלא שחפירה הוא להשליך את רגבי הארץ הגסים וכריה היא להשליך הצרורות וחול הדק.

2. אולם, כדי שבחינה זו של באר תתגלה, צריך להיות "חפרוה כרוה". חפירה וכרייה הן סילוק עפר הארץ הסותם את פי הבאר; אלא שחפירה היא סילוק רגבי הארץ הגסים, ואילו כרייה היא סילוק הצרורות והחול הדק.

החלק השני עוסק באופן גילוי הבאר: בפסוק נאמר שהשרים "חפרוה" ו"כרוה". שתי הפעולות פירושן סילוק העפר הסותם את פי הבאר, אך החפירה מסלקת את הרגבים הגסים, ואילו הכרייה מסלקת את הצרורות ואת החול הדק שנותרו.

12 וכך צריך להעביר כל המסתירים ומכסים על האהבה המסותרת ולאכפיא לסטיא [לסטרא אחרא] הן באיסור להיות סור מרע כו'

וכך יש להסיר כל דבר שמסתיר ומכסה על האהבה המסותרת, ולכפות את הסטרא אחרא: הן בעניינים האסורים, בקיום "סור מרע" וכו';

בנפש, העפר שחוסם את הבאר הוא כל מה שמסתיר ומכסה על האהבה המסותרת לה' שבתוכה. הסרתו פירושה כפיית הסטרא אחרא, תחילה בעניינים האסורים, באמצעות סור מרע.

והן בהיתר קדש עצמך במותר לך⁷¹ ובטל רצונך מפני רצונו⁷² והן בקיום המצות להתחזק בלימוד התורה יותר מהרגילות וליתן צדקה יותר

והן בעניינים המותרים — "קדש עצמך במותר לך", ו"בטל רצונך מפני רצונו"; והן בקיום המצוות — להתחזק בלימוד התורה יותר מן הרגילות ולתת צדקה מעבר

הדבר חל גם על העניינים המותרים, כפי שאומרת הגמרא: "קדש עצמך במותר לך", וכפי שאומרת המשנה: "בטל רצונך מפני רצונו". והוא חל גם על המצוות עצמן: ללמוד תורה יותר מן ההרגל ולתת צדקה יותר מן המידה הטבעית.

מטבעו וכיוצא בהן שכל הדברים האלה וכיוצא בהן הן בחיי חפירה וכריה להעביר כחות החומריות שמצד הקליפה ולבטלן בבחינת ביטול לגמרי בטל רצונך כו'.

לטבעו, וכיוצא בזה. כל הדברים האלה וכיוצא בהם הם בחינות של חפירה וכרייה: להסיר את כוחות הגסות שמצד הקליפה ולבטל אותם בביטול מוחלט, בבחינת "בטל רצונך" וכו',

כל המאמצים האלה הם החפירה והכרייה. הם מפנים את הכוחות הגסים שמקורם בקליפה ומבטלים אותם לגמרי, ברוח "בטל רצונך".

כדי לגלות מצפוני האהבה מההעלם אל הגילוי (ובי בחיי אלו דחפירה וכריה לעשותה בבחי' באר זהו כמו ענין המבואר ע"פ לא תהיה משכלה ועקרה בארצך.⁷³

כדי לגלות את צפונות האהבה, מההעלם אל הגילוי. (ושתי בחינות אלו, חפירה וכרייה, כדי לעשותה בבחינת באר, דומות לענין המבואר על הפסוק "לא תהיה משכלה ועקרה בארצך":

המטרה היא להוציא את האהבה המסותרת מן ההעלם אל הגילוי. הערת הסוגריים קושרת בין שני השלבים לבין מאמר על הפסוק "לא תהיה משכלה ועקרה בארצך".

ענין אפילו בית וולד אין לה⁷⁴ כו' והנה העצה לעשות כלי ריקן הוא כמ"ש לב נשבר ונדכה⁷⁵ כו'. וזהו בחיי חפירה כו' אך עוד צריך הוא שלא יטה לבו אפילו לדברים המותרים להיות מקושר בהם כו' ע"ש.

הענין של "אפילו בית וולד אין לה" כו'. והעצה לעשות כלי ריקן היא כפי שכתוב "לב נשבר ונדכה" כו'; וזהו בחינת החפירה כו'. אך נוסף על כך עליו שלא להטות את לבו אפילו לדברים המותרים, ולהיות קשור בהם כו'; עיין שם.

ההערה מזכירה את דברי הגמרא על שרה, ש"אפילו בית וולד אין לה", ומסבירה שכדי להיעשות כלי ריקן, המוכן לקבל, נדרש "לב נשבר ונדכה"; זוהי החפירה. מעבר לכך, אין להניח ללב לנטות אפילו לדברים המותרים ולהיקשר בהם.

וזהו בחינת כריה להשליך הצרורות וחול הדק ועי"ז יתגלה מצפון האהבה בבחינת ותתפלל חנה על⁷⁶ ה' כו' ע"ש וזהו פי' וענין עלי באר)

וזהו בחינת הכרייה — להשליך את הצרורות ואת החול הדק. ועל ידי כך תתגלה צפונת האהבה, בבחינת "ותתפלל חנה על הוי"ו כו'; עיין שם. וזהו פירושו וענינו של "עלי באר".

שחרור הלב אפילו מן ההיקשרות לדברים המותרים הוא הכרייה, הסרת הצרורות והחול הדק. אז מתגלה האהבה המסותרת, כפי שחנה "התפללה על הוי"ו", וזהו פירוש "עלי באר".

ובחי' חפירה וכריה זו נעשה ע"י בחיי שרים ונדיבי עם⁷⁷ שרים הם האבות⁷⁸ ובחיר האבות הוא יעקב. ובחינת חפירה וכרייה זו נעשית באמצעות בחינת "שרים" ו"נדיבי עם". ה"שרים" הם האבות, והנבחר שבאבות הוא יעקב,

חפירה וכרייה אלו נעשות באמצעות ה"שרים" ו"נדיבי עם" שבפסוק. ה"שרים" הם האבות, והנבחר שבהם הוא יעקב.

כענין ואלקי יעקב בתוספת וי"ו המחבר כו' שיעקב הוא הכולל כל בחי' האבות כי ביעקב נאמר

כמו בענין "ואלקי יעקב", בתוספת ו' החיבור וכו'; שכן יעקב הוא הכולל את כל בחינות האבות. על יעקב נאמר,

בביטוי "אלקי אברהם, אלקי יצחק ואלקי יעקב", רק בשמו של יעקב מופיעה ו' החיבור, "ו", כסימן לכך שיעקב מחבר וכולל את מידותיהם של כל האבות. הדבר מתבטא במה שנאמר ליעקב כשנקרא בשם ישראל.

כי שרית⁷⁹ לשון שררה וממשלה עם אלקים הוא ענין הצמצום כי הנה אני הוי' לא שנית⁸⁰ ואין עוד מלבדו⁸¹ וכולא קמיה כלא⁸² כו'.

"כי שרית" — לשון של שררה וממשלה — "עם אלקים", וזהו ענין הצמצום. שהרי "אני הוי' לא שנית", "אין עוד מלבדו", ו"כולא קמיה כלא" וכו'.

בפסוק "כי שרית עם אלקים", המילה "שרית" מתפרשת כלשון שררה, מלשון "שר"; ו"אלקים" הוא שם הצמצום, כלומר ההסתר של אור ה'. האמת היא שה' אינו משתנה, אין עוד מלבדו, וכל מה שלפניו הוא כאין; רק באמצעות ההסתר של אלקים נדמה שיש מציאות אחרת.

13 ומה שנראה העולם ליש ודבר נפרד הוא ע"י בחי' שם אלקים המצמצם ומסתיר גילוי אלהותו ית' להיות עולם המעלים כו'

ומה שנראה העולם כמציאות ממשית ונפרדת הוא מכוח בחינת שם אלקים, שמצמצם ומסתיר את גילוי אלקותו יתברך, כדי שיהיה עולם המעלים וכו'.

העולם נראה כמציאות ממשית ועצמאית רק בגלל שם אלקים, שמצמצם ומסתיר את גילוי האלקות. המילה העברית "עולם" נדרשת כשורה ל"העלם": עולם הוא, מעצם הגדרתו, דבר שמסתיר.

ויעקב הוא בחינת שר ומושל על בחי' אלקים שלא יסתיר ויעלים כו' כמ"ש והיה הוי' לי לאלקים⁸³ כו' ויעקב הוא בחינת שר ומושל על בחינת אלקים, כדי שלא יסתיר ויעלים וכו', כמו שכתוב: "והיה הוי' לי לאלקים" וכו',

יעקב הוא "שר" המושל על אלקים, כדי שההסתר שלו לא יעלים עוד את ה'. זהו מובנה של נדרו: "והיה הוי' לי לאלקים" — הוי', כפי שהוא למעלה מן העולם, יהיה נוכח עבור יעקב גם דרך אלקים, שם ההסתר.

כמ"ש ועם אנשים⁸⁴ הם המלאכים כמ"ש באברהם וירא והנה שלשה אנשים נצבים עליו⁸⁵ שבאו ג' מלאכים בשביל ג' שליחות.

כמו שמבואר במקום אחר. "ועם אנשים" — אלו המלאכים, כמו שכתוב באברהם: "וירא והנה שלשה אנשים נצבים עליו"; שכן שלושה מלאכים באו לשם שלוש שליחות.

הפסוק ממשיך: "ועם אנשים", ו"אנשים" אלו הם מלאכים, כשם ששלושת ה"אנשים" שנראו לאברהם היו מלאכים. הם באו שלושה, מפני שלכל אחד מהם הייתה שליחות אחת.

לפי שאין מלאך אי יכול לעשות שתי שליחות כי המלאך הוא שליח ההשפעה שהוא בחי' כלי שבו שכן מלאך אחד אינו יכול לבצע שתי שליחויות, מפני שהמלאך הוא שליח של ההשפעה, והוא בחינת כלי שבתוכו מלאך אינו יכול לבצע שתי שליחויות, מפני שהוא רק שליח להעברת ההשפעה מלמעלה. הוא כלי שדרכו עוברת ההשפעה.

ועל ידו עוברת ההשפעה ואין כח בכלי שלו לסבול ולהגביל שתי שליחות שהן שתי השפעות עוברת ההשפעה; ואין בכלי שלו כוח לשאת ולהכיל שתי שליחויות, שהן שתי השפעות, כלי מכיל רק את מה שמתאים למידתו, ולכן מלאך אינו יכול לשאת ולהכיל שתי שליחויות, שהן שתי השפעות נפרדות.

כי הם מבי"ע שנאמר ומשם יפרד⁸⁶ שכל דבר הוא ענין בפני עצמו וביעקב כתיב וישר אל מלאך ויוכל^{87,88} (בהושע סי' י"ב הי')

כי הם מבי"ע, שעליהם נאמר: "ומשם יפרד" — כל דבר הוא ענין בפני עצמו. ועל יעקב כתוב: "וישר אל מלאך ויוכל" (בהושע, פרק י"ב, [פסוק 5]);

המלאכים שייכים לבריאה, יצירה ועשיה, העולמות שעליהם נאמר בפסוק על נהר עדן: "ומשם יפרד" — שם כל דבר עומד לעצמו כענין נפרד. לעומת זאת, על יעקב נאמר בהושע שהוא "וישר" עם מלאך וניצח אותו.

וארז"ל [ואמרו רבותינו זכרונם לברכה] (חולין צ"ב א') שיעקב נעשה שר למלאך כי יעקב הוא גופא דאורייתא וכמ"ש הקל קול יעקב⁸⁹ ויקם עדות ביעקב⁹⁰ כו'. וחז"ל אמרו (חולין צ"ב א') שיעקב נעשה שר למלאך. שכן יעקב הוא גוף התורה, כמו שכתוב: "הקול קול יעקב", וכן "ויקם עדות ביעקב" וכו'.

הגמרא בחולין דורשת את הפסוק כך: יעקב נעשה שר, כלומר בעל שררה, על המלאך. הוא יכול היה לעשות זאת מפני שיעקב הוא "גוף התורה", כפי שנאמר "הקול קול יעקב" ו"ויקם עדות ביעקב" — והעדות היא התורה.

ועל התורה נאמר אחת דבר אלקים שתים זו שמענו⁹¹ וכפטיש יפוצץ סלע⁹² מקרא אחד מתחלק⁹³ כו' ועל התורה נאמר: "אחת דיבר אלקים, שתים זו שמענו", וכן "וכפטיש יפוצץ סלע" — מקרא אחד מתחלק וכו'; התורה אינה כשליחות אחת של מלאך: "אחת דיבר אלקים, שתים זו שמענו", וכן "וכפטיש יפוצץ סלע". כפי שמסבירה הגמרא, כשם שמכת הפטיש שולחת ניצוצות רבים, פסוק אחד מתפרש באופנים רבים.

כי אורייתא מחכמה נפקת והיא חכמתו ית' דאיהו וגרמוהי חד שהכל נכלל בבחינת אחדות לכן דבור התורה אפילו פסוק אחד או הלכה אי כו' שהרי "התורה יוצאת מחכמה", והיא חכמתו יתברך, שעליה נאמר "הוא וכליו אחד", ובה הכול כלול בבחינת אחדות. לכן דיבור התורה, אפילו פסוק אחד או הלכה אחת וכו',

הסיבה היא שהתורה נובעת מחכמה, חכמתו של הקב"ה, המאוחדת עמו — "הוא וכליו אחד" — ולכן הכול בה כלול באחדות. לכן כל מילה בתורה, אפילו פסוק אחד או הלכה אחת, כוללת את התורה כולה.

כולל כל התורה כולה. משא"כ המלאכים שלא ניתן להם התורה ע"כ אין כח במלאך לסבול ולקבל שני שליחות

כולל את התורה כולה. לא כך אצל המלאכים, שלא ניתנה להם התורה; לכן אין למלאך כוח לשאת ולקבל עליו שתי שליחויות.

התורה לא ניתנה למלאכים, ואין בהם אחדות זו; לכן מלאך יכול לשאת שליחות אחת בלבד בכל פעם. יעקב, גופה של התורה, יכול אפוא לגבור על המלאך.

(ועמ"ש מזה בד"ה כנשר יעיר⁹⁴ דגבי מתן תורה נאמר רואין את הנשמע ושומעין את הנראה שאין התחלקות בין ראייה לשמיעה לפי שהתורה מחכמה עילאה נפקת שאין שם התחלקות המדרגות כי הוא למעלה מעולם הפירוד והנה איתא ברע"מ [ברעיא מהימנא] פ' פינחס)

(וראו מה שנכתב על כך במאמר המתחיל "כנשר יעיר": שבענין מתן תורה נאמר "רואים את הנשמע ושומעים את הנראה", משום שאין חלוקה בין ראייה לשמיעה, שכן התורה יוצאת מחכמה עילאה, שבה אין חלוקה למדרגות, מפני שהיא למעלה מעולם הפירוד. והנה, כך נאמר ברעיא מהימנא, פרשת פינחס)

הערת סוגריים זו מפנה למאמר על "כנשר יעיר קנו", המסביר כי במתן תורה בני ישראל "ראו את הנשמע ושמעו את הנראה". הראייה והשמיעה לא היו מחולקות, משום שהתורה נובעת מחכמה עילאה, שלמעלה מעולם הפירוד שבו המדרגות נפרדות זו מזו.

(דרכ"ט ע"ב) וכפטיש יפוצץ סלע ודא סלע דאתמר ביה⁹⁵ ודברתם אל הסלע לעיניהם ונתן מימיו^{96,97} וכמארז"ל [וכמאמר רבותינו זכרונם לברכה] שנה עליו פרק אחד

(דף רכט ע"ב): "וכפטיש יפוצץ סלע", והסלע הזה הוא הסלע שעליו נאמר "ודיברתם אל הסלע לעיניהם ונתן מימיו"; וכמאמר רבותינו זכרונם לברכה: "שנה עליו פרק אחד".

ברעיא מהימנא, פרשת פינחס, הסלע שהפטיש מנפץ מזוהה עם הסלע שמשם נצטווה לדבר אליו, ועליו אמרו חז"ל שהדיבור אליו פירושו לומר לפניו פרק אחד של תורה. הסלע נותן את מימיו באמצעות דברי תורה.

וזהו ענין חפרוה שרים⁹⁸ בחי קול יעקב שעייז נעשה בחי באר מים חיים דהיינו כמ"ש ונתן מימיו כו' וזהו ענין "חפרוה שרים": בחינת קול יעקב, שבאמצעותה נעשית בחינת באר מים חיים, כלומר, כפי שנאמר "ונתן מימיו" כו'.

זהו "חפרוה שרים": השרים חופרים את הבאר באמצעות "קול יעקב", קול התורה. כך נפתחת באר מים חיים, ככתוב "ונתן מימיו".

(ועיין בזח"א [בזהר חלק א] ד"ו סע"ב [סוף עמוד ב] ח"ב [חלק ב'] דס"ד ב' ועיין עוד ח"ג [חלק ג'] דרמ"ט ב' רע"ט ב' ובלק"ת [ובלקוטי תורה (להאריז"ל)] פ' חקת)

(ועיינו בזהר, חלק א, דף ו ע"ב; חלק ב, דף סד ע"ב; וכן חלק ג, דף רמט ע"ב ודף רעט ע"ב; ובלקוטי תורה של האריז"ל, פרשת חוקת.)

הסוגריים מפנים למקורות נוספים: בזהר, בעניין משה שבו הכה בסלע; בעניין הסלע התחתון שמוציא מים מכוחו של "הסלע" העליון; בעניין הסלע שהוכה פעמיים; ובעניין הסלע של משה שהיה צריך לדבר אליו. וכן ללקוטי תורה של האריז"ל, פרשת חוקת.

והנה מדתו של יעקב הוא בחינת רחמנות ועמ"ש מזה לקמן סדי"ה מי מנה עפר יעקב⁹⁹ וע"ז נאמר ליעקב אשר פדה את אברהם¹⁰⁰ הוא גילוי אהבה שבו

והנה מידתו של יעקב היא בחינת רחמים (וראו מה שנכתב על כך להלן, בסוף המאמר המתחיל "מי מנה עפר יעקב"), ועל כך נאמר "ליעקב אשר פדה את אברהם": גילוי האהבה שבו.

מידתו של יעקב היא רחמים, כפי שמוסבר בהמשך, במאמר על "מי מנה עפר יעקב". הפסוק "ליעקב אשר פדה את אברהם" נדרש על כך שיעקב מגלה את האהבה — מידתו של אברהם — הטמונה בו.

ועל ידו נעשה בחי' חפירה וכרייה לבאר הנובעת ממטה למעלה מהעולם אל הגילוי (וז"ש [וזהו שכתוב] בזח"א [בזהר חלק א] ויצא קנ"ב א' ויעקב בלחודוי¹⁰¹ כו' ע"ש).

ובאמצעותו נעשית בחינת חפירה וכרייה לבאר הנובעת מלמטה למעלה, מן העולם אל הגילוי (וזהו שנכתב בזהר, חלק א, ויצא, דף קנב ע"א: "ויעקב בלחודוי" וכו'; עיינו שם).

באמצעות רחמיו של יעקב נחפרת ונכרית הבאר, כך שהאהבה נובעת מלמטה למעלה, מן העולם אל הגילוי. בזהר, בפרשת ויצא, נאמר שיעקב לבדו לא נזקק לעזרה נוספת, שכן הוא היה שלמות האבות.

ועד"ז נתקנו כל סדר התפלה שהוא לעורר את האהבה מהעולם אל הגילוי ע"י שישים אל לבו להתבונן בברוך שאמר והיה העולם¹⁰² איך שאמר מאמר אחד בלבד והיה העולם בבחי' ממלא כל עלמין וסובב כל עלמין כו'

וכך נקבע כל סדר התפילה, שמטרתו לעורר את האהבה מן העולם אל הגילוי: על ידי שיכוון את לבו להתבונן ב"ברוך שאמר והיה העולם" — כיצד באמירה אחת בלבד אמר ה' והעולם היה, בבחינת ממלא כל עלמין וסובב כל עלמין וכו';

כל סדר התפילה נקבע כדי לעורר אהבה זו. הוא מתחיל ב"ברוך שאמר", שבו מתבוננים כיצד אמירה אחת הביאה את העולם לידי קיום, באמצעות ממלא כל עלמין וסובב כל עלמין.

ואיך שהאופנים ברעש גדול¹⁰³ כו' וצבא השמים לך משתחווים¹⁰⁴ השתחוו לא נא' [נאמר] אלא משתחווים שתמיד משתחווים כו'.

וכיצד האופנים הם "ברעש גדול" וכו', ו"צבא השמים לך משתחווים": לא נאמר "השתחו" אלא "משתחווים", שכן הם משתחווים תמיד וכו'.

ההתבוננות נמשכת אל האופנים, המתעלים "ברעש גדול", ואל הפסוק "צבא השמים לך משתחווים". בפסוק נאמר "משתחווים" ולא "השתחו", מפני שהשתחוויותם אינה פוסקת.

ואח"כ אומרים אב הרחמן רחם נא עלינו¹⁰⁵ במדתו של יעקב שלא להיות גשמיות הגוף והעולם מסתירים ומעלימים עליו ויהיה גילויי האהבה למטה כמו למעלה:

ואחר כך אומרים: "אב הרחמן, רחם נא עלינו", במידתו של יעקב, כדי שהגשמיות של הגוף ושל העולם לא תסתיר עליו ותעלים אותו, ושהאהבה תתגלה למטה כפי שהיא למעלה.

לאחר ההתבוננות באה הבקשה "אב הרחמן, רחם נא עלינו", הפונה למידתו של יעקב. מבקשים שהגשמיות של הגוף ושל העולם לא תסתיר את ה' מן האדם, כדי שהאהבה תתגלה למטה כפי שהיא למעלה.

קטע 6 • 14-16

המים החיים של התורה

14 ג והנה מן הבאר הזאת ע"י חפירה זו נעשה גילויי בחי' מים חיים שהוא קיום יותר מבחי' אהבה ברשפי אש¹⁰⁶ בהתלהבות התפלה ע"י התבוננות כו' שאחר התפלה חולפת ועוברת כו'

ג. והנה, באמצעות באר זו, על ידי חפירה זו, מתגלה בחינת מים חיים, שקיומם ממושך יותר מבחינת אהבה כרשפי אש בהתלהבות התפילה, מתוך התבוננות וכו', שאחרי התפילה היא חולפת ועוברת וכו'.

החלק השלישי: חפירת הבאר מגלה "מים חיים" — אהבה ממושכת יותר מן האהבה הלוהטת של התפילה. אהבה כרשפי אש, המתעוררת מתוך התבוננות בתפילה, מתלקחת ואחר כך חולפת עם סיום התפילה.

אבל בחי' מים הם המשכות אהבה שאין לה הפסק וזו היא מעלת אברהם אוהבי¹⁰⁷ איש החסד זכור אב נמשך אחר כך כמים

אבל בחינת המים היא המשכות של אהבה שאין לה הפסק. וזו מעלתו של אברהם, "אברהם אוהבי", איש החסד: "זכור אב נמשך אחר כך כמים".

המים, לעומת זאת, נמשכים ללא הפסק, וזוהי מידתו של אברהם: ישעיהו מכנה אותו "אברהם אוהבי", והוא איש החסד. בתפילה על הגשם נאמר עליו: "זכור אב נמשך אחר כך כמים".

(וזהו ליעקב אשר פדה את אברהם¹⁰⁸ דוקא וע' ברבות וירא פמ"ח אתה אמרת יוקח נא מעט מים¹⁰⁹ חייך שאני פורע לבניך¹¹⁰ כו' עלי באר^{111, 112, 113, 114, 115, 116, 117} כו' ועייש ג"כ ס"פ נ"ד.

(וזהו ליעקב אשר פדה את אברהם¹⁰⁸ דווקא. ועיין במדרש רבה, וירא, פרק מ"ח: "אתה אמרת: יוקח נא מעט מים; חייך שאני פורע לבניך" וכו', "עלי באר" וכו'. ועיין שם גם בסוף פרק נ"ד.

בהערת הסבר מבואר שזהו הטעם לכך שנאמר דווקא שיעקב פדה את אברהם: חפירתו של יעקב מגלה את האהבה דמוית המים של אברהם. במדרש על וירא נאמר, שבזכות שאברהם הציע לאורחיו "מעט מים", ה' גומל לבניו במים, ובהם הבאר שבפסוק "עלי באר". לקראת סוף פרק נ"ד המים עולים עבור צאנו של אברהם, כסימן לכך שהבאר תעלה גם עבור בניו).

וע' עוד מענין עלי באר ברבות חיי שרה פ"ס בשלח פכ"ה ר"פ במדבר שלח לך ר"פ י"ז ובפ' חקת ובפ' עקב בפסוק שמע ישראל אתה עובר היום¹¹⁸ ובקהלת רבה ס"פ שלח לחמך¹¹⁹ ע"פ המים).

ועיין עוד בעניין "עלי באר" במדרש רבה: חיי שרה, פרק ס'; בשלח, פרק כ"ה; תחילת במדבר; שלח לך, תחילת פרק י"ז; ובפרשת חוקת; ובפרשת עקב, על הפסוק "שמע ישראל אתה עובר היום"; ובקהלת רבה, בסוף "שלח לחמך על פני המים".

ההערה מונה מדרשים נוספים על "עלי באר": במדרש רבה על חיי שרה, בשלח, במדבר, שלח וחוקת; על עקב; ובקהלת רבה. במדרש רבה על חוקת, למשל, נאמר שהבאר ניתנה בזכות האבות, הנקראים "נשיאים".

והיינו לפי שהם מים חיים שמקבלים מחכמה שנק' חיים כי החכמה תחיה¹²⁰ באור פני מלך חיים¹²¹

והיינו משום שהם מים חיים, המקבלים מחכמה, הנקראת חיים, שהרי "החכמה תחיה" ו"באור פני מלך חיים":

מים אלה נקראים "חיים" משום שהם נמשכים מחכמה, הנקראת חיים, כפי שנאמר "החכמה תחיה" ו"באור פני מלך חיים".

דהיינו בחי' ביטול כח מ"ה [מה] [וכמ"ש במ"א ע"פ ושאתם מים בששון¹²² בענין ניסוך המים בחג איך שהיא בחי' אהבה שלמעלה מרשפי אש וכמשל הבן כשהוא אצל אביו ממש כו'.

כלומר, בחינת ביטול, כוח מ"ה. [וכמו שנתבאר במקום אחר על הפסוק "ושאתם מים בששון", בעניין ניסוך המים בחג: כיצד זו בחינת אהבה שלמעלה מרשפי אש, כמו במשל הבן כשהוא אצל אביו וכו'.

חכמה היא כוח מ"ה — כוח ה"מה", הביטול של מי שמרגיש שאינו תופס מקום. ההערה שבסוגריים המרובעים מפנה למאמר על "ושאתם מים בששון", העוסק בניסוך המים בחג הסוכות ומתאר אהבה שלמעלה מרשפי אש, בדומה לאהבתו של בן הנמצא ממש לצד אביו.

15 ובמ"א מבואר שזהו בחי' כהן גדול חסד דאבא אהבה בבחי' ביטול] וגילוי זה בנפשו של האדם הוא ע"י

העסק בתורה דאורייתא מחכמה נפקת בחי' ביטול

ובמקום אחר מוסבר שזו בחינת כהן גדול — חסד דאבא, אהבה בבחינת ביטול. גילוי זה בנפשו של האדם נעשה באמצעות העיסוק בתורה, שהרי "אורייתא מחכמה נפקת", והיא בחינת ביטול;

החסבר שבסוגריים המרובעים, שהחל בפסקה הקודמת, מסתיים כאן בהסבר נוסף: אהבה זו, הדומה למים, היא בחינת כהן גדול — חסד דאבא (חכמה), אהבה ששורשה בביטול. אהבה כזו מתגלה בנפש האדם באמצעות לימוד התורה, מפני שהתורה נובעת מחכמה, שהיא בחינת ביטול.

ולכן נמשך ממנה גילוי זה בנפש האדם בבחי' ולא תחללו¹²³ כו' שלא לדחוק רגלי השכינה¹²⁴ ואשים דברי בפיך¹²⁵ כו',

ולכן גילוי זה נמשך ממנה אל נפשו של האדם בבחינת "ולא תחללו" וכו', שלא "לדחוק רגלי השכינה", וכן "ואשים דברי בפיך" וכו'.

מן התורה נמשך הביטול הזה אל הנפש, ברוח הפסוק "ולא תחללו את שם קדשי": יש להיזהר שלא "לדחוק רגלי השכינה", כפי שאומרת הגמרא על מי שחוטא בסתר. זהו גם עניינו של הפסוק "ואשים דברי בפיך" — דברי ה' מושמים בפיו של האדם באמצעות התורה.

ולכן בפי קדש לי¹²⁶ שהוא ח"ע [חכמה עילאה] נאמר ולזכרון בין עיניך¹²⁷ דהיינו שאין הפסק להאהבה כבאר מים חיים שנובעים תמיד

ולכן בפרשת "קדש לי", שהיא חכמה עילאה, נאמר "ולזכרון בין עיניך", כלומר, לאהבה אין הפסק, כמו באר של מים חיים הנובעים תמיד;

זו הסיבה שבפרשת התפילין "קדש לי", הקשורה לחכמה עילאה, נאמר "ולזכרון בין עיניך". זכרון הנמצא תמיד לנגד עיניו של האדם הוא אהבה שאינה נפסקת, כמו באר של מים חיים הנובעים בלי הרף.

והיינו ע"י מ"ש אח"כ למען תהיה תורת ה' בפיך וכמ"ש בספרי פ' ואתחנן לפי שהוא אומר ואהבת את¹²⁸ ה' איני יודע באיזה צד אוהבים את הקב"ה ת"ל¹²⁹ והיו הדברים האלה¹³⁰ כו'

וזה נעשה באמצעות הכתוב בהמשך: "למען תהיה תורת הוי' בפיך". וכך כתוב בספרי, פרשת ואתחנן: "הואיל והוא אומר 'ואהבת את ה'", איני יודע באיזה צד אוהבים את הקב"ה; תלמוד לומר: 'והיו הדברים האלה' וכו',

הפסוק ממשיך ואומר "למען תהיה תורת הוי' בפיך": האהבה התמידית באה באמצעות התורה. הספרי על פרשת ואתחנן מבאר זאת באותו אופן: לאחר הציווי לאהוב את ה', הפסוק "והיו הדברים האלה על לבבך" מלמד כיצד מגיעים לאהבתו.

שמתוך כך אתה מכיר את הקב"ה והיינו לפי כי החכמה שהיא התורה היא בחינת ראייה והאהבה הנמשך מבחי' ראייה היא בבחי' ביטול והיא למעלה מבחי' אהבה הנמשכת מבחי' שמיעה שהיא מרחוק והיא בחי' רשפי אש¹³¹ כו'

שמתוך כך אתה מכיר את הקב"ה. והיינו, מפני שהחכמה, שהיא התורה, היא בחינת ראייה, והאהבה הנמשכת מבחינת ראייה היא בבחינת ביטול; היא למעלה מבחינת האהבה הנמשכת מבחינת שמיעה, שהיא מרחוק ובבחינת רשפי אש וכו'.

באמצעות דברי התורה באים להכיר את ה'. התורה היא חכמה, הדומה לראייה, והאהבה הבאה מראייה היא אהבה של ביטול, נעלית מהאהבה הבאה משמיעה, שבה מכירים את הדבר ממרחק והיא בוערת כרשפי אש.

[ועמ"ש במ"א סד"ה מי כה' אלקינו המגביהי לשבת המשפילי לראות.¹³² לראות בחי' ראייה והתגלות אור א"ס ב"ה כו' והיינו ע"י התורה כו' ע"ש].

[ועיין במה שכתוב במקום אחר, בסוף המאמר המתחיל "מי כה' אלקינו המגביהי לשבת המשפילי לראות": "לראות" — בחינת ראייה והתגלות אור אין סוף ברוך הוא וכו', והיינו באמצעות התורה וכו'; עיין שם].

ההערה שבסוגריים המרובעים מפנה לסוף המאמר על הפסוק "מי כה' אלקינו" בתורה אור, שם "לראות" מתפרש כראייה וכהתגלות אור אין סוף הבאה באמצעות התורה.

16 וגילוי בחי' מים חיים של התורה נמשך מהבאר ההיא שנובעת מתחת לארץ הוא בחי' המצות המלוכשים בענינים הגשמיים כי כל התורה הוא פי'

גילוי בחינת המים החיים של התורה נמשך מאותה באר הנובעת מתחת לארץ, שהיא בחינת המצוות המלוכשות בענינים גשמיים; שהרי התורה כולה היא פירוש

המים החיים של התורה נובעים מן הבאר הנובעת מתחת לארץ, שהיא המצוות המלוכשות בדברים גשמיים. הרי התורה כולה היא, למעשה, פירוש המצוות.

וביאור המצות כמ"ש במ"א, ומן הבאר ההיא נובעים מים חיים של התורה להיות בבחי' ביטול ולא תחללו¹³³ את שם קדשי ואשים דברי בפ"ך¹³⁴ כו'

וביאור של המצוות, כפי שמבואר במקום אחר. ומאותה באר נובעים מים חיים של התורה, כדי שתהיה בבחינת ביטול: "ולא תחללו את שם קדשי", ו"ואשים דברי בפ"ך" וכו'.

אם כן, מבאר המצוות נובעים המים החיים של התורה, המביאים לביטול: להיזהר שלא לחלל את שמו הקדוש של ה', ושדברי ה' יהיו נתונים בפיו של אדם.

ועי' נאמר ביום ההוא יצאו¹³⁵ מים חיים מירושלים חצים אל הים הקדמוני כי מים חיים של התורה המלוכשת בגשמיות יומשכו ממטלמ"ע [ממטה למעלה] אל הים הקדמוני והים הקדמוני יהיה בבחי' מקבל מבחי' מים חיים שלמטה.^{136, 137, 138, 139, 140}

ועל כך נאמר: "כיום ההוא יצאו מים חיים מירושלים, חציים אל הים הקדמוני". שכן המים החיים של התורה המלוכשת בגשמיות יימשכו מלמטה למעלה אל הים הקדמוני, והים הקדמוני יהיה בבחינת מקבל מבחינת המים החיים שלמטה.

זכריה מתנבא: "יצאו מים חיים מירושלים, חציים אל הים הקדמוני". המילה "קדמוני" פירושה גם "מוקדם", והרעיון הוא היפוך: התורה המלוכשת בדברים גשמיים תזרום מלמטה למעלה אל הים הזה, והים יקבל מן המים החיים שלמטה.

קטע 7 • 171

ה' שומע; המחוקק והמטות; ההתעוררות מלמעלה

17 והענין כמ"ש אז נדברו¹⁴¹ כו' ויקשב ה' וישמע כו'. ולכאורה אינו מובן מה צריך הקב"ה לשמיעת התורה שלמטה והלא תורה מאתו תצא.¹⁴²

והביאור הוא כפי שנאמר: "אז נדברו" וכו', "ויקשב ה' וישמע" וכו'. לכאורה אין הדבר מובן: מדוע זקוק הקב"ה לשמוע את התורה הנלמדת למטה? הרי "תורה מאתו תצא"!

עליית מימיה של התורה מתבארת באמצעות הפסוק במלאכי: כאשר יראי ה' מדברים זה עם זה, "ויקשב ה' וישמע". השאלה ברורה: מדוע ה' צריך לשמוע את התורה הנלמדת למטה, כאשר התורה יוצאת ממנו מלכתחילה?

אלא הענין כי הנה הקב"ה נקי לפעמים בחי' ממכ"ע [ממלא כל עלמין] (ועיין זח"ב [זהר חלק ב'] בשלח מ"ו א' ובמק"מ [ובמקדש מלך] שם).

אלא שהביאור הוא שהקב"ה נקרא לפעמים בחינת ממלא כל עלמין (ועיינו בזוהר, חלק ב', בשלח, מו ע"א, ובמקדש מלך שם).

התשובה היא ש"הקב"ה" מציין לפעמים את האור שממלא את כל העולמות, אור הנכנס בכל עולם לפי מידתו. הטקסט מפנה לזוהר על פרשת בשלח ולפירושו, מקדש מלך, כדי להדגים שימוש זה.

והנה התורה של העוה"ז לפי שהיא מלובשת בענינים גשמיים שרשה מאד נעלה כו' ולכן היא ממשכת כח החיות מאור א"ס ב"ה מלמעלה מעלה מבחינת סובב כל עלמין לבח"י ממכ"ע [ממלא כל עלמין] ויקשב ה' וישמע כו'.

והנה, התורה של העולם הזה, מכיון שהיא מלובשת בענינים גשמיים, שורשה נעלה מאוד וכו'; ולכן היא ממשיכה את כוח החיות מאור אין סוף ברוך הוא, ממעלה מעלה, מבחינת סובב כל עלמין לבחינת ממלא כל עלמין: "ויקשב ה' וישמע" וכו'.

התורה של העולם הזה, המלובשת בענינים גשמיים, שורשה נעלה מאוד, ולכן היא ממשיכה חיות מאור אין סוף שמעל ומעבר, מהאור הסובב את כל העולמות אל האור הממלא אותם. כך ה', כאור הממלא את העולמות, "מקשיב ושומע" את התורה שלמטה: הוא מקבל ממנה.

ועיין מזה בזח"ב [בזהר חלק ב'] ס"פ ויקהל (דרי"ז ע"א) וזהו ענין במחוקק במשענותם^{143, 144} וכמ"ש ע"פ אם בחקתי תלכו¹⁴⁵ (עיין לעיל פ' בחקתי ד"ה מבואר בע"ח [בעץ חיים])

ועיינו על כך בזהר, חלק ב', סוף פרשת ויקהל (דף ר"ז ע"א). וזהו פירוש "במחוקק במשענותם", כפי שמתבאר על הפסוק "אם בחוקתי תלכו" (עיינו לעיל, פרשת בחוקות, במאמר המתחיל "מבואר בעץ חיים"):

הזהר בסוף פרשת ויקהל מבאר את הפסוק הזה: הדברים הקדושים הנאמרים למטה עולים לפני המלך. אותו רעיון מסביר גם את הביטוי הבא בשירת הבאר, "במחוקק במשענותם", כפי שמבואר על הפסוק "אם בחוקתי תלכו" בפרשת בחוקות, שבה הקשר בין חוק לחקיקה מתבאר.

ששני חקיקות לכלי עד"מ מבית ומבחוץ להעביר כל חלודה ובפנים לחקוק בה בית קיבול כך צ"ל חקיקת הנפש מבחוץ להעביר כל מונע ומסתיר כו'

שיש שתי חקיקות בכלי, למשל, מבפנים ומבחוץ: מבחוץ, כדי להסיר את כל החלודה, ומבפנים, כדי לחרוט בו בית קיבול. כך גם צריכה להיות חקיקת הנפש: מבחוץ, כדי להסיר כל דבר שמפריע ומסתיר וכו',

שם נאמר שכלי נחקק בשתי דרכים: מבחוץ, כדי לגרד ממנו את כל החלודה, ומבפנים, כדי ליצור בו חלל שיוכל להכיל דבר"מה. כך גם הנפש צריכה להיחקק: מבחוץ, באמצעות הסרת כל מה שמפריע ומסתיר את האלוקות.

והוא בחינת חפירה הנ"ל ומבפנים להיות בחינת כלי קיבול אור א"ס ב"ה להיות כלי מחזיק ברכה^{146, 147} כו'

וזהו בחינת החפירה שנוכרה לעיל; ומבפנים, להיות בבחינת כלי קיבול לאור אין סוף ברוך הוא, ולהיות "כלי מחזיק ברכה" וכו'.

החקיקה החיצונית היא ה"חפירה" שתוארה קודם. החקיקה הפנימית הופכת את הנפש לכלי שיכול לקבל את אור אין סוף, "כלי מחזיק ברכה", כלשון המשנה.

ואין אור אי"ס ב"ה שורה ומתגלה אלא בבחי' חכמה כח מה כו' והמחוקק העושה הכלי קיבול הוא הממשיך בחי' התורה בבחינת הביטול כו'

ואור אין סוף ברוך הוא שורה ומתגלה רק בבחינת חכמה, כוח מה וכו'. והמחוקק, העושה את כלי הקיבול, הוא שממשיך את בחינת התורה בדרך של ביטול וכו'.

אור אין סוף שורה ומתגלה רק בחכמה, כוח מה — כוח הביטול. לכן המחוקק, החוצב את כלי הקיבול, הוא שממשיך את התורה, שמקורה בחכמה, מתוך ביטול.

(ועמ"ש לקמן בביאור ע"פ החלצו מאתכם¹⁴⁸ בפי' מטות ענין שמשו נקי מחוקק, ועמ"ש"ל [ועיין מה שכתוב לעיל] ע"פ משה ידבר, ¹⁴⁹ ועי' עוד מענין במחוקק בזח"ג [בוהר חלק ג] ס"פ וילך רפ"ו¹⁵⁰ א' ופי' בהעלותך דק"נ).¹⁵¹

(ועיינו להלן בביאור על הפסוק "החלצו מאתכם" בפרשת מטות, בעניין שמשו נקרא מחוקק; ועיינו לעיל על הפסוק "משה ידבר"; ועיינו עוד בעניין "במחוקק" בוהר, חלק ג, סוף פרשת וילך, רפו ע"א, ובפרשת בהעלותך, דף קנ).

הערת הסוגריים מפנה לביאור על "החלצו מאתכם" בפרשת מטות, שבו משה נקרא מחוקק; למאמר על "משה ידבר"; ולוהר על פרשיות וילך ובהעלותך. בוהר שבסוף פרשת וילך מתפרש ה"מחוקק" שבפסוק כיסוד, וה"משענות" כנצח והוד.

במשענותם הם תמכי אורייתא¹⁵² (עי' [עייין] זח"א [זהר חלק א] ד"ח ע"א) עץ חיים היא¹⁵³ למחזיקים בה וכענין שנאמר ביששכר וזבולון שמבני יששכר היו הסנהדרין וזבולון ע"י שהיה עוסק בפרקמטיא בשביל יששכר^{154, 155} זכה ונתעלה במעלה יותר בבחי' א'

"במשענותם" — אלה הם תומכי התורה (תמכי אורייתא) (ראו זוהר, חלק א, דף ח ע"א), "עץ חיים היא למחזיקים בה". וכך גם נאמר על יששכר וזבולון: מבני יששכר יצאו חברי הסנהדרין, וזבולון, משום שעסק במסחר למען יששכר, זכה והתרומם למעלה גבוהה יותר בהיבט אחד,

"משענותם" הם התומכים בתורה, תמכי אורייתא שבזוהר, המחזיקים את לומדי התורה; עליהם נאמר: "עץ חיים היא למחזיקים בה". הדוגמה לכך היא יששכר, שמבניו יצאו חברי הסנהדרין, וזבולון, שעסק במסחר כדי לתמוך בו, ובכך זכה למעלה גבוהה יותר בהיבט אחד.

דהיינו בבחינת ממטה למעלה שמפני שע"י השפעת טובו וחיותו היה יששכר עוסק בתורה בחיות זה הנמשך לו הרי זבולון קודם לו שממשיך חיות לתורתו

כלומר, בבחינת עלייה מלמטה למעלה: מאחר שבזכות השפע והחיות שהעניק לו עסק יששכר בתורה, וקיבל את החיות שנמשכה אליו, הרי זבולון קודם לו, שכן הוא ממשיך חיות לתורתו.

ההיבט הזה הוא התנועה מלמטה למעלה: יששכר למד בחיות שהתמיכה של זבולון העניקה לו, ולכן זבולון הוא שממשיך חיות לתורתו. משום כך זבולון מוזכר לפני יששכר.

(ועיין מזה ברבות ויחי ס"פ צ"ט זח"א [זהר חלק א] ח"י¹⁵⁶ א' ויחי דרמ"א ב' ח"ג [חלק ג] מצורע נ"ג ב' ועמ"ש סדי"ה קול דודי גבי מקפץ על הגבעות).¹⁵⁷

(ראו על כך גם במדרש רבה, ויחי, סוף פרק צ"ט; בזהר, חלק א, ח' א'; ויחי, דף רמ"א ע"ב; חלק ג, מצורע, נ"ג ע"ב; וכן מה שנכתב בסוף המאמר המתחיל "קול דודי", בעניין "מקפץ על הגבעות".)

בסוגריים מובאים מקורות נוספים: מדרש רבה על ויחי, המסביר שזבולון קודם ליששכר מפני שפרנס אותו; הזהר על השותפות ביניהם; וסוף המאמר על "קול דודי", העוסק ב"מקפץ על הגבעות".

ולכן נאמר בזבולון עמים הר יקראו¹⁵⁸ כו'. פ"י ע"ד מה שנאמר מי יעלה בהר¹⁵⁹ ה' ומי יקום כו'.

ולכן נאמר על זבולון: "עמים הר יקראו" וגו'. הכוונה היא על דרך מה שנאמר: "מי יעלה בהר ה' ומי יקום" וגו'.

משום כך נאמר בברכת משה על זבולון: "עמים הר יקראו". ההר הוא ההר שעליו נשאל בתהילים: "מי יעלה בהר ה' ומי יקום במקום קדשו?"

אבל גבי זבולון אפי' [אפילו] בחי' עמים עוממות יקראו ויתאספו לבחינת הר ה'. אך הנה כל בחינות הני"ל שבבחינת באר ממטה למעלה צריך להיות אתעדל"ע [אתערותא דלעילא] לפני אתעדל"ת [אתערותא דלתתא].

אבל אצל זבולון, אפילו בבחינת "עמים", כלומר עמים עוממים, יקראו ויתאספו אל בחינת "הר ה'". אולם כל הבחינות שהוזכרו לעיל, שהן בבחינת באר — מלמטה למעלה — צריכות אתערותא דלעילא לפני אתערותא דלתתא.

בזכות זבולון, אפילו עמים — "עמים", הנקראים גם "עוממות", כלומר מה שעמום ורחוק מהקדושה — נקראים ונאספים אל הר ה'. אולם כל העלייה הזאת מלמטה, תנועת הבאר, צריכה תחילה אתערותא דלעילא.

וזהו אז ישיר ישראל¹⁶⁰ ישראל דלעילא (עיין זהר ח"ב [חלק ב'] נ"ד א') עלי באר (עי' [עיין] זהר ס"פ וילך שם ובע"ח [ובעץ חיים] שער ל"א פ"ז [פרק ז']

וזהו "אז ישיר ישראל" — ישראל דלעילא (ראו זהר, חלק ב, נ"ד א'); "עלי באר" (ראו זהר, סוף פרשת וילך, שם, ועץ חיים, שער ל"א, פרק ז'):

זהו פירוש "אז ישיר ישראל": ישראל כאן הוא ישראל דלעילא, וההפניה היא לזהר על בשלח, העוסק בשירות הפותחות במילה "אז". את "עלי באר" מבארים על פי הזהר בסוף פרשת וילך ועל פי עץ חיים.

היא כנס"י [כנסת ישראל] מקור נש"י [נשמות ישראל] שכונסת ואוספת לתוכה בחי ישראל דלעילא ענו לה¹⁶¹ מלמעלה למטה להיות אתעדלי"ע [אתערותא דלעילא] שלפני אתעדל"ת [אתערותא דלתתא] כדי להיות עלי באר ממטה למעלה וכמארז"ל [וכמאמר רבותינו זכרונם לברכה] אלמלא הקב"ה עוזרו¹⁶² כו'

היא כנסת ישראל, מקור נשמות ישראל, המכנסת ואוספת לתוכה את בחינת ישראל דלעילא. "ענו לה" — מלמעלה למטה, כדי שתהיה אתערותא דלעילא הקודמת לאתערותא דלתתא, וכך תהיה "עלי באר" מלמטה למעלה. וכמאמר חז"ל: "אלמלא הקדוש ברוך הוא עוזרו" וגו'.

הבאר היא כנסת ישראל, מקור הנשמות, האוספת לתוכה את ישראל דלעילא. "ענו לה" היא ההיענות מלמעלה שבאה תחילה, כדי שהבאר תוכל לעלות מלמטה; וכמאמר התלמוד, אדם לא היה יכול להתגבר על יצרו אלמלא ה' עוזר לו.

(וע' בע"ח [בעץ חיים] של"א פ"ז [פרק ז'] ובזח"ג [ובזהר חלק ג] ס"פ וילך) ואותה אנו מבקשים בתפלה והחזירנו בתשובה שלימה לפניך^{163, 164} כו' אב הרחמן רחם נא עלינו ותן בלבנו בינה¹⁶⁵ דהיינו

(ראו עץ חיים, שער ל"א, פרק ז', וזוהר, חלק ג, סוף פרשת וילך.) ועל כך אנו מבקשים בתפילה: "והחזירנו בתשובה שלימה לפניך" וגו'; "אב הרחמן, רחם נא עלינו ותן בלבנו בינה", כלומר,

את העזרה הזאת מלמעלה אנו מבקשים בתפילה: בתפילת העמידה, "והחזירנו בתשובה שלימה לפניך", ולפני קריאת שמע, "אב הרחמן, רחם נא עלינו ותן בלבנו בינה".

להבין דבר מתוך דבר¹⁶⁶ כו' כי גם הרחמנות הגדולה שעלינו היא ר חוקה מהשגתנו ואין אנו יכולים לעורר את הרחמנות

להבין דבר מתוך דבר וכו'. שכן גם הרחמים הגדולים של ה' עלינו רחוקים מהשגתנו, ואין אנו יכולים לעורר את הרחמים כפי שהם באמת.

ההבנה המבוקשת היא "להבין דבר מתוך דבר", כפי שמתארת הגמרא את הבינה. אנו מבקשים זאת משום שגם הרחמים הגדולים של ה' עלינו הם מעבר להשגתנו, ובכוחות עצמנו איננו יכולים לעורר אותם כפי שהם באמת.

כמו שהיא כו' ואתעדלי"ע [ואתערותא דלעילא] זו היא ע"י המשכות התורה חכמה בראש וחכמה בסוף^{167, 168} חכמה בראש היא בחינת אתעדלי"ע [אתערותא דלעילא] שלפני אתעדל"ת [אתערותא דלתתא].

כפי שהם וכו'. ואתערותא דלעילא זו באה באמצעות המשכות של התורה: "חכמה בראש וחכמה בסוף". חכמה בראש היא הבחינה של אתערותא דלעילא הקודמת לאתערותא דלתתא;

אתערותא דלעילא זו באה באמצעות התורה, המתוארת כ"חכמה בראש וחכמה בסוף". חכמה בראש היא אתערותא דלעילא שבאה לפני כל אתערותא דלתתא.

וחכמה בסוף שע"י אתעדל"ת [אתערותא דלתתא] אתעדל"ע [אתערותא דלעילא] היא הבאר שחפרוה כרוה¹⁶⁹
כו' במחוקק במשענותם יצאו מים חיים¹⁷⁰

וחכמה בסוף, שבה אתערותא דלתתא מביאה אתערותא דלעילא, היא הבאר ש"חפרוה, כרוה" וכו', "במחוקק, במשענותם"; "יצאו מים חיים".

חכמה בסוף היא אתערותא דלעילא שבאה בעקבות אתערותא דלתתא: זוהי הבאר שהנשיאים חפרו וכרו באמצעות המחוקק והמשענות. ממנה, כפי שאומר זכריה, "יצאו מים חיים".

(ועיין בזהר בראשית דכ"ו ע"ב ועמ"ש בפ' נשא סד"ה כה תברכו¹⁷¹ מענין ברכה בראש ברכה בסוף, וע' עוד בזהר ויקהל דקצ"ז ב' מענין כרוה נדיבי עם^{172, 173} ועמ"ש בפ' ויקהל סד"ה

(ועיינו בזהר, בראשית, דף כ"ו ע"ב; ובמה שנכתב בפרשת נשא, בסוף המאמר הפותח במילים "כה תברכו", בענין "ברכה בראש, ברכה בסוף"; ועיינו עוד בזהר, ויקהל, דף קצ"ז ע"ב, בענין "כרוה נדיבי עם"; ובמה שנכתב בפרשת ויקהל, בסוף המאמר הפותח במילים

הסוגריים מביאים מקורות נוספים: הוזהר על בראשית; המאמר על "כה תברכו" בפרשת נשא, בענין ברכה בראש וברכה בסוף; הוזהר על ויקהל, שבו נדיבי העם שכרים את הבאר הם האבות; ומאמר בפרשת ויקהל.

קחו מאתכם בפ"י כל נדיב לבו יביאה¹⁷⁴ ובשה"ש [ובשיר השירים] ע"פ מה יפו פעמיך בנעלים¹⁷⁵ בת נדיב
כו', וע' עוד זח"ג [זהר חלק ג'] י"ט ב' כ"ו¹⁷⁶ א', ח"א [חלק א'] רל"ה א', ח"ב [חלק ב'] קי"ג סע"ב [סוף עמוד ב]
קי"ד ח"ג [חלק ג'] רל"ה ב'):^{177, 178, 179}

"קחו מאתכם", בפירוש "כל נדיב לבו יביאה"; ובשיר השירים, על הפסוק "מה יפו פעמיך בנעלים בת נדיב" וכו'; ועיינו עוד בזהר חלק ג', י"ט ע"ב, כ"ו ע"א; חלק א', רל"ה ע"א; חלק ב', קי"ג סוף ע"ב, קי"ד; חלק ג', רל"ה ע"ב.

הדברים ממשכים באותו מאמר, "קחו מאתכם", על "כל נדיב לבו יביאה"; במאמר על הפסוק בשיר השירים, "מה יפו פעמיך בנעלים בת נדיב"; ובמקומות נוספים בזהר העוסקים בנדיבים ובבאר שחפרו הנשיאים.

בעבודה

יש לראות את החיים בעולם הזה כמעבר, ולהעלות את הנשמה אל ה' לבדו; לזכך אותה באמצעות המצוות המעשיות ובאמצעות שליטת הנפש האלקית כנפש הבהמית. יש לסלק את מה שמסתיר את אהבת ה': לסור מרע, לקדש את עצמך בדברים המותרים, להרבות בלימוד תורה ולתת לצדקה יותר מן הרגיל לך, בלב נשבר וללא היקשרות אפילו לדברים המותרים. יש להתבונן בגדולת ה' בתפילה וללמוד תורה מיד אחריה, כדי שהאהבה תהיה זרימה מתמדת, ולבקש בתפילה את העזרה מלמעלה, שבלעדיה אין כל זה יכול להתרומם.

שאלות לשיחה

1. מדוע הבאר, הנובעת מלמטה, גבוהה מן המעיין והנהר הזורמים מלמעלה?
2. כיצד המזון והלבוש הניתנים לצדקה מקבילים לאופנים הפנימי והמקיף, ומה פירוש "להתענג על הוי" במאמר זה?
3. מה ההבדל בין חפירה לכרייה, ואילו חלקים בעבודת האדם שייכים לכל אחת מהן?
4. מדוע יעקב יכול לשלוט במלאך, אף שמלאך אינו יכול לבצע שתי שליחויות?
5. במה שונה האהבה הנמשכת מכוח הראייה, באמצעות התורה והחכמה, מן האהבה הנמשכת מכוח השמיעה, ומדוע היא מתמידה יותר?

הערות

פסוקה 1

1 שירת ישראל על הבאר במדבר, הפסוק שעליו בנוי המאמר.

Numbers 21:17 במדבר כ"א:י"ז

אז ישיר ישראל את השירה הזאת עלי באר ענו לה:

Then sang Israel this song: Spring up, O well—sing ye unto it

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

2 באר חפרו שרים כרוה

הפסוק הבא: הבאר שחפרו השרים וכרו נדיבי העם. בהמשך המאמר מוסבר שחפירתה וכרייתתה מסלקות את מה שמסתיר את אהבת הנשמה.

Numbers 21:18 במדבר כ"א:י"ח

באר חפרוה שרים כרוה נדיבי העם במחלק במשענתם וממדבר מתנה:

The well, which the princes digged, Which the nobles of the people delved, With the sceptre, and with their staves. And from the wilderness to Mattanah

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

3 האהובה מתוארת כ"מעין גנים, באר מים חיים"; אדמו"ר הזקן קורא את האהובה ככנסת ישראל, ולכן מזהה אותה עם הבאר.

Song of Songs 4:15 שיר השירים ד':ט"ו

מעין גנים באר מים חיים וגלים מן לבנון:

Thou art a fountain of gardens, A well of living waters, And flowing streams from Lebanon

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

4 סולמא דפרת

הגמרא, בדיונה במקור המים של נהרות ומעיינות, מסבירה שמעיינות מסוימים העולים כלפי מעלה הם "סולמות פרת". בהוצאת קה"ת מצוין הדיון ברך נה ע"א-ע"ב.

Bekhorot 55b:1-4 בכורות נ"ה ב:א-ד'

עניתא דמידליו! אמר רב משרשא: הנהו סולמי דפרת נינהו. והא פתיב: "והנהר הרביעי הוא פרת" אמר רב נחמן בר יצחק, ואיתימא רב אחא בר יעקב: הוא פרת דמעיקרא. תניא, רבי מאיר אומר: "יובל" שמו, שנאמר: "והיה קצץ שתול על מים ועל יובל ישלח שרשיו", ולמה נקרא שמו "פרת"? שמימיו פרים ורבים.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

5 וארעא חלחולי מחלחלא

בדיון על מקווה אומרת הגמרא כי "כל הארץ חלולה ככברה". אדמו"ר הזקן משתמש בביטוי כדי לתאר כיצד המים מלמעלה עוברים דרך הקרקע אל הבאר.

Chagigah 22a:6-7 חגיגה כ"ב א:ו-ז'

ומקנה שחלקו בסל וגרגותני — הטובל שם לא עלתה לו טבילה. דהא ארעא כולה חלחולי מחלחלא, ובעינן דאיפא ארבעים סאה במקום אחד. והני מילי בכלי טהור, אבל בכלי טמא, מיגו דסלקא טבילה לכוליה גופיה דמנא, סלקא להו נמי לכלים דאית בקה.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

6 הערת קה"ת מפנה לJoshua 3:16 למילים האלה.

Joshua 3:16 יהושע ג':ט"ז

ויעמדו המים הידדים מלמעלה קמו נדאחד הרחק מאד מאדם העיר אשר מצד צרתן והידדים על ים הערבה ים המלח תמו נכרתו והעם עברו נגד יריחו:

that the waters which came down from above stood, and rose up in one heap, a great way off from Adam, the city that is beside Zarethan; and those that went down toward the sea of the Arabah, even the Salt Sea, were wholly cut off; and the people passed over right against Jericho

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

7 לאור באור החיים

איוב מתאר את ה' מחזיר נשמה מן הבור "להאיר באור החיים"; כאן מתואר כיצד הנשמה מתרוממת ממאסר הגוף.

Job 33:30 איוב ל"ג:ל'

להשיב נפשו מנישחת לאור באור החיים:

To bring back his soul from the pit, That he may be enlightened with the light of the living

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 2

8 ה' הניח את אדם בן עדן "לעבדה ולשמרה". המאמר קורא את הפסוק כתיאור עבודת הנשמה, העובדת ושומרת את גן עדן שלמעלה.

Genesis 2:15 בראשית ב':ט"ו

ויקח ה' אלקים את האדם וינחהו בגן עדן לעבדה ולשמרה:

And the L-RD G-d took the man, and put him into the garden of Eden to dress it and to keep it

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

9 לעבדה במ"ע ולשמרה במל"ת

הזוהר אומר שכאשר אדם חוזר בתשובה ולומד תורה, ה' מניח אותו בגנו, "לעבדה" — באמצעות מצוות עשה, ו"לשמרה" — באמצעות מצוות לא תעשה.

Zohar, Bereshit 22:255-24:264 ספר הזוהר, בראשית כ"ב:רנ"ה- כ"ד:רס"ד

AND THE L-RD GOD TOOK THE MAN AND PUT HIM IN THE GARDEN OF EDEN, ETC. From whence did he take him? He took him from the four elements which are hinted at in the verse "and from there it parted and became four heads". G-d detached him from these and placed him in the Garden of Eden. So does G-d do now to any man created from the four elements when he repents of his sins and occupies himself with the Torah; G-d takes him from his original elements

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

10 לעבדה במ"ע ולשמרה במל"ת

לקראת סוף תיקון כ"א, תיקוני הזוהר מביא אותה דרשה: "לעבדה" —

באמצעות מצוות עשה, ו"לשמרה" — באמצעות מצוות לא תעשה.

Tikkunei Zohar 62a:15-16 תקוני זוהר ס"ב א:ט"ו-ט"ז

וזכאה איהו מאן דאיהי באמנה אתו בגלותא. דלא דחיל מעלאין ותתאין. דבגינה אתמר לאדם ויניחהו בגן עדן לעבדה ולשמרה. לעבדה בפקודין דעשה. ולשמרה בפקודין דלא תעשה. בגין דאיהי ג"ן סדרים דאורייתא. ואיהי עדונא דאורייתא. מאי אורייתא עמודא דאמצעיתא. איהי גן דיליה ועדן דיליה.

Constantinople, 1740 (CC-BY-NC)

11 ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן

נהר יוצא מעדן להשקות את הגן. אדמו"ר הוקן לומד מכך שעבודת הגן היא להשקות אותו.

Genesis 2:10 בראשית ב:י

וְנָהָר יֵצֵא מֵעֵדֶן לְהַשְׁקוֹת אֶת-הַגֶּן וּמִשָּׁם יִפְרָד וְהָיָה לְאַרְבָּעָה רָאשִׁים:

And a river went out of Eden to water the garden; and from thence it was parted, and became four heads

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 3

12 כשה"ש מעין גנים

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת
ד, טו.

13 המעין גנים

"מעין הגנים": המאמר מפרש את לשון הרבים "גנים" כרומז לגן עדן העליון ולגן עדן התחתון, ששניהם מושקים על ידי כנסת ישראל.

Song of Songs 4:15 שיר השירים ד:ט"ו

מַעְיָן גִּנִּים בְּאֵר מַיִם חַיִּים וְגִזְלִים מִן-לְבָנוֹן:

Thou art a fountain of gardens, A well of living waters, And flowing streams from Lebanon

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

14 ג"ע הוא תענוג הנשמות

רב לימד שבעולם הבא אין אכילה ושתייה, אלא הצדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה. זהו התענוג של הנשמות שאדמו"ר הוקן מכנה גן עדן.

Berakhot 17a ברכות י"ז א

הערת קה"ת
ראה ברכות יז, א.

15 מוטב דלדייני

כשאלישע בן אבויה (אחר) נפטר, אמר רבי מאיר: מוטב שיידון ויבוא לעולם הבא. אדמו"ר הוקן מסיק מכך שהתענוג של העולם הבא כדאי אפילו לייסורי גיהנום.

Chagigah 15b:3 חגיגה ט"ו ב:ג

כִּי נַח נִפְשִׁיה דְּאַחַר, אָמַר: לֹא מִיָּד לִידֵּינִי, וְלֹא לְעֻלְמָא דְּאַתִּי לִיתִּי. לֹא מִיָּד לִידֵּינִי — מִשּׁוּם דְּעָסַק בְּאוּרֵייתָא, וְלֹא לְעֻלְמָא דְּאַתִּי לִיתִּי — מִשּׁוּם דְּחָטָא. אָמַר רַבִּי מֵאִיר: מוֹטֵב דְּלִידֵּינִי וְלִיתִּי לְעֻלְמָא דְּאַתִּי. מְתִי אָמוּת, וְאַעֲלָה עֵשֶׂן מִקְבְּרוֹ. כִּי נַח נִפְשִׁיה דְּרַבִּי מֵאִיר סְלִיק קוּטְרָא מִקְבְּרֵיה דְּאַחַר.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת
חגיגה טו, ב.

16 להתענג על הי

ישעיהו מבטיח: "אז תתענג על הוי". הנשמה מזדככת כדי שתוכל להגיע לתענוג הזה.

Isaiah 58:14 ישעיהו נ"ח:י"ד

אָז תִּתְעַנֵּג עַל-חַיָּהּ וְהִרְפֵּיתִיךָ עַל-[בְּמֹתֶיךָ] (במותי) אֶרְץ וְהִאֲכַלְתִּיךָ נַחֲלַת יַעֲקֹב אָבִיךָ כִּי פִי חַיָּהּ הָיָה: Havayah

Then shalt thou delight thyself in the L-RD, And I will make thee to ride upon the high places of the earth, And I will feed thee with the heritage of Jacob thy father; For the mouth of the L-RD hath spoken it

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

17 באתעדל"ת תליא מילתא

הערת קה"ת מפנה לבZohar II, 135b למילים האלה.

Zohar II, 135b זח"ב קלה, ב

הערת קה"ת
ראה זח"ב קלה, ב.

18 בהרי קדש

"יסודו בהרי קודש". אדמו"ר הוקן משתמש בביטוי כדי לתאר את שורשן הנעלה של המצוות הגשמיות.

Psalms 87:1 תהילים פ"ז:א

לְבִנְיָקָרָח מִזְמוֹר שִׁיר יְסוּדוֹתַי בְּהַר־יְקֹדֶשׁ:

A Psalm of the sons of Korah; a Song. His foundation is in the holy mountains

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

19 בס"י נעוץ תחלתן בסופן

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת
פ"א, מ"ז.

20 נעוץ תחלתן בסופן

ספר יצירה אומר על עשר הספירות שסופן נעוץ בתחילתן ותחילתן בסופן. אדמו"ר הוקן מדגיש את החלק השני: ההתחלה העליונה ביותר נעוצה בסוף התחתון ביותר.

Sefer Yetzirah 1:7 ספר יצירה א:ז

עשר ספירות בלי מה נעוץ סופן בתחלתן ותחלתן בסופן כשלהבת קשורה בגחלת שאדון יחיד ואין לו שני ולפני אחד מה אתה סופר:

The decade of existence out of nothing has its end linked to its beginning and its beginning linked to its end, just as the flame is wedded to the live coal; because the L-rd is one and there is not a second one, and before one what wilt thou ?count

Sefer Yetzirah, Warsaw 1884 (Public Domain) • Sefer Yezirah, trans. by Isidor Kalisch. New York, 1877 (Public Domain)

21 סוף מעשה במחשבה תחלה

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת
פיוט לכה דודי.

22 סוף מעשה במחשבה תחלה

"לכה דודי" אומר על השבת: "סוף מעשה במחשבה תחילה". מה שנברא אחרון היה ראשון בכוונה המקורית, ולכן המצוות הגשמיות נובעות מהמדרגה העליונה ביותר.

Siddur Ashkenaz, Shabbat, Kabbalat Shabbat, Lekha Dodi 4-6 סידור אשכנז, שבת, קבלת שבת, לכה דודי ד"ו

לקראת שבת לכו ונלכה. כי היא מקור הברכה. מראש מקדם נסוכה. סוף מעשה במחשבה תחלה: לכה דודי לקראת כלה. פני שבת נקבלה: מקדש מלך עיר מלוכה. קומי צאי מתוך ההפקה. רב לך שבת בעמק הכנא. והוא יחמול עליך חמלה:

To greet the Sabbath, come let us go for it is the source of blessing; from the very beginning, of old, it was appointed; last in creation, first in [G-d's] thought. Come my Beloved Friend to greet the bride, let us welcome the Sabbath. Sanctuary of the King, royal city, arise, come forth from the upheaval; too long have you dwelt in the valley of weeping; He will show you abundant pity

The Metsudah siddur, 1981 (CC-BY) • Translation based on the Metsudah linear siddur, by Avrohom Davis, 1981 (CC-BY)

23 שובעת מתחת לארץ

הערת קה"ת מפנה למקום שבו זה מתבאר עוד: Or HaTorah.

הערת קה"ת

ראה אוה"ת ויקרא ד ע' א"ב.

24 דרך סולמא דפרת

הערת קה"ת מפנה למקום שבו זה מתבאר עוד: Or HaTorah.

הערת קה"ת

"דהיינו שמקלחין תחת הקרקע ועולין בהרים כמו סולם" — אוה"ת חקת ע' תתס.

25 מן הארבעה נהרות דרך סולמא דפרת

הערת קה"ת מפנה לה' Bekhorot 55a למילים האלה.

Bekhorot 55a בכורות נ"ה א

הערת קה"ת

ראה בכורות נה, א-ב. בארוכה באוה"ת חקת ע' תתס.

26 וארעא חלחולי מחלחלא

המילים כאן מצטטות את Chagigah 22a:6-7. הקטע מופיע למטה.

Chagigah 22a:6-7 חגיגה כ"ב א-ד

ומקנה שחלקו בסל וגרגותני — הטובל שם לא עלתה לו טבילה. דהא ארעא כולה חלחולי מחלחלא, ובעינן דאיפא ארבעים סאה במקום אחד. והני מילי בכלי טהור, אבל בכלי טמא, מיגז דסלקא טבילה לכוליה גופיה דמנא, סלקא להו נמי לכלים דאית בקה.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

חגיגה כב, א.

27 ע"פ ויחפרו בפי תולדות

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

תו"א כ, ב.

28 ויניחהו בג"ע לעבדה

המילים כאן מצטטות את Genesis 2:15. הקטע מופיע למטה.

Genesis 2:15 בראשית ב' ט"ו

ויקח ה' אלקים את האדם ויניחהו בגן עדן לעבדה ולשמרה:

And the L-RD G-d took the man, and put him into the garden of Eden to dress it and to keep it

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית ב, טו.

29 לעבדה במ"ע ולשמרה במל"ת

הערת קה"ת מפנה לה' Zohar I, 27a למילים האלה.

Zohar I, 27a זח"א כז, א

הערת קה"ת

זח"א כז, א. ת"ז תכ"א בסופו. ילקוט ראובני בשם מדרש.

30 ונהר יוצא מעדן

המילים כאן מצטטות את Genesis 2:10. הקטע מופיע למטה.

Genesis 2:10 בראשית ב' י

ונהר יצא מעדן להשקות את הגן ומשם יפרד והיה לארבעה ראשים:

And a river went out of Eden to water the garden; and from thence it was parted, and became four heads

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית ב, י. מענין פסוק זה ראה אוה"ת בראשית כרך-א דף נו, ב.

31 וידבר משה אל ראשי המטות

הפסוק הפותח את דיני הנדרים; ההפניה שבסוגריים המרובעים מתייחסת להסבר המאמר עליו.

Numbers 30:2 במדבר ל' ב'

וידבר משה אל ראשי המטות לבני ישראל לאמר זה הדבר אשר צוה ה'

And Moses spoke unto the heads of the tribes of the children of Israel, saying: This is the thing which the L-RD hath commanded

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 5

32 כי במצות יש ב' ענינים בחי פנימית המצות ובחי מקיפים

ההערה מפנה לאגרת של הרבי הריי"צ, המסבירה את שני היבטי המצוות, הפנימי והמקיף.

הערת קה"ת

ראה ביאור ע"ז בסי אגרות קודש דכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע ח"ד ע' קמא.

33 "קול דודי הנה זה בא": הפסוק במאמר שבלקוטי תורה על שיר השירים שאליו מתייחסת ההפניה שבסוגריים המרובעים.

Song of Songs 2:8 שיר השירים ב' ח'

קול דודי הנה זה בא מדלג על ההרים מקפץ על הגבעות:

Hark! my beloved! behold, he cometh, Leaping upon the mountains, skipping upon the hills

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

34 הלא פרוס לרעב

ישעיהו מתאר את הצום האמיתי: לחלוק את לחמך עם הרעב, וכשרואים אדם ערום — לכסות אותו. אדמו"ר הזקן קורא את המזון כבחינה הפנימית

של הצדקה, ואת הלבוש ככחינה המקיפה שלה.

Isaiah 58:7 ישעיהו נ"ח:ז

הָלוֹא פָּרַס לָרֶעִב לֶחְמֶךָ וְעֲנִיִּים מְרוּדִים תְּבִיא בֵּית כִּי־תִרְאֶה עָרִם וְכִסְיֹתוֹ וּמִבְּשָׁרְךָ לֹא תִתְעַלֵּם:

Is it not to deal thy bread to the hungry, And that thou bring the poor that are cast out to thy house? When thou seest the naked, that thou cover him, And that thou hide not thyself from thine own flesh

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישע"י נח, ז.

35 לתת מזון ומחיה בחיי פנימים

שם העניין מתבאר בהרחבה, וההערה מצטטת: שתי מדרגות — אור פנימי, שהוא מזון, לחם וכיוצא בזה, ואור מקיף, שהם הבגדים, ככתוב: "כי תראה ערום וכיסיתו"; וזוהי מצוות הצדקה במובנה הגשמי.

הערת קה"ת

בסה"מ תקס"ו ע' רעא מבואר יותר בארוכה "כ"י מדרגו' בבחי' א"פ והוא המזון לחם וכיוצא, וא"מ והן הלבושים כמ"ש כי תראה ערום וכיסיתו וזוהי מצוות הצדקה בגשמיות". וראה אוה"ת חקת ע' תתסה.

36 כי תראה ערום וכיסיתו

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

המשך הפסוק הלוא פרום לרעב.

37 אז תתענג על ה'

"אז תתענג על הוי"ו: השכר שמבטיח ישעיהו, המתפרש כאן כגילוי הנמשך באמצעות הצדקה.

Isaiah 58:14 ישעיהו נ"ח:יד

אֲזַ תִּתְעַנֵּג עַל־Havayah וְהִרְפִּיתִיךָ עַל־[בְּמֹתִי] (במותי) אֶרְצִי וְהֶאֱכַלְתִּיךָ נַחֲלַת יַעֲקֹב אֲבִיךָ כִּי פִי Havayah דִּבֶּר:

Then shalt thou delight thyself in the L-RD, And I will make thee to ride upon the high places of the earth, And I will feed thee with the heritage of Jacob thy father; For the mouth of the L-RD hath spoken it

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישע"י נח, יד.

38 אז תתענג על ה' על דייקא

הזוהר על פרשת ויחי מצטט את הפסוק "אז תתענג על הוי"ו ומדגיש את המילים "על הוי"ו דווקא: תענוג נעלה יותר, למעלה מהמקום הנקרא "שמים". אדמו"ר חזקן מפרש את המילה "על" כמתארת את השגת הנשמה, העומדת למעלה מן הדבר שהיא משיגה ומקיפה אותו.

Zohar, Vayechi 21:171-23:182 ספר זוהר, ויחי כ"א:קע"א-כ"ג:קפ"ב

If it is worthy to ascend further, then happy is its portion and lot that it becomes attached to the Body of the King. If it is not worthy to ascend further, then "he that is left in Zion and he that remaineth in Jerusalem shall be called holy" (Ibid. 3). But if it is privileged to ascend further, then it beholds the glory of the King, and enjoys the supernal delight from the place which is called Heaven. Happy he that is vouchsafed this grace

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

39 כמ"ש בזהר פי ויחי (דרי"ט ע"א)

המאמר לשמיני עצרת מצטט את אותו זוהר: "על ה'" דווקא הוא תענוג שמעל למדרגת שם הוי"ו, שאינו אלא הארה; וזוכים לכך באמצעות הביטול שבהשגה, המתעורר בתשובה.

הערת קה"ת

ראה גם לקמן דרושים לשמע"צ פה, א.

40 השכל וההשגה מקיפים את המושכל

תניא, פרק ה, מסביר שכאשר השכל תופס רעיון הוא מקיף אותו, והרעיון מלוכש בתוך השכל; אותו עיקרון עומד ביסוד פירוש "על ה'" כאן.

הערת קה"ת

ראה תניא פרק ה ובליקוט פי' לשם.

פסקה 6

41 שרפים עומדים ממעל לו

בחזון ישעיהו עומדים השרפים מעל כיסאו של ה'. אדמו"ר חזקן קושר בין עמידתם "מעל" לבין השכל שעומד מעל הרעיון שהוא תופס.

Isaiah 6:2 ישעיהו ו:ב

שָׂרָפִים עֹמְדִים מִמַּעַל לוֹ שֵׁשׁ כְּנָפַיִם שֵׁשׁ כְּנָפַיִם לְאֶחָד בְּשָׂתַיִם יִכְסֶּה פָּנָיו וּבְשָׂתַיִם יִכְסֶּה רַגְלָיו וּבְשָׂתַיִם יַעֲוִפֶּה:

Above Him stood the seraphim; each one had six wings: with twain he covered his face and with twain he covered his feet, and with twain he did fly

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישע"י ו, ב.

42 ויצא כברק חצו

זכריה מנבא שחצו של ה' יצא כברק; הדימוי מתאר את האור המקיף, שמבריק בשכל מבלי להיקלט בו.

Zechariah 9:14 זכריה ט:יד

וְהִ' עֲלֵיהֶם יֵרָאֵה וְיֵצֵא כְּבָרֶק חָצוֹ וְאֲדֹנָי הִ' בְּשׁוֹפָר יִתְקַע וְהָלַךְ בְּסַעֲרוֹת תִּימָן:

And the L-RD shall be seen over them, And His arrow shall go forth as the lightning; And the L-rd GOD will blow the horn, And will go with whirlwinds of the south

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

זכרי' ט, יד.

43 כברק המבריק

במאמר על ציצית מתוארת חכמה כ"רק כברק המבריק במוח", לפני שהיא באה לידי בינה והשגה, שבה מתגלה תענוג הנשמות. הדבר ממחיש את הברק כאור שמאיר אך עדיין אינו נתפס — וזוהי הבחינה המקיפה המתוארת כאן.

הערת קה"ת

עלי"ק ביאור החלצו [פז, ג] רפ"ב וסד"ה לבאר ענין המסעות ודי"ה ואתחנן רפ"ד ושם בקיצור [ג, ב] אות ד. ובביאור ואתחנן ספ"א. ביום השמע"צ הגי' [פז, ד] פ"ד. ובשה"ש ריש ביאור כי על כל כבוד חופה [מז, ג]. ועי' לעיל דרי"ה והי' לכם לציצית (מד, ד) ודי"ה ולא אבה בפי תצא (לח, ד). [כ].

44 צרורה בצרור החיים

אביגיל מברכת את דוד שנפשו תהיה "צרורה בצרור החיים" עם ה'. הביטוי מתאר את הנפש כשהיא נתונה בתוך האור המקיף אותה.

I Samuel 25:29 שמואל א כ"ה:כ"ט

וַיָּקָם אָדָם לְרֹדֶפְךָ וּלְבַקֵּשׁ אֶת־נַפְשְׁךָ וְהִיתָה נַפְשׁ אֲדֹנִי צְרוּרָה בְּצְרוּר הַחַיִּים אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ וְאֵת נַפְשׁ אֲבִיךָ יַקְלָעְנָה בְּתוֹךְ כַּף הַקָּלָע:

And though man be risen up to pursue thee, and to seek thy soul, yet the soul of my lord shall be bound in the bundle of life with the L-RD thy G-d; and the souls of thine enemies, them shall he sling out, as from the hollow of a sling.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ע"פ ש"א כה, כט.

45 כבוד ה' יאספך

"כבוד הוי' יאספך": אדמו"ר הזקן מפרש את "יאספך" כאור המקיף את הנפש מכל עבר.

Isaiah 58:8 ישעיהו נ"ח:ח

אֲזַיִקֶּעַ כְּשֹׁחַר אוֹרְךָ וְאַרְכָּתְךָ מִהֵרָה תִצְמַח וְהֵלֶךְ לִפְנֵיךָ צִדְקָה כְּבוֹד ה' יֵאֲסָפְךָ:

Then shall thy light break forth as the morning, And thy healing shall spring forth speedily; And thy righteousness shall go before thee, The glory of the L-RD shall be thy rearward.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישע"י נה, ח.

46 כי תראה ערום וכסיתו

"כי תראה ערום וכסיתו": הלבוש, הבחינה המקיפה של הצדקה.

Isaiah 58:7 ישעיהו נ"ח:ז

הֲלוֹא פָרַס לְרֹעֵב לֶחֶמְךָ וְעֲנִיִּים מְרוּדִים תְּבִיא בֵּית כִּי־תִרְאֶה עָרֹם וְכִסְיֹתוֹ וּמִבְשָׁרָךְ לֹא תִתְעַלֵּם:

Is it not to deal thy bread to the hungry, And that thou bring the poor that are cast out to thy house? When thou seest the naked, that thou cover him, And that thou hide not thyself from thine own flesh?

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

47 מעיין גנים

"מעין גנים": כנסת ישראל, המשקה את גן עדן העליון ואת גן עדן התחתון.

Song of Songs 4:15 שיר השירים ד:ט"ו

מַעְיֵן גִּנִּים בְּאֵר מַיִם חַיִּים וְנִזְלִים מִדִּלְכָּנוֹן:

Thou art a fountain of gardens, A well of living waters, And flowing streams from Lebanon.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

48 ואהבת את ה'א

הציורי לאהוב את ה' בכל הלב ובכל הנפש; האהבה המתעוררת באדם היא

ה"באר" הנובעת מלמטה למעלה.

Deuteronomy 6:5 דברים ו:ה

וְאַהֲבַתְּ אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לִבְּךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ וּבְכָל־מְאֹדְךָ:

And thou shalt love the L-RD thy G-d with all thy heart, and with all thy soul, and with all thy might.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

דברים ו, ה.

49 כבוד הוי' יאספך

הפסוק מופיע מיד לאחר הקריאה להלביש את הערום, רצף שהאדמו"ר הזקן מפרש כשכר המקיף על הבחינה המקיפה של הצדקה.

Isaiah 58:8 ישעיהו נ"ח:ח

אֲזַיִקֶּעַ כְּשֹׁחַר אוֹרְךָ וְאַרְכָּתְךָ מִהֵרָה תִצְמַח וְהֵלֶךְ לִפְנֵיךָ צִדְקָה כְּבוֹד ה' יֵאֲסָפְךָ:

Then shall thy light break forth as the morning, And thy healing shall spring forth speedily; And thy righteousness shall go before thee, The glory of the L-RD shall be thy rearward.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

50 אליך ה' נפשי אשא

"אליך, הוי', נפשי אשא". אדמו"ר הזקן קורא את הפסוק כביטוי לכך שהנפש מכוונת כלפי ה' בלבד במשך כל חייה בגוף.

Psalms 25:1 תהילים כ"ה:א

לְדוֹד אֱלֹהֶיךָ ה' נַפְשִׁי אֲשֹׂא:

of David. Unto Thee, O L-RD, do I lift up my soul [A Psalm]

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים כה, א.

51 אתה בראת

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

ברכת אלקי נשמה.

52 ואתה עתיד ליטלה ממני

הברכה שאומרים בקימה, "אלקי נשמה": אתה יצרת את הנשמה, נפחת אותה בי, משמר אותה בקרבי, ובעתיד תיטול אותה ממני. הנשמה מופקדת בידי האדם רק במשך ימי חייו.

Berakhot 60b:4 ברכות ס"ב:ד

כִּי מִתְעַר אוֹמֵר: "אֱלֹקֵי, נִשְׁמָה שֶׁנִּתְּתָה בִּי טְהוֹרָה. אֵתָה יִצְרָתָה בִּי, אֵתָה נִפְחַתָּה בִּי, וְאֵתָה מְשֻׁמָּה בְּקִרְבִּי, וְאֵתָה עֲתִיד לִישָׁלָה מִמֶּנִּי וּלְהַחְזִירָה בִּי לְעִתִּיד לָבֵא. כָּל זְמַן שֶׁהַנִּשְׁמָה בְּקִרְבִּי מוֹדָה אֲנִי לִפְנֵיךָ ה' אֱלֹקֵי וְאֱלֹקֵי אֲבוֹתַי, רְבוּן כָּל הָעוֹלָמִים, אֲדוֹן כָּל הַנִּשְׁמוֹת. כְּרוּךְ אֵתָה ה', הַמַּחְזִיר נִשְׁמוֹת לִפְגָּרִים מֵתִים".

When he awakens he says : "O my G-d, the soul which Thou hast given me is pure. Thou didst create it within me, Thou didst breathe it into me, Thou preservest it within me, and Thou wilt take it from me, but wilt restore it unto me hereafter. So long as the soul is within me, I will give thanks unto Thee, O L-rd my G-d and G-d of my fathers, Sovereign of all

worlds, L-rd of all souls. Blessed art Thou, O L-rd, Who
... restorest souls unto dead
William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Tractate Berakot by A.
Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)

53 בע"כ אתה חי

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).
הערת קה"ת
אבות ספ"ד.

54 בעל כרחך אתה חי

דברי המשנה: "על כרחך אתה נולד, ועל כרחך אתה חי, ועל כרחך אתה מת". כאן הם מתארים את הגישה שראוי לאדם לאמץ כלפי החיים בעולם הזה.

Pirkei Avot 4:22 משנה אבות ד':כ"ב

... ואל יבטיחך יצרך שששאל בית מנוס לך, שעל כרחך אתה נוצר, ועל כרחך אתה נולד, ועל כרחך אתה חי, ועל כרחך אתה מת, ועל כרחך אתה עתיד לתן דין וחשבון לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא:

He used to say: the ones who were born are to die, and the ones who have died are to be brought to life, and the ones brought to life are to be judged; So that one may know, make known and have the knowledge that He is G-d, He is the designer, He is the creator, He is the discerner, He is the judge, He the witness, He the complainant, and that He will summon to judgment. Blessed be He, before Whom there is no ... iniquity, nor forgetting, nor

Torat Emet 357 (Public Domain) • Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY)

55 וכמאן דשדי בתר כתפוי

התניא מסביר שהסטרא אחרא מקבלת את חיותה מ"אחוריים" של הקדושה, כמו אדם שנותן דבר לאויבו בעל כורחו ומשליך אותו אליו מאחורי כתפו, תוך שהוא מפנה ממנו את פניו. המאמר משתמש בדימוי הזה כדי לתאר כיצד על האדם להתייחס לחיי העולם הזה.

Tanya, Likkutei Amarim 22:5 תניא, חלק ראשון; ליקוטי אמרים כ"ב:ה'

אבל הסטרא אחרא והטומאה - היא תועבת ה' אשר שנא, ואינו משפיע לה חיות מפנימית הרצון וקפצו האמיתי אשר חפץ בה חס ושלום. כי אם, כמאן דשדי בתר כתפוי לשונאו שלא כרצונו, רק כדי להעניש את הרשעים, וליתן שכר טוב לצדיקים דאכפין לסטרא אחרא; וזה נקרא בקינות "אחוריים" דרצון העליון ברוך-הוא.

Kehot Publication Society (CC-BY-NC)

הערת קה"ת
תניא פכ"ב.

56 לאכפאי

הוזהר מדבר על הצדיק שמשיב את הרשע ומכניע בכך את הסטרא אחרא (לכפאי), ועל כך שהדבר מעלה את כבודו של הקדוש ברוך הוא יותר מכל שבה אחר.

Zohar II, 128b זח"ב קכח, ב

הערת קה"ת
זח"ב קכח, ב.

57 ולא הפכא

הוזהר מדבר על מי שהופכים חושך לאור ומיריות למתיקות; קה"ת מצטט אותו ביחס לשלב השני, שבו הופכים את חושך הנפש הבהמית עצמו.

Zohar I, 4a זח"א ד, א

הערת קה"ת
ראה זח"א ד, א.

58 ויחפרו עבדי יצחק

עבדי יצחק חפרו בנחל ומצאו באר מים חיים; ההגהה מפנה למאמר על פסוק זה.

Genesis 26:19 בראשית כ"ו:י"ט

ויחפרו עבדי יצחק בנחל וימצאו שם באר מים חיים:

And Isaac's servants digged in the valley, and found there a well of living water

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

59 נהר יוצא מעדן

נהר היוצא מעדן להשקות את הגן, המתפרש בהגהה כהתבוננות שבתפילה, חכמה ובינה, המשקה את לימוד התורה של האדם.

Genesis 2:10 בראשית ב':י

ונהר יצא מעדן להשקות את-הגן ומשם יפרד והיה לארבעה ראשים:

And a river went out of Eden to water the garden; and from thence it was parted, and became four heads

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

60 אמות של הלכה

מאז שנחרב בית המקדש, אין להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה. ההגהה משתמשת בביטוי ביחס ללימוד התורה שלאחר התפילה.

Berakhot 8a:18-19 ברכות ח' א:י"ח-י"ט

והיינו דאמר רבי חי'א בר אמי משמיה דעולא: מיום שחרב בית המקדש אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד. ואמר אב'י: מריש הנה גריסנא בגו ביתא ומצלינא בבי כנישתא. כיון דשמענא להא דאמר רבי חי'א בר אמי משמיה דעולא — מיום שחרב בית המקדש אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד — לא הנה מצלינא אלא היכא דגריסנא.

That agrees with what R. Hiyya b. Ammi said in the name of 'Ulla : Since the day the Temple was destroyed, there is left to the Holy One, blessed be He, in His Universe the four cubits of Halakah alone. And Abbai said ; At first I used to study at home and pray in Synagogue, but after hearing the statement of R. Hiyya b. Ammi in the name of 'Ulla — "Since the day the Temple was destroyed, there is left to the Holy One, ... ,blessed be He

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)

61 תפילתי שתהא סמוכה למטתי

אבא בנימין אמר שכל ימיו היה מוטרד שתפילתו תהיה "לפני מיטתי", והגמרא מסבירה שהכוונה היא סמוך למיטתו. ההגהה מפרשת זאת כסדר של תפילה ולאחריה לימוד תורה.

Berakhot 5b:21-22 ברכות ה' ב:כ"א-כ"ב

תניא אבא בנימין אומר: על שני דברים הייתי מצטער כל ימי — על תפילתי שתהא לפני מטתי, ועל מטתי שתהא נתונה בין צפון לדרום.

[from G-d]" first, and then "to him that is near." But R. Johanan can reply : What means "To him that is far off"? To him who was far off from transgression from the first ; and ... what

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)

פסקה 10

65 ששים המה מלכות

"ששים המה מלכות": הפסוק במאמר שאליו מפנה אדמו"ר חזק, וממנו נלמד יתרונה של הבאר על הנחל.

Song of Songs 6:8 שיר השירים ו':ח

ששים המה מלכות ושמונים פילגשים ועלמות אין מספר:

There are threescore queens, And fourscore concubines,
And maidens without number

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

66 כל ימיו בתשובה

רבי אליעזר לימד שעל האדם לשוב בתשובה יום אחד לפני מותו; מכיוון שאיש אינו יודע מתי יהיה היום הזה, עליו לשוב בתשובה היום, וכך כל ימיו יהיו בתשובה.

Shabbat 153a שבת קנ"ג א

67 ודברתם אל הסלע ונתן מימיו

ה' אמר למשה ולאהרן לדבר אל הסלע לעיני העם, והוא יוציא את מימיו. אדמו"ר חזקן קושר מים אלה לבאר השירה.

Numbers 20:8 במדבר כ':ח

קח את־המטה והקהל את־העדה אתה ואהרן אחיך ודברתם אל־הסלע לעיניהם ונתן מימיו והוצאת להם מים מן־הסלע והשקית את־העדה ואת־בְּעִירָם:

Take the rod, and assemble the congregation, thou, and' Aaron thy brother, and speak ye unto the rock before their eyes, that it give forth its water; and thou shalt bring forth to them water out of the rock; so thou shalt give the congregation and their cattle drink

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

68 עלי באר

"עלי באר": השירה שבה פתח המאמר, הנאמרת כאן על המים שיצאו מן הסלע.

Numbers 21:17 במדבר כ"א:יז

אז ישיר ישראל את־השירה הזאת עלי באר ענו־לָהּ:

Then sang Israel this song: Spring up, O well—sing ye unto it

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

69 הראיני את מראיך

"הראיני את מראיך", שנאמר ליונה שבנקיית הסלע: האור החוזר העולה מלמטה.

Song of Songs 2:14 שיר השירים ב':יד

יונתי בחגי הסלע בסתר המדרגה הראיני את־מראיך השמיעני את־קולך כִּי־קולך ערב ומראיך נאווה:

"על תפילתי שתהא לפני מטתי", מאי "לפני מטתי"? אילימא "לפני מטתי" ממש, והאמר רב יהודה, אמר רב, ואיתימא רבי יהושע בן לוי: מניין למתפלל שלא יהא דבר חוצץ בינו לבין הקיר — שנאמר: "ויסב חזקתו פניו אל הקיר ותפלל"? לא תימא, "לפני מטתי", אלא אימא "סמוך למטתי". "ועל מטתי" ...

There is a teaching : Abba Benjamin said : Throughout my life I was most anxious about two things, viz., that my Tefillah should be recited before my bed, and that my bed should be placed between North and South. "That my Tefillah should be recited before my bed." What means "before my bed" ? Is it to be supposed that it was actually in front of the bed? But Rab Judah has said in the name of Rab ... (another version : R. Joshua b. Levi): Whence do we learn

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)

הערת קה"ת

ברכות ה, ב.

62 יונתי בחגי הסלע

"יונתי בחגי הסלע ... הראיני את מראיך, השמיעני את קולך, כי קולך ערב". ההגהה מפרשת את הקול הערב כתורה שנלמדה לאחר התפילה, ואת המראה הנכסף כאור החוזר של הבאר.

Song of Songs 2:14 שיר השירים ב':יד

יונתי בחגי הסלע בסתר המדרגה הראיני את־מראיך השמיעני את־קולך כִּי־קולך ערב ומראיך נאווה:

O my dove, that art in the clefts of the rock, in the covert of the cliff, Let me see thy countenance, let me hear thy voice; For sweet is thy voice, and thy countenance is comely

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

63 דמיעין גנים זהו ענין ונחר יוצא מעדן

בוחר על האוינו מדובר בנחר היוצא מעדן, והוא מפרש את "מעייין גנים" כשמים ואת "באר מים חיים" כבארות שחפרו עבדי יצחק.

Zohar, Ha'Azinu 11:221-12:231 ספר הזוהר, האוינו י"א:רכ"א-י"ב:רל"א

From the Head of the King the streams issue forth to Binah, and thence they flow to all corners until finally they are collected in the place called the Great Sea, whence issue generations for all

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

64 במקום שבע"ת עומדים צדיקים גמורים

רבי אבהו לימד שבמקום שבו עומדים בעלי תשובה, צדיקים גמורים אינם עומדים. אדמו"ר חזקן משתמש בכך כדי להראות את מעלתו של האור העולה מלמטה.

Berakhot 34b:22-23 ברכות ל"ד ב:כ"ב-כ"ג

ופליגא דרבי אבהו, דאמר רבי אבהו: מקום שפגעלי תשובה עומדין — צדיקים גמורים אינם עומדין, שנאמר: "שלוש שלום לרחוק ולקרוב". "לרחוק" ברישא, ו"הדר" לקרוב". ורבי יוחנן אמר לה: מאי "רחוק" — שהיה רחוק מדבר עבירה מעיקרא. ומאי "קרוב" — שהיה קרוב לדבר עבירה, ונתרחק ממנו השתא.

This is at variance with the opinion of R. Abbahu who said : The place which the penitent occupy, the perfectly righteous are unable to occupy ; as it is said, "Peace, peace to him that is far off and to him that is near" — "to him that is far off

None shall miscarry, nor be barren, in thy land; the number
of thy days I will fulfil
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

74 אפילו בית ולד אין לה

על "יושרי עקרה אין לה ולד" אומרת הגמרא שלא היה לה אפילו בית רחם.
ההערה משתמשת בכך כדי לתאר את הנשמה שתחילה יש לעשותה כלי
ריק.

Yevamot 64b:2-3 יבמות ס"ד ב:ב'-ג'

אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוח: שרה אמנו אילונית היתה, שנאמר:
"ותיה שרי עקרה אין לה ולד", אפילו בית ולד אין לה. אמר רב יהודה
בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב: לא שנו אלא בדרות
הראשונים, ששנותיהן מרובות. אבל בדרות האחרונים, ששנותיהן
מועטות — שתי שנים ומחצה, כנגד שלשה עיבורים. רבה אמר רב
נחמן: שלש שנים, כנגד שלש פקידות. דאמר מר: בראש השנה נפקדו
שרה רחל ורחל ורחל.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

75 לב נשבר ונדכה

"לב נשבר ונדכה אלקים לא תבוה": הלב הנשבר שעושה את האדם לכלי
ריק, השלב הראשון בחפירה.

Psalms 51:19 תהילים נ"א:י"ט

ובחי אלקים רוח נשברה לב-נשבר ונדכה אלקים לא תבוה:
The sacrifices of G-d are a broken spirit; a broken and a con-
trite heart, O G-d, Thou wilt not despise
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

76 ותתפלל חנה על ה'

חנה, במרידות נפש, התפללה לפני הוי' ובכתה. תפילתה היא האהבה
הגלויה המתעוררת כמעין לאחר שהלב מתפנה.

I Samuel 1:10 שמואל א א':י'

והיא מרת נפש ותתפלל על-ה' וכתה תבכה:
and she was in bitterness of soul—and prayed unto the
L-RD, and wept sore
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

77 שרים ונדיבי עם

השרים והנדיבים בעם שחפרו וחצבו את הבאר; את השרים מפרשים
כאבות.

Numbers 21:18 במדבר כ"א:י"ח

באר חפרוה שרים כרוה נדיבי העם במחקק במשענתם וממדבר מתנה:
The well, which the princes digged, Which the nobles of the
people delved, With the sceptre, and with their staves. And
;from the wilderness to Mattanah
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

78 שרים הם האבות

במדרש רבה על חוקת נאמר שהבאר לא נחפרה ממש, אלא ניתנה בזכות
האבות, המכונים "שרים"; המאמר עצמו מפנה בהמשך למדרש על חוקת.

Bamidbar Rabbah 19:26 במדבר רבה י"ט:כ"ו

79 כי שרית

המלאך אומר ליעקב ששמו יהיה ישראל, "כי שרית עם אלקים ועם אנשים
ותוכל". אדמו"ר הזקן מפרש את המילה "שרית" כלשון של שררה על

O my dove, that art in the clefts of the rock, in the covert of
the cliff, Let me see thy countenance, let me hear thy voice;
'For sweet is thy voice, and thy countenance is comely
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסקה 11

70 חפרוה כרוה

"הבאר, שרים חפרוה, נדיבי העם כרהוה": שני הפעלים מוסברים כשני
שלבים בחפירת הבאר.

Numbers 21:18 במדבר כ"א:י"ח

באר חפרוה שרים כרוה נדיבי העם במחקק במשענתם וממדבר מתנה:
The well, which the princes digged, Which the nobles of the
people delved, With the sceptre, and with their staves. And
;from the wilderness to Mattanah
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסקה 12

71 קדש עצמך במותר לך

רבא מגדיר את "איסור הקדושה" כ"קדש את עצמך במותר לך": להימנע גם
מדברים שההלכה מתירה.

Yevamot 20a:15 יבמות כ"א:ט"ו

איסור קדושה — שניות מדברי סופרים, ואמאי קרי לקה איסור
קדושה? אמר אביי: כל המקיים דברי חכמים נקרא קדוש. אמר לקה
רבא: וכל שאינו מקיים דברי חכמים, קדוש הוא דלא מיקרי, רשע נמי
לא מיקרי! אלא אמר רבא: קדש עצמך במותר לך.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

72 ובטל רצונך מפני רצונו

"בטל רצונך מפני רצונו": אדמו"ר הזקן מחיל זאת על דברים מותרים
ומכנה זאת ביטול גמור.

Pirkei Avot 2:4 משנה אבות ב':ד'

הוא היה אומר, עשה רצונו כרצונך, כדי שיעשה רצונך כרצונו. בטל
רצונך מפני רצונו, כדי שיבטל רצון אחרים מפני רצונך. הלל אומר,
אל תפרש מן הצבור, ואל תאמין בעצמך עד יום מותך, ואל תדין את
חברך עד שתגיע למקומו, ואל תאמר דבר שאי אפשר לשמע, שסופו
להשמע. ואל תאמר לכשאפנה אשנה, שמא לא תפנה:

He used to say: do His will as though it were your will, so that
He will do your will as though it were His. Set aside your will
in the face of His will, so that he may set aside the will of oth-
ers for the sake of your will. Hillel said: do not separate
yourself from the community, Do not trust in yourself until
the day of your death, Do not judge your fellow man until
you have reached his place. Do not say something that can-
... not be

Torat Emet 357 (Public Domain) • Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY)

73 לא תהיה משכלה ועקרה בארצך

ההבטחה שלא תהיה בארץ משכלה ועקרה; ההערה מפנה למאמר על פסוק
זה, העוסק בשני השלבים שבהם עושים את הנשמה לבאר.

Exodus 23:26 שמות כ"ג:כ"ו

לא תהיה משכלה ועקרה בארצך את-מספר ימיה אמלא:

אלקים, שם ההסתר.

Genesis 32:29 בראשית ל"ב:כ"ט

וַיֹּאמֶר לֹא יַעֲקֹב יֹאמַר עוֹד שְׁמִי כִּי אִם־יִשְׂרָאֵל כִּי־שָׁרִיתָ עִם־אֱלֹקִים
וְעִם־אֲנָשִׁים וְתוֹכֵל:

And he said: 'Thy name shall be called no more Jacob, but Israel; for thou hast striven with G-d and with men, and hast prevailed'.
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

80 אני הוי לא שנית

"כי אני הוי לא שנית": הבריאה אינה מחוללת שינוי בה' עצמו.

Malachi 3:6 מלאכי ג':ו

כִּי אֲנִי ה' לֹא שֵׁנִיתִי וְאַתֶּם בְּנֵי־יַעֲקֹב לֹא כְלִיתֶם:

For I the L-RD change not; and ye, O sons of Jacob, are not consumed.
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

81 ואין עוד מלבדו

"הוי" הוא האלקים, אין עוד מלבדו". מצד ה', אין שום מציאות מלבדו.

Deuteronomy 4:35 דברים ד':ל"ה

אַתָּה הָרָאָתָ לְדַעַת כִּי ה' הוּא הָאֱלֹקִים אֵין עוֹד מִלְּבָדוֹ:

Unto thee it was shown, that thou mightiest know that the L-RD, He is G-d; there is none else beside Him.
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

82 וכולא קמיה כלא

הזוהר מלמד שה' הוא שורש כל העולמות, וכל מה שלפניו נחשב לאין.

Zohar, Introduction 20:188-22:199 ספר הזוהר, הקדמה כ"קפ"ח-כ"ב:קצ"ט

The genuine type is that which makes a man fear his Master because He is the mighty ruler, the rock and foundation of all worlds, before whom all existing things are as nought, as it has been said: "and all the inhabitants of the earth are as nought" (Dan. 4, 32), and place his goal in that spot which is called yir'ah (fear).

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

פסוקה 13

83 והיה הוי לי לאלקים

נדרו של יעקב בבית אל: "והוי יהיה לי לאלקים". אדמו"ר הזקן מפרש זאת כשלטונו של יעקב על ההסתר של אלקים.

Genesis 28:21 בראשית כ"ח:כ"א

וְשָׁבֹתִי בְשָׁלוֹם אֶל־בֵּית אָבִי וְהָיָה ה' לִי לֵאלֹקִים:

so that I come back to my father's house in peace, then shall the L-RD be my G-d
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

84 ועם אנשים

"כי שרית עם אלקים ועם אנשים ותוכל". את "אנשים" מפרשים כמלאכים.

Genesis 32:29 בראשית ל"ב:כ"ט

וַיֹּאמֶר לֹא יַעֲקֹב יֹאמַר עוֹד שְׁמִי כִּי אִם־יִשְׂרָאֵל כִּי־שָׁרִיתָ עִם־אֱלֹקִים
וְעִם־אֲנָשִׁים וְתוֹכֵל:

And he said: 'Thy name shall be called no more Jacob, but Israel; for thou hast striven with G-d and with men, and hast prevailed'.
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

85 וירא והנה שלשה אנשים נצבים עליו

אברהם ראה שלושה אנשים ניצבים עליו; הם היו מלאכים, אחד לכל שליחות.

Genesis 18:2 בראשית י"ח:ב'

וַיֵּשָׂא עֵינָיו וַיֵּרָא וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אַנְשִׁים נִצְבִּים עָלָיו וַיֵּרָא וַיִּרָץ לִקְרַאתָם מִפֶּתַח הָאֵהָל וַיִּשְׁתַּחוּ אַרְצָה:

and he lifted up his eyes and looked, and, lo, three men stood over against him; and when he saw them, he ran to meet them from the tent door, and bowed down to the earth
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

86 ומשם יפרד

הנהר היוצא מעדן "משם יפרד" לארבעה ראשים. הביטוי מציין את המדרגה שמתחת לאצילות, שבה הדברים נעשים נפרדים.

Genesis 2:10 בראשית ב':י'

וְנָהָר יֵצֵא מֵעֵדֶן לְהַשְׁקוֹת אֶת־הָגֶן וּמִשָּׁם יִפְרָד וְהָיָה לְאַרְבָּעָה רְאשִׁים:

And a river went out of Eden to water the garden; and from thence it was parted, and became four heads
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

87 התלמוד שואל מי נעשה שר על מי, ומשיב מן הפסוק "כי שרית עם אלקים" שיעקב נעשה שר על המלאך.

Chullin 92a:2 חולין צ"ב א:ב'

(הושע יב, ה) וישר אל מלאך ויוכל בכה ויתחנן לו איני יודע מי נעשה שר למי כשהוא אומר (בראשית לב, כט) כי שרית עם אלקים הוי אומר יעקב נעשה שר למלאך

Wikisource Talmud Bavli (CC-BY-SA)

88 וישר אל מלאך ויוכל

הושע מזכיר שיעקב נאבק עם מלאך וגבר עליו — הפסוק שהמאמר מצטט לפי הפרק.

Hosea 12:5 הושע י"ב:ה'

וַיִּשָּׂר אֶל־מַלְאָךְ וַיִּכַּל בִּכְהָ וַיִּתְחַנֶּן־לוֹ בֵּית־אֵל יִמְצָאֵנוּ וְשָׁם יְדַבֵּר עִמָּנוּ:

So he strove with an angel, and prevailed; He wept, and made supplication unto him; At Beth-el he would find him, ;And there he would speak with us
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

89 הקל קול יעקב

יצחק אמר: "הקול קול יעקב". כאן מדובר בקול התורה.

Genesis 27:22 בראשית כ"ז:כ"ב

וַיִּגַּשׁ יַעֲקֹב אֶל־יִצְחָק אָבִיו וַיִּמָּשְׁהוּ וַיֹּאמֶר הֲקֵל קוֹל יַעֲקֹב וְהִזְדִּים יָדִי עֵשָׂו:

And Jacob went near unto Isaac his father; and he felt him, and said: 'The voice is the voice of Jacob, but the hands are '.the hands of Esau
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

90 ויקם עדות ביעקב

"ויקם עדות ביעקב ותורה שם בישראל": יעקב קשור לתורה.

Psalms 78:5 תהילים ע"ח:ה'

וַיִּקָּם עֲדוּת בְּיַעֲקֹב וְתוֹרָה שָׁם בְּיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר צִוָּה אֶת־אֲבוֹתֵינוּ לְהוֹדִיעֵם לְבָנֵיהֶם:

For He established a testimony in Jacob, And appointed a law in Israel, Which He commanded our fathers, That they should make them known to their children

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

91 אחת דבר אלקים שתיים זו שמענו

"דבר אחד דיבר ה', שניים שמעתי": בדיבור אלוקי אחד כלולות משמעויות אחדות.

Psalms 62:12 תהילים ס"ב:י"ב

אַחַת דִּבֶּר אֱלֹקִים שְׁתֵּי־זוֹ שְׁמָעְתִּי כִּי עָז לְאֱלֹקִים:

G-d hath spoken once, Twice have I heard this: That strength belongeth unto G-d

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

92 וכפטיש יפוצץ סלע

דבר ה' הוא "כפטיש יפוצץ סלע".

Jeremiah 23:29 ירמיהו כ"ג:כ"ט

הֲלוֹא כֹה דִּבְרִי קֹאֵשׁ נֶאֱמַר־חָוָיָהּ וְכַפְּטִישׁ יַפְצֹץ סֶלַע:

Is not My word like as fire? Saith the L-RD; And like a hammer that breaketh the rock in pieces

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

93 מקרא אחד מתחלק

בית מדרשו של רבי ישמעאל לימד: כשם שפטיש מתפצל לניצוצות רבים, כך פסוק אחד מניב משמעויות רבות.

Sanhedrin 34a:12 סנהדרין ל"ד א:י"ב

מִנְהַי מִיֵּלֵי? אָמַר אַבְיִי: דְּאָמַר קָרָא "אַחַת דִּבֶּר אֱלֹקִים שְׁתֵּי זֹו שְׁמָעְתִּי כִּי עָז לְאֱלֹקִים". מִקְרָא אֶחָד יוֹצֵא לְכַמָּה טַעֲמִים, וְאִין טַעַם אֶחָד יוֹצֵא מְכַמָּה מִקְרָאוֹת. דְּבִי רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל תֵּנָא: "וְכַפְּטִישׁ יַפְצֹץ סֶלַע" - מַה פִּטְשִׁי זֶה מִתְחַלֵּק לְכַמָּה נִיצוּצוֹת, אִף מִקְרָא אֶחָד יוֹצֵא לְכַמָּה טַעֲמִים.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

94 כנשר יעיר

"כנשר יעיר קנו": הפסוק שבמאמר שאליו מתייחסת ההגהה.

Deuteronomy 32:11 דברים ל"ב:י"א

כְּנֶשֶׁר יַעִיר קִנּוּ עַל־גּוֹזְלֵיו יִרְחַף יִפְרֹשׁ כְּנָפָיו יִקְחֶהוּ יִשְׁאָהוּ עַל־אֲבָרָתוֹ:

As an eagle that stirreth up her nest, Hovereth over her young, Spreadeth abroad her wings, taketh them, Beareth —them on her pinions

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

95 וכפטיש יפוצץ סלע ודא סלע דאתמר ביה

ברעיא מהימנא על פינחס נאמר על התורה שהיא "כפטיש יפוצץ סלע", ושוזהו הסלע שעליו נאמר "ודברתם אל הסלע לעיניהם ונתן מימיו: הלומדים לשמה שואבים ממנו את מימיה המתוקים של התורה.

Zohar, Pinchas 51:314-53:325 ספר זוהר, פנחס נ"א:ש"ד-נ"ג:שכ"ה

96 ודברתם אל הסלע לעיניהם ונתן מימיו

ציווי ה' לדבר אל הסלע כדי שיוציא את מימיו; המאמר מפרש את הדיבור כדברי תורה.

Numbers 20:8 במדבר כ':ח'

קח אֶת־הַמִּטָּה וְהִקְהֵל אֶת־הָעֵדָה אִתָּהּ וְאֶהְרֹן אָחִיד וְדַבַּרְתֶּם אֶל־הַסֶּלַע לְעֵינֵיהֶם וְנָתַן מִיָּמָיו וְהוֹצֵאתָ לָהֶם מִיַּם מִן־הַסֶּלַע וְהִשְׁקִיתָ אֶת־הָעֵדָה וְאֶת־בָּעִירָם:

Take the rod, and assemble the congregation, thou, and' Aaron thy brother, and speak ye unto the rock before their eyes, that it give forth its water; and thou shalt bring forth to them water out of the rock; so thou shalt give the congregation and their cattle drink

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

97 ודברתם אל הסלע לעיניהם ונתן מימיו

אחד הקטעים המנויים בסוגריים: ברעיא מהימנא על כי תצא מדובר בסלעו של משה, מעיין החכמה שבתורה, שעליו נאמר "ודברתם אל הסלע... ונתן מימיו" — באמצעות דיבור ולא באמצעות הכאה.

Zohar, Ki Teitzei 14:70-17:79 ספר זוהר, כי תצא י"ד:ע"י-י"ז:ע"ט

98 חפרוה שרים

"באר חפרוה שרים": השרים הם האבות, והחפירה נעשית באמצעות קולו של יעקב.

Numbers 21:18 במדבר כ"א:י"ח

בְּאֵר חֲפְרוּהָ שָׂרִים כְּרוּהָ נְדִיבֵי הָעָם בְּמַחֲקָה בְּמִשְׁעָנָתָם וּמִמְדָּבָר מִתְּנָה:

The well, which the princes digged, Which the nobles of the people delved, With the sceptre, and with their staves. And ;from the wilderness to Mattanah

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

99 מי מנה עפר יעקב

דברי בלעם, "מי מנה עפר יעקב": הפסוק שבמאמר המאוחר יותר על מידת הרחמים של יעקב.

Numbers 23:10 במדבר כ"ג:י'

מִי מִנָּה עֹפֶר יַעֲקֹב וּמִסֶּפֶר אֶת־רַבֵּעַ יִשְׂרָאֵל תָּמַת נַפְשִׁי מוֹת יִשְׂרָאֵל וְתִהְיֶה אַחֲרִיתִי כִמְהוּ:

Who hath counted the dust of Jacob, Or numbered the stock of Israel? Let me die the death of the righteous, And let mine !end be like his

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

100 אשר פדה את אברהם

ישעיהו מדבר על בית יעקב, "אשר פדה את אברהם". אדמו"ר הזקן מפרש זאת כגילוי אהבתו של אברהם על ידי יעקב.

Isaiah 29:22 ישעיהו כ"ט:כ"ב

לְכֵן כֹּה־אָמַר ה' אֱלֹהֵי־בֵית יַעֲקֹב אֲשֶׁר פָּדָה אֶת־אַבְרָהָם לֹא־עָתָה יְבוֹשׁ יַעֲקֹב וְלֹא עָתָה פִּגְזוֹ יִחָרֹו:

rise toward the Serafim. Facing them, they offer praise and say, Blessed is the glory of Adonoy from His place. G-d's glory is a euphemism for G-d Himself. Thus the verse means, ... "Blessed is Adonoy from

The Metsudah siddur, 1981 (CC-BY) • Translation based on the Metsudah linear siddur, by Avrohom Davis, 1981 (CC-BY)

104 וצבא השמים לך משתחוים

"וצבא השמים לך משתחוים": נאמר בתפילת שחרית, וכאן נדרש כהשתחויה מתמדת.

Nehemiah 9:6 נחמיה ט"ו

אַתָּה הוּא ה' לְבָדָךְ אַתָּה עָשִׂיתָ אֶת־הַשָּׁמַיִם שָׁמַיִם הַשָּׁמַיִם וְכָל־צָבָאם הָאָרֶץ וְכָל־אֲשֶׁר עָלֶיהָ הַיָּמִים וְכָל־אֲשֶׁר בָּהֶם וְאַתָּה מְחִיָּה אֶת־כָּל־וְצָבֵא הַשָּׁמַיִם לְךָ מִשְׁתַּחֲוִים:

Thou art the L-RD, even Thou alone; Thou hast made heaven, the heaven of heavens, with all their host, the earth and all things that are thereon, the seas and all that is in them, and Thou preservest them all; and the host of heaven worshippeth Thee

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

105 אב הרחמן רחם נא עלינו

הברכה השנייה שלפני קריאת שמע, אהבה רבה: "אבינו, אב הרחמן, הרחם, רחם עלינו". המאמר מפרש זאת כפנייה למידת הרחמים של יעקב.

Siddur Ashkenaz, Weekday, Shacharit, Blessings of the Shema, Second Blessing before Shema סידור אשכנז, ימי חול, תפילת שחרית, ברכות קריאת שמע, אהבת ישראל

אַהֲבָה רַבָּה אֲהַבְתָּנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ חֲמֵלָה גְדוֹלָה וַיִּתְּרָה חֲמֵלַת עֲלֵינוּ: אָבִינוּ מְלַכְנוּ בְּעֶבֶר אֲבוֹתֵינוּ שֶׁבָּטְחוּ בְךָ וַתִּלְמַדְם חֲקֵי חַיִּים כֵּן תַּחֲנֹנֵנוּ וַתִּלְמַדְנוּ: אָבִינוּ הָאֵב הַרְחֵמֵנוּ הַמְרַחֵם רַחֵם עֲלֵינוּ וְתֵן בְּלַבְנוּ לְהִבִּין וּלְהַשְׁכִּיל לְשִׁמְעַ לְלַמֵּד וּלְלַמֵּד לְשִׁמְרָה וּלְעֲשׂוֹת וּלְקַיֵּם אֶת־כָּל־דִּבְרֵי תִלְמוּד תּוֹרָתְךָ בְּאַהֲבָה: וְהָאֵר עֵינֵינוּ בְּתוֹרָתְךָ וְדַבֵּק לַבְנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְיִחַד לְכַבְּנוּ לְאַהֲבָה וּלְיִרְאָה אֶת־שְׁמֶךָ: וְלֹא נִבּוֹשׁ לְעוֹלָם וָעֶד כִּי בָשָׂם קִדְשֶׁךָ הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא בְּטַחְנוּ ...

unbounded love You have loved us Adonoy, our G-d; [With] [With] great and abundant pity have You pitied us. Our Father, our King! for the sake of our forefathers who trusted in You, and whom You taught statutes of life, so too, be gracious to us and teach us. Our Father, merciful Father, Who acts with compassion have compassion on us and put into our hearts to comprehend, and to be intellectually creative, to listen, to learn, and to teach, to preserve, to practice, and ... to fulfill all the words

The Metsudah siddur, 1981 (CC-BY) • Translation based on the Metsudah linear siddur, by Avrohom Davis, 1981 (CC-BY)

פסוקה 14

106 ברשפי אש

הבוקי האהבה הם "הבוקי אש": אהבת התפילה הלוהטת, המתלקחת וחולפת.

Song of Songs 8:6 שיר השירים ח"ו

שִׁימְנֵי כַחוֹתֶם עַל־לִבֶּךָ בַּחוֹתֶם עַל־רוּעֶךָ כִּי־עֲזָה כַּמּוֹת אֲהַבָה קָשָׁה כְּשֶׁאוֹל קִנְאָה רִשְׁפֶּיהָ רִשְׁפֵּי אֵשׁ שֶׁלֹּהֲבַתֶּיהָ:

Therefore thus saith the L-RD, who redeemed Abraham, concerning the house of Jacob: Jacob shall not now be ;ashamed, Neither shall his face now wax pale

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

101 יעקב בלחודו

בוזהר על פרשת ויצא נאמר שיעקב לבדו לא נוקק לעזרה נוספת, שכן יעקב היה שלמות האבות.

Zohar, Vayetzei 14:92-95 ספר הזוהר, ויצא י"ד:צ"ב-צ"ה

102 ברוך שאמר והיה העולם

הפתיחה של פסוקי דמזמרה בתפילת שחרית: "ברוך שאמר והיה העולם". היא פותחת את ההתבוננות המעוררת אהבה.

Siddur Ashkenaz, Weekday, Shacharit, Pesukei Dezimra, Barukh She'amar 2 סידור אשכנז, ימי חול, תפילת שחרית, פסוקי דמזמרה, ברוך שאמר ב'

בְּרוּךְ שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם. בְּרוּךְ הוּא. בְּרוּךְ עוֹשֶׂה בְּרָאשִׁית. בְּרוּךְ אוֹמֵר וְעוֹשֶׂה. בְּרוּךְ גּוֹזֵר וּמְקַיֵּם. בְּרוּךְ מְרַחֵם עַל־הָאָרֶץ. בְּרוּךְ מְרַחֵם עַל־הַבְּרִיּוֹת. בְּרוּךְ מְשַׁלֵּם שָׂכָר טוֹב לְיִרְאָיו. בְּרוּךְ חַי לְעַד וְקַיֵּם לְנֶצַח. בְּרוּךְ פּוֹדֶה וּמוֹצִיל. בְּרוּךְ שָׁמוּ. בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הָאֵל הָאֵב הַרְחֵמֵנוּ הַמְחַלֵּל בְּפִי עַמּוֹ מְשַׁבַּח וּמְפָאֵר בְּלִשׁוֹן חֲסִידָיו וְעַבְדָּיו וּבִשְׂרִירֵי דָוִד עַבְדְּךָ. נִהְלָךְ ה' אֱלֹהֵינוּ בְּשִׁבְחוֹת וּבְנִמְרוֹת נִגְדָלָה וְנִשְׁבַּחַהּ וּנְפָאֶרְהָ וְנִבְרָכֶיהָ שְׁמֶךָ ...

Blessed is He Who spoke, and the world came into being, blessed is He; blessed is He Who maintains the creation; blessed is He Who says and does; blessed is He Who decrees and fulfills; blessed is He Who has compassion on the earth; blessed is He Who has compassion on the creatures; blessed is He Who rewards well those who fear Him, blessed is He Who lives forever and exists eternally; blessed is He Who redeems and saves blessed is His Name. Blessed are You, ... Adonoy, our G-d, King

The Metsudah siddur, 1981 (CC-BY) • Translation based on the Metsudah linear siddur, by Avrohom Davis, 1981 (CC-BY)

103 שהאופנים ברעש גדול

הברכה הראשונה שלפני קריאת שמע מתארת את האופנים והחיות הקדושות העולות "ברעש גדול" לעבר השרפים.

Siddur Ashkenaz, Weekday, Shacharit, Blessings of the Shema, First Blessing before Shema 6-8 סידור אשכנז, ימי חול, תפילת שחרית, ברכות קריאת שמע, יוצר אור ו-ח'

וְהָאוֹפָנִים וְחַיּוֹת הַקֹּדֶשׁ בְּרַעַשׁ גָּדוֹל מִתְנַשָּׂאִים לַעֲמֹת שְׂרָפִים לַעֲמֹתֵם מִשְׁבָּחֵם וְאוֹמְרִים: בְּרוּךְ כְּבוֹד־ה' מִמְּקוֹמוֹ: לֹאֵל בְּרוּךְ נְעִימוֹת יִתְנוּ. לְמֶלֶךְ אֵל חַי וְקַיֵּם וְנִמְרוֹת יֵאָמְרוּ וְתִשְׁבַּחוֹת יִשְׁמְעוּ. כִּי הוּא לְבָדוּ פּוֹעֵל גְּבוּרָתוֹ. עוֹשֶׂה חֲדָשׁוֹת. כָּעַל מִלְחָמוֹת. זוֹרֵעַ צִדְקוֹת. מַצְמִיחַ יְשׁוּעוֹת. בּוֹרֵא רְפוּאוֹת. נוֹרָא תְהִלּוֹת. אֲדוֹן הַנְּפִלְאוֹת: הַמְחַדֵּשׁ בְּטוֹבוֹ בְּכָל־יּוֹם תְּמִיד מַעֲשֶׂה בְּרָאשִׁית: כְּאֹמֵר לַעֲשֶׂה אוֹרִים גְּדוֹלִים כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ: אוֹר חֲדָשׁ עַל־צִיּוֹן תֹּאִיר וְנִזְכָּה כָלֵנוּ ...

And the Ofanim and Serafim are various classes of Angels. Ofanim denotes animated wheels as conceived in association with the Heavenly throne. (Avudraham); Chayos are those angels who exist eternally (Ya'avetz; some angels exist only for short times for specific functions.) Serafim indicate "beings of fire." and the holy Chayos, with a mighty sound

Wikisource Bereshit Rabbah (CC-BY-SA) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

111 עלי באר

לקראת סוף פרק 54: כאשר רועי אברהם התווכחו עם רועי אבימלך על באר, המים עלו מיד כשראו את עדרו של אברהם, והי' אמר שזהו סימן לבניו, שהבאר תעלה בעבורם מיד כשתראה אותם: "אז ישיר ישראל".

Bereshit Rabbah 54:5 בראשית רבה נ"ד:ה'

ויאמר כי את שבע כבשות וגו' - רבנן ורבי יצחק בן חקוריה, רבנן אמרי: רועיו של אברהם היו מדיינים עם רועיו של אבימלך. רועי אברהם אומרים: לנו הבאר! ואלו אומרים: לנו הבאר! אמרו להם רועי אברהם: כל מי שהמים עולים להשקות את צאנו, שלו היא הבאר! כיון שראו המים צאנו של אברהם אבינו, מיד עלו. אמר לו הקב"ה: את סימן לבניך, מה את, כיון שראו המים את צאנך מיד עלו, אף בניך, כיון שהבאר רואה אותן מיד יהא עולה, הה"ד (במדבר כא): אז ישיר ישראל את השירה הזאת וגו'. אמר ...

He said: It is so that you shall take the seven ewes from me, "so that it will be for me as a testament, that I dug this well" (Genesis 21:30). "He said: It is so that you shall take the seven ewes..." - the Rabbis and Rabbi Yitzhak ben Hkora, the Rabbis say: Abraham's herdsmen were arguing with Avimelekh's herdsmen. Abraham's herdsmen were saying: 'The well is ours,' and the others were saying: 'The well is ours.' Abraham's herdsmen said to them: 'For whichever of ... us the water rises

Daat Bereshit Rabbah (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

112 עלי באר

מדרש רבה על חיי שרה: המים עלו לקראת רבקה, כסימן לבניה, שהבאר תעלה בעבורם מיד כשתראה אותם; זהו "אז ישיר ישראל..." עלי באר".

Bereshit Rabbah 60:5 בראשית רבה ס"ה:

והנערה טובת מראה מאד, בתולה. תנינן: מוכת עץ, כתובתה מאתים דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים: מוכת עץ, כתובתה מנה. רבי חנינא משם רבי אליעזר טעמיה דרבי מאיר: ואיש לא ידעה, הא אם נבעלה מעץ, בתולה! טעמייהו דרבנן: בתולה, הא אם נבעלה מעץ, אינה בתולה! אמר רבי יוחנן: לא נבעלה אשה ממהול לשמונה תחילה, אלא רבקה. אמר ריש לקיש: לפי שבנותן של עובדי כוכבים משמרות עצמן ממקום ערותן, ומפקירות עצמן ממקום אחר, אבל זאת בתולה ממקום בתולים, ואיש לא ידעה ממקום אחר. אמר רבי יוחנן: ממשמע שנאמר בתולה, אין אנו יודעים ...

The girl was of very fair appearance, a virgin, and a man "had not been intimate with her; she went down to the spring, she filled her jug, and came up" (Genesis 24:16). "The girl was of very fair appearance, a virgin" - we learn in a mishna: 1:3. The marriage contract of a woman whose hymen was ruptured by wood is two hundred [zuz], these are the words of Rabbi Meir. The Rabbis say: The marriage contract of a woman whose hymen was ruptured by wood is one hundred

...

Daat Bereshit Rabbah (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

Set me as a seal upon thy heart, As a seal upon thine arm;
For love is strong as death, Jealousy is cruel as the grave;
The flashes thereof are flashes of fire, A very flame of the
L-RD

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

107 אברהם אוהבי

ה' מכנה את אברהם "אוהבי"; האהבה היא מידתו של אברהם.

Isaiah 41:8 ישעיהו מ"א:ח'

וְאַתָּה יִשְׂרָאֵל עַבְדִּי יַעֲקֹב אֲשֶׁר בָּחַרְתִּיךָ זֶרַע אַבְרָהָם אֱהָבִי:

But thou, Israel, My servant, Jacob whom I have chosen, The
seed of Abraham My friend

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

108 ליעקב אשר פדה את אברהם

יעקב "אשר פדה את אברהם": עבודתו של יעקב מגלה את אהבתו של אברהם.

Isaiah 29:22 ישעיהו כ"ט:כ"ב

לְכֹן כֹּה־אָמַר ה' אֱלֹהֵי בֵּית יַעֲקֹב אֲשֶׁר פָּדָה אֶת־אֲבִרְהָם לֹא־עָתָה יְבוּשׁ יַעֲקֹב וְלֹא עָתָה פָּנָיו יִחְוֶרוּ:

Therefore thus saith the L-RD, who redeemed Abraham, concerning the house of Jacob: Jacob shall not now be
ashamed, Neither shall his face now wax pale

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

109 יוקח נא מעט מים

דברי אברהם לשלושת אורחיו: "יוקח נא מעט מים".

Genesis 18:4 בראשית י"ח:ד'

יִקְחֵם־נָא מַעֲט־מַיִם וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם וְהִשְׁעֲנוּ תַּחַת הָעֵץ:

Let now a little water be fetched, and wash your feet, and re-
cline yourselves under the tree

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

110 אתה אמרת יוקח נא מעט מים חייך שאני פורע לבניך

ה' אומר לאברהם: אתה אמרת "יוקח נא מעט מים"; בחיך, אשיב גמול לבניך במדבר, בארץ ולעתיד לבוא, ובמדבר - הבאר של "עלי באר".

Bereshit Rabbah 48:10 בראשית רבה מ"ח:י'

... מעט מים ר"א בשם ר' סימאי אמר אמר הקדוש ברוך הוא לאברהם אתה אמרת יקח נא מעט מים חייך שאני פורע לבניך במדבר וביישוב ולע"ל הה"ד (במדבר כא) אז ישיר ישראל את השירה הזאת עלי באר ענו לה הרי במדבר בארץ כנען מנין (דברים ח) ארץ נחלי מים עינות ותהומות יוצאים בבקעה ובהר לע"ל מנין ת"ל (זכריה יד) ביום ההוא יצאו מים חיים מירושלם אתה אמרת ורחצו רגליכם חייך שאני פורע לבניך במדבר וביישוב ולע"ל במדבר מנין שנאמר (יחזקאל טז) וארחצך במים ביישוב מנין שנאמר (ישעיה א) רחצו הזכו ...

He said: My L-rd, please, if I have found favor in Your eyes, "please do not depart from upon your servant" (Genesis 18:3). "He said: My lords [adonai], not as a reference to G-d, but rather to the three angels, adonai being in the plural. That raises the question: Why is the rest of the verse in the singular? The midrash responds that he directed his request to their senior member. please, if I have found favor in your ... eyes" - Rabbi Hiyya the Great taught: He said this to

113 עלי באר

מדרש רבה על בשלח: ישראל הורשו לשיר רק על הבאר, משום שחיבבו אותה, כמו שנאמר: "עלי באר, ענו לה".
Shemot Rabbah 25:7 שמות רבה כ"ה:ז'

114 עלי באר

מדרש רבה בתחילת ספר במדבר מתאר את הבאר כסלע שנדד עם ישראל; כשהם חנו, עמדו הנשיאים מעליה ואמרו: "עלי באר", והיא עלתה.
Bamidbar Rabbah 1:2 במדבר רבה א:ב'

115 עלי באר

מדרש רבה על שלח, בתחילת פרק י"ז, מדמה את ה' לאב שנותן לבנו אוכל ושתיה, ומביא את הפסוק: "עלי באר ענו לה".
Bamidbar Rabbah 17:1 במדבר רבה י"ז:א'

116 עלי באר

מדרש רבה על חוקת: הבאר לא נחפרה ממש, אלא ניתנה בזכות האבות, שנקראים "נשיאים".
Bamidbar Rabbah 19:26 במדבר רבה י"ט:כ"ו

117 עלי באר

קהלת רבה, על הפסוק "שלח לחמך על פני המים", מלמד שמכיוון שאברהם אמר "יוקח נא מעט מים", ה' גומל לבניו במים, במדבר באמצעות "עלי באר".

Kohelet Rabbah 11:1 קוהלת רבה י"א:א'

שלח לחמך על פני המים, אמר רבי ביבי אם בקשת לעשות צדקה, עשה אותה עם עמלי תורה, שאין מים האמור כאן אלא דברי תורה, שנאמר (ישעיה נה, א): הוי כל צמא לכו למים. אמר רבי עקיבא כשהייתי בא בים ראיתי ספינה שטבעה בים, ונצטערת על תלמיד חכם אחד שהיה בה ונטבע, וכשבאתי למדינת קפוטקא ראיתי שהיה יושב לפני ושואל שאלות, נמתי לו, בני, היאך עליית מן הים, אמר לי רבי בצלותך טרדני הגל לחברו, וחברו ...

Cast your bread on the surface of the water, for after many "days you will find it (Ecclesiastes 11:1). "Cast your bread on the surface of the water" - Rabbi Beivai said: If you sought to perform charity, perform it with those who toil in Torah study, as water stated here is nothing other than words of Torah, as it is stated: "Anyone thirsty, go to water" (Isaiah 55:1). Rabbi Akiva said: When I was coming by sea, I saw a ... ship that sank in the sea, and I was

Midrash Rabbah -- TE (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

118 שמע ישראל אתה עובר היום

"שמע ישראל, אתם עוברים היום את הירדן": הפסוק בפרשת עקב, שתחתיו ההגהה מפנה למדרש על הבאר.

Deuteronomy 9:1 דברים ט:א'

שמע ישראל אתה עבר היום את הירדן לבא לרשת גוים גדלים ועצמים ממך ערים גדלות ובצורת בשמים:

Hear, O Israel: thou art to pass over the Jordan this day, to go in to dispossess nations greater and mightier than thyself, cities great and fortified up to heaven

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

119 שלח לחמך

"שלח לחמך על פני המים": הפסוק שהמדרש עליו מצוטט בהגהה.

Ecclesiastes 11:1 קהלת י"א:א'

שלח לחמך על פני המים כירכב המים תמצאנו:

Cast thy bread upon the waters, For thou shalt find it after many days

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

120 החכמה תחיה

"החכמה תחיה בעליה": החכמה נקראת חיים.

Ecclesiastes 7:12 קהלת ז:י"ב

כי בצל החכמה בצל הפסוק ויתרון דעת החכמה תחיה בעליה:

For wisdom is a defence, even as money is a defence; but the excellency of knowledge is, that wisdom preserveth the life of him that hath it

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

121 באור פני מלך חיים

"באור פני מלך חיים": חיי המים החיים נובעים מאור זה, החכמה.

Proverbs 16:15 משלי ט"ז:ט"ו

באור פני מלך חיים ורצונו קעב מלקוש:

In the light of the king's countenance is life; And his favour is as a cloud of the latter rain

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

122 ושאתם מים בששון

"ושאתם מים בששון": הפסוק שבאמור על ניסוח המים בחג הסוכות.

Isaiah 12:3 ישעיהו י"ב:ג'

ושאתם מים בששון ממעיני הישועה:

Therefore with joy shall ye draw water Out of the wells of salvation

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסקה 15

123 ולא תחללו

"ולא תחללו את שם קדשי, ונקדשתי בתוך בני ישראל": הביטול שהתורה ממשיכה אל תוך הנשמה.

Leviticus 22:32 ויקרא כ"ב:ל"ב

ולא תחללו את שם קדשי ונקדשתי בתוך בני ישראל אני ה' מקדשכם:

And ye shall not profane My holy name; but I will be hal- lowed among the children of Israel: I am the L-RD who hal- low you

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

124 לדחוק רגלי השכינה

רבי יצחק אמר שמי שחוטא בסתר כאילו דוחק את רגלי השכינה, שהרי כל הארץ הדום רגליו של ה'.

Kiddushin 31a:2 קידושין ל"א:א:ב'

תני תנא קמיה דרב נחמן: בזמן שאדם מצער את אביו ואת אמו אמר הקדוש ברוך הוא: זפה עשיתי שלא דרתי ביניהם, שאקלמלי דרתי ביניהם, ציערונני. אמר רבי יצחק: כל העובר עברה בסתר - כאילו

דוחק רגלי שכינה. שְׁאָמַר: "כה אֶמַר ה' הַשָּׁמַיִם כְּסֵאִי וְהָאָרֶץ הָדָם רַגְלִי".

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

125 ואשים דברי בפיר

״ואשים דברי בפיר״: דברי ה' בפיו של אדם — התורה שהוא מדבר.

Isaiah 51:16 ישעיהו נ"א:ט"ז

וְאֶשֶׁם דְּבָרִי בְּפִיךָ וּבְצֶל יָדֶי כְּסִיתִיךָ לְנֹטֵעַ שָׁמַיִם וְלִיסַד אֶרֶץ וְלֵאמֹר לְצִיּוֹן עֲמִי־אַתָּה:

And I have put My words in thy mouth, And have covered thee in the shadow of My hand, That I may plant the heavens, And lay the foundations of the earth, And say unto Zion: 'Thou art My people'

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

126 קדש לי

״קדש לי כל בכור״: פתיחת אחת מארבע הפרשיות שבתפילין, שהמאמר קושר לחכמה העילאה.

Exodus 13:2 שמות י"ג:ב'

קִדְּשִׁי לִי כָּל־בְּכוֹר פֶּטֶר כָּל־רֶחֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאֶדָם וּבְכַהֲנָה לִי הוּא: Sanctify unto Me all the first-born, whatsoever opens the' womb among the children of Israel, both of man and of 'beast, it is Mine

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

127 ולזכרון בין עיניך

״והיו לזיכרון בין עיניך, למען תהיה תורת הוי״ בפיר״: הזיכרון התמידי בא באמצעות התורה שבפיו.

Exodus 13:9 שמות י"ג:ט'

וְהָיָה לָךְ לְאוֹת עַל־יָדְךָ וּלְזִכְרוֹן בֵּין עֵינֶיךָ לְמַעַן תִּהְיֶה תּוֹרַת ה' בְּפִיךָ כִּי בְּיָד תִּזְקֶה הוֹצֵאֲךָ ה' מִמִּצְרַיִם:

And it shall be for a sign unto thee upon thy hand, and for a memorial between thine eyes, that the law of the L-RD may be in thy mouth; for with a strong hand hath the L-RD brought thee out of Egypt

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

128 ואהבת את ה'

״הציווי לאהוב את ה׳, שעליו שואל הספרי כיצד מגיעים לאהבתו.

Deuteronomy 6:5 דברים ו:ה'

וְאַהֲבַתְּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לִבְּךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ וּבְכָל־מְאֹדְךָ: And thou shalt love the L-RD thy G-d with all thy heart, and with all thy soul, and with all thy might

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

129 איני יודע באיזה צד אוהבים את הקב"ה והיו הדברים האלה

הספרי שואל כיצד יש לאהוב את ה', ומשיב מן הפסוק הבא: שים את הדברים האלה על לבך, שכן באמצעותם תבוא להכיר את מי שאמר והיה העולם.

Sifrei Devarim 33:1 ספרי דברים ל"ג:א'

(דברים ו ו) וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְךָ הַיּוֹם עַל לִבְּךָ, רַבִּי אוֹמֵר: לָמָּה נֹאמַר? לִפִּי שְׁאָמַר (דברים ו ה): ״וְאַהֲבַתְּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לִבְּךָ״, אֵינִי יוֹדֵעַ: כִּיצַד אוֹהֲבִים אֶת הַמֶּקוֹם? תִּלְמוּד לומֵר: וְהָיוּ

הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְךָ הַיּוֹם עַל לִבְּךָ, תֵּן הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה עַל לִבְּךָ, שְׁמַתוֹךָ כִּי אֶתָּה מְכִיר אֶת מִי שְׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם וּמִדְּבַק בְּדַרְכָּיו! And these things that I command you this" (Devarim 6:6) day shall be upon your heart": From "And you shall love the L-rd your G-d with all your heart," I do not know how I come to love the Holy One Blessed be He; it is, therefore written "And these things that I command you this day shall be upon your heart." For in this way you come to recognize the Holy One Blessed be He and to cleave to His ways

Vocalized Edition (CC-BY-NC) • Sifrei by Rabbi Shraga Silverstein (CC-BY)

130 והיו הדברים האלה

״והיו הדברים האלה אשר אנכי מצווך היום על לבבך״: דברי התורה הם הדרך לאהבה.

Deuteronomy 6:6 דברים ו:ו'

וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְךָ הַיּוֹם עַל־לִבְּךָ: And these words, which I command thee this day, shall be ;upon thy heart

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

131 רשפי אש

הבוקי האהבה הם ״רשפי אש״: האהבה שנולדת משמיעה, והיא בוערת מרחוק.

Song of Songs 8:6 שיר השירים ח:ו'

שִׁימִי כַחֲתָם עַל־לִבְּךָ כַּחֲתָם עַל־רוּעֶךָ כִּי־עֵצָה כַּמּוֹת אֶהְיֶה קֹשֶׁה כְּשֶׂאוֹל קִנְאָה רָשָׁפִיָּה רָשָׁפִי אֵשׁ שִׁלְהַבְתִּיהָ:

Set me as a seal upon thy heart, As a seal upon thine arm; For love is strong as death, Jealousy is cruel as the grave; The flashes thereof are flashes of fire, A very flame of the L-RD

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

132 מי כה' אלקינו המגביהי לשבת המשפילי לראות

״מי כה' אלקינו המגביהי לשבת, המשפילי לראות בשמים ובארץ״: זהו הפסוק במאמר שאליו מתייחסת ההערה בסוגריים, ובו ״לראות״ היא הגילוי שבא באמצעות התורה.

Psalms 113:5-6 תהילים קי"ג:ה-ו'

מִי כַה' אֱלֹהֵינוּ הַמַּגְבִּיהִי לְשִׁבְתּוֹ: הַמְּשַׁפִּילִי לְרֹאוֹת בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ:

Who is like unto the L-RD our G-d, That is enthroned on high, That looketh down low Upon heaven and upon the ?earth

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 16

133 ולא תחללו

״ולא תחללו את שם קדשי״: הביטול שמביאים המים החיים של התורה.

Leviticus 22:32 ויקרא כ"ב:ל"ב

וְלֹא תַחֲלִלוּ אֶת־שֵׁם קֹדְשִׁי וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי ה' מְקַדְּשָׁכֶם: And ye shall not profane My holy name; but I will be hal- lowed among the children of Israel: I am the L-RD who hal- lowed you

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ויקרא כב, לב.

134 ואשים דברי בפיהך

”ואשים דברי בפיהך”: דברי תורה בפיו של אדם.

Isaiah 51:16 ישעיהו נ"א:ט"ז

וְאָשָׁם דְּבָרִי בְּפִיךָ וּבְצֶלְךָ יָדִי כְּסִיתִיךָ לְנֹטַע שָׁמַיִם וְלִיסַד אֶרֶץ וְלֵאמֹר
לְצִיּוֹן עֲמִי-אַתָּה:

And I have put My words in thy mouth, And have covered thee in the shadow of My hand, That I may plant the heavens, And lay the foundations of the earth, And say unto Zion: 'Thou art My people

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישעיה נא, טז.

135 ביום ההוא יצאו מ"ח

זכריה מתנבא שמים חיים ייצאו מירושלים, מחציתם אל הים המזרחי ומחציתם אל הים המערבי. אדמו"ר הזקן מפרש שהים המזרחי הוא דרגה עליונה יותר, המקבלת מן המים החיים שלמטה.

Zechariah 14:8 זכריה י"ד:ח

וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יֵצְאוּ מִיַּם-חַיִּים מִירוּשָׁלַם חֲצִיָּם אֶל-הַיָּם הַקָּדְמוֹנִי וְחֲצִיָּם אֶל-הַיָּם הַאֲחֵרֹן וּבְחֶרֶף יִהְיֶה:

And it shall come to pass in that day, That living waters shall go out from Jerusalem: Half of them toward the eastern sea, And half of them toward the western sea; In summer and in winter shall it be

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

זכריה יד, ח.

136 שלא לדחוק רגלי השכינה

המילים כאן מצטטות את Kiddushin 31a:2. הקטע מופיע למטה.

Kiddushin 31a:2 קידושין ל"א א:ב

תָּנִי תִנָּא קַמִּיה דְּרַב נַחֲמָן: בְּזִמְן שְׁאָדָם מְצַעַר אֶת אַבְיו וְאֵת אִמּוֹ אָמַר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא: יָפָה עֲשִׂיתִי שְׁלֵא דְרַתִּי בִּינִיָּהֶם, שְׁאֵלְמִלִי דְרַתִּי בִּינִיָּהֶם, צִיעֲרוּנִי. אָמַר רַבִּי יִצְחָק: כָּל הָעוֹבֵר עֲבִירָה בְּסֹתֵר - כְּאִילוּ דוֹחֵק רִגְלֵי שְׂכִינָה. שְׁנָאֵמַר: "כֹּה אָמַר ה' הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי וְהָאָרֶץ הָדָם רִגְלִי".

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

ראה קידושין לא, א.

137 בפי קדש . . ח"ע

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

ראה מא"א בערכו.

138 ולזכרון בין עיניך

המילים כאן מצטטות את Exodus 13:9. הקטע מופיע למטה.

Exodus 13:9 שמות י"ג:ט

וְהָיָה לָךְ לְאוֹת עַל-יָדְךָ וּלְזִכְרוֹן בֵּין עֵינֶיךָ לְמַעַן תִּהְיֶה תּוֹרַת ה' בְּפִיךָ כִּי בְּיָד חֻקָּה הוֹצָאָה ה' מִמִּצְרַיִם:

And it shall be for a sign unto thee upon thy hand, and for a memorial between thine eyes, that the law of the L-RD may

be in thy mouth; for with a strong hand hath the L-RD brought thee out of Egypt

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שמות יג, ט.

139 רשפי אש

המילים כאן מצטטות את Song of Songs 8:6. הקטע מופיע למטה.

Song of Songs 8:6 שיר השירים ח:ו

שִׁימֵנִי כַּחוֹתֶם עַל-לִבְךָ כַּחוֹתֶם עַל-זְרוּעֶךָ כִּי-עֲזָה כְּמוֹת אֶהְבֶּה קֶשֶׁה כְּשֹׂאוֹל קִנְיָה וְרֶשְׁפִּיָּה רֶשְׁפִּי אֵשׁ שְׁלֹהֶבֶתָּהּ:

Set me as a seal upon thy heart, As a seal upon thine arm; For love is strong as death, Jealousy is cruel as the grave; The flashes thereof are flashes of fire, A very flame of the L-RD

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שה"ש ח, ו.

140 סדי"ה מי כה' אלקינו

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

תו"א לט, א.

פסקה 17

141 אז נדברו

"אז נדברו יראי הוי' איש אל רעהו, ויקשב הוי' וישמע": ה' מקבל את התורה שנאמרת מלמטה.

Malachi 3:16 מלאכי ג:ט"ז

אֲזַ נְדַבְרוּ יִרְאֵי ה' אִישׁ אֶל-רֵעֵהוּ וַיִּקְשֹׁב ה' וַיִּשְׁמַע וַיִּכְתֹּב סֵפֶר וַיִּזְכְּרוּן לְפָנָיו לְיִרְאֵי ה' וּלְחֹשְׁבֵי שְׁמוֹ:

Then they that feared the L-RD Spoke one with another; and the L-RD hearkened, and heard, and a book of remembrance was written before Him, for them that feared the L-RD, and that thought upon His name

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

מלאכי ג, טז.

142 תורה מאתו תצא

"כי תורה מאתי תצא": השאלה היא מדוע ה' צריך לשמוע את מה שיוצא ממנו.

Isaiah 51:4 ישעיהו נ"א:ד

הַקְשִׁיבוּ אֵלַי עַמִּי וְלֵאדוֹמִי אֵלַי הֶאֱזִינוּ כִּי תוֹרָה מֵאֵתִי תֵצֵא וּמִשְׁפָּטִי לְאוֹר עַמִּים אֲרַגִּיעַ:

Attend unto Me, O My people, And give ear unto Me, O My nation; For instruction shall go forth from Me, And My right on a sudden for a light of the peoples

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישעיה נא, ד.

143 במחוקק במשענותם

סופו של הפסוק העוסק בבאר: השרים חפרו אותה "במחוקק, במשענותם".

Numbers 21:18 במדבר כ"א:י"ח

באר חפרוה שרים כרוה נדיבי העם במחוקק במשענותם וממדבר מתנה:

The well, which the princes digged, Which the nobles of the people delved, With the sceptre, and with their staves. And

;from the wilderness to Mattanah

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

144 במחוקק במשענותם

בסוף פרשת וילך קורא הוזהר את שירת הבאר: השרים קשורים לאבא ואמא, הנדיבים הם האבות, המחוקק הוא יסוד והמטות הם נצח והוד; ישראל ישירו מלמטה למעלה ומלמעלה למטה.

Zohar, Vayeilech 8:45-9:49 ספר הוזהר, וילך ח':מ"ה-ט':מ"ט

145 אם בחקתי תלכו

"אם בחוקותי תלכו": הפסוק מהמאמר בפרשת בחוקותי, המסביר שחוק הוא לשון חקיקה.

Leviticus 26:3 ויקרא כ"ו:ג

אם-בחקתי תלכו ואת-מצותי תשמרו ועשיתם אתם:

If ye walk in My statutes, and keep My commandments, and ;do them

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

146 כלי מחזיק ברכה

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

סוף עוקצין.

147 כלי מחזיק ברכה

המשנה החותמת את התלמוד: הקדוש ברוך הוא לא מצא כלי שמחזיק ברכה לישראל אלא השלום. כאן היא מתארת את הנשמה שנחקה ככלי קיבול.

Mishnah Oktzin 3:12 משנה עוקצין ג:י"ב

אמר רבי יהושע בן לוי, עתיד הקדוש ברוך הוא להנחיל לכל צדיק וצדיק שלש מאות ועשרה עולמות, שנאמר (משלי ח), להנחיל אהבי יש ואצרתיהם אמלא. אמר רבי שמעון בן חלפתא, לא מצא הקדוש ברוך הוא כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום, שנאמר (תהלים כט), ה' עז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום:

Rabbi Yehoshua ben Levi said: In the world to come the Holy One, Blessed be He, will make each righteous person inherit three hundred and ten worlds, for it is written: "That I may cause those that love me to inherit yesh (numerical value of; and that I may fill their treasures" (Proverbs 8:21. Rabbi Shimon ben Halafta said: the Holy One, Blessed be He, found no vessel that could contain blessing for Israel save that of peace, as it is written: "The L-rd will give strength ... unto his people

Torat Emet 357 (Public Domain) • Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY)

148 החלצו מאתכם

"החלצו מאתכם אנשים": הפסוק מהביאור בפרשת מטות, שבו משה מכונה

מחוקק.

Numbers 31:3 במדבר ל"א:ג

וידבר משה אל-העם לאמר החלצו מאתכם אנשים לצבא ויהיו עלי-מדין לתת נקמת-ה' במדין:

And Moses spoke unto the people, saying: 'Arm ye men from among you for the war, that they may go against Midian, to .execute the L-RD'S vengeance on Midian

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

149 משה ידבר

"ומשה ידבר והאלקים יענו בקול": הפסוק מהמאמר שאליו מפנה הטקסט.

Exodus 19:19 שמות י"ט:י"ט

ויהי קול השפך הולך וחזק מאד משה ידבר והאלקים יענו בקול:

And when the voice of the horn waxed louder and louder, .Moses spoke, and G-d answered him by a voice

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

150 ס"פ וילך (רפ"ו א')

ההערה מציינת שקטע הוזהר הזה, שבסוף פרשת וילך, מובא באור התורה על חוקת.

הערת קה"ת

נעתק באוה"ת חוקת ע' תתמג.

151 בהעלותך דק"נ

ההערה מבהירה שההפניה לפרשת בהעלותך, דף קנ, היא לזוהר, חלק ג, ומפנה לאור התורה על חוקת.

הערת קה"ת

בזוה"ג. ראה אוה"ת חקת ע' תתסו.

152 תמכי אורייתא

הוזהר מדבר על תומכי התורה (תמכין אורייתא): הלומדים אינם עוסקים במעשים בזמן לימודם, ואילו התומכים בהם עוסקים בכך.

Zohar, Introduction 13:123-14:132 ספר הוזהר, הקדמה י"ג:קכ"ג- י"ד:קל"ב

153 עץ חיים היא

"עץ חיים היא למחזיקים בה": יש לקרוא זאת על מי שתומכים בתורה, כמו זבולון.

Proverbs 3:18 משלי ג:י"ח

עץ-חיים היא למחזיקים בה ותמכיה מאשר:

She is a tree of life to them that lay hold upon her, And hap- py is every one that holdest her fast

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

משלי ג, יח.

154 זבולון ע"י שהיה עוסק בפרקמטיא בשביל יששכר

המדרש מסביר שזבולון הוקדם ליששכר משום שעסק במסחר וכלכל את יששכר, שלמד תורה, ומחיל עליו את הפסוק "עץ חיים היא למחזיקים בה".

Bereshit Rabbah 99:9 בראשית רבה צ"ט:ט'

זבולן לחוף ימים ישכון, הרי זבולן קדם ליששכר, שכן מייחסן יששכר זבולן. ולמה כן? אלא, שהיה זבולן עוסק בפרקמטיא, ויששכר עוסק בתורה, וזבולן בא ומאכילו, לפיכך קדמו עליו. אמר הכתוב (משלי ג): עץ חיים היא למחזיקים בה יששכר כונס זבולון מביא באניות ומוכר,

160 אז ישיר ישראל

הוזהר על בשלח דן בשירות הפותחות במילה "אז", ובהן "אז ישיר ישראל".

Zohar, Beshalach 15:209-219
Said R. Isaac: 'At the moment when the Holy One slew the great chieftain of the Egyptians, and Moses and the children of Israel saw him, they began to sing.' THEN SANG MOSES AND THE CHILDREN OF ISRAEL THIS SONG UNTO THE L-RD

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

161 ענו לה

"שירו לה": יש לקרוא זאת כתשובה מלמעלה, הקודמת לעליית הבאר.

Numbers 21:17 במדבר כ"א:יז

אז ישיר ישראל את השירה הזאת עלי באר ענו לה:

Then sang Israel this song: Spring up, O well—sing ye unto it

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

162 אלמלא הקב"ה עוזרו

יצרו הרע של האדם מתגבר עליו בכל יום, ואלמלא הקב"ה עוזר לו, לא היה יכול להתגבר עליו.

Kiddushin 30b:7 קידושין ל"ב:ז

ואמר רבי שמעון בן לוי: יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ומבקש המיתו, שנאמר: "צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו", ואלמלא הקדוש ברוך הוא עוזרו אין יכול לו, שנאמר: "אלקים לא יעזבונו בידו".

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

קידושין ל, ב.

163 והחזירנו בתשובה שלימה לפניך

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

ברכת תפלת שמו"ע.

164 והחזירנו בתשובה שלימה לפניך

ברכת התשובה בתפילת העמידה: "והחזירנו בתשובה שלמה לפניך".

Siddur Ashkenaz, Weekday, Shacharit, Amidah, Repentance סידור אשכנז, ימי חול, תפילת שחרית, עמידה, תשובה

השיבנו אבינו לתורתך וקרבתנו מלפניו לעבודתך והחזירנו בתשובה שלמה לפניך: ברוך אתה ה' הרוצה בתשובה:

Cause us to return, our Father, to Your Torah and bring us near, our King, to Your service; and bring us back in whole-hearted repentance before You Blessed are You, Adonoy, Who desires penitence

The Metsudah siddur, 1981 (CC-BY) • Translation based on the Metsudah linear siddur, by Avrohom Davis, 1981 (CC-BY)

165 אב הרחמן רחם נא עלינו ותן בלבנו בינה

אהבה רבה: "אבינו, אב הרחמן, המרחם, רחם עלינו, ותן בלבנו להבין".

Siddur Ashkenaz, Weekday, Shacharit, Blessings of the Shema, Second Blessing before Shema סידור אשכנז, ימי חול, תפילת שחרית, ברכות קריאת שמע, אהבת ישראל

... אבינו מלפניו בעבור אבותינו שקטחו כה ותלמדם חקי חיים כן תחננו ותלמדנו: אבינו האב הרחמן המרחם רחם עלינו ותן בלבנו

ומביא לו כל צרכו. וכן משה אומר (דברים לג): שמח זבולון בצאתך. למה? שיששכר באהליך, שלך הן, שאת מסייעו לישב בהן:

Zebulun will dwell at the shore of seas, and he will be a "shore for ships, and his border will be upon Sidon" (Genesis 49:13). "Zebulun will dwell at the shore of seas" – Zebulun preceded Issachar, although the birth of Issachar is recorded before Zebulun. Why so? It is because Zebulun would engage in commerce, and Issachar would engage in Torah, and Zebulun would come to feed him. Therefore, [Zebulun] was granted precedence. The verse said in his regard: "It is a ... tree of life for those who uphold

Daat Bereshit Rabbah (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

155 בפרקמטיא בשביל יששכר

בוזהר על פרשת ויחי נאמר שזבולון ויששכר ערכו הסכם: אחד ישב ועמל בתורה, והאחר יצא לסחור ותמך בו.

Zohar, Vayechi 65:661-66:673 ספר הזהר, ויחי ס"ה:תרס"א-ס"ו:תע"ג

156 זח"א ח' א'

ההערה מפנה לאור התורה על חוקת בעניין דברי הוזהר על תומכי התורה.

הערת קה"ת

ראה באוה"ת חוקת עי תתמכ.

157 מקפץ על הגבעות

"מדלג על ההרים": הביטוי שנידון בסוף המאמר על "קול דודי".

Song of Songs 2:8 שיר השירים ב:ח

קול דודי הנהיזוה בא מדלג על ההרים מקפץ על הגבעות:

Hark! my beloved! behold, he cometh, Leaping upon the mountains, skipping upon the hills

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

158 עמים הר יקראו

ברכת משה לזבולון ויששכר: "עמים הר יקראו".

Deuteronomy 33:19 דברים ל"ג:יט

עמים הריקראו שם יזבחו וזבחי צדק כי שפע ימים יינקו ושפני טמוני חול:

They shall call peoples unto the mountain; There shall they offer sacrifices of righteousness; For they shall suck the abundance of the seas, And the hidden treasures of the sand

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

דברים לג, יט.

159 מי יעלה בהר ה'

"מי יעלה בהר הוי' ומי יקום במקום קדשו?" — ההר שאליו נקראים העמים.

Psalms 24:3 תהילים כ"ד:ג

מי יעלה בהרה' ומי יקום במקום קדשו:

Who shall ascend into the mountain of the L-RD? And who shall stand in His holy place

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים כד, ג.

169 הבאר שחפרוה כרוה

בוהר על משפטים נאמר שלישראל לא הייתה הבאר עד שבאו למדכר מתנה, כמו בפסוק "באר חפרוה שרים".

Zohar, Mishpatim 3:355-364 ספר הזהר, משפטים ג:שנ"ה-שס"ד

170 יצאו מים חיים

"מים חיים יצאו מירושלים": המים הנובעים מן הבאר.

Zechariah 14:8 זכריה י"ד:ח

והיה ביום ההוא יצאו מים-חיים מירושלם חצים אליהם הקדמוני וחצים אליהם האחרון בקיץ ובחורף יהיה:

And it shall come to pass in that day, That living waters shall go out from Jerusalem: Half of them toward the eastern sea, And half of them toward the western sea; In summer and in winter shall it be

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

171 כה תברכו

"כה תברכו את בני ישראל": הפסוק שבמאמר בנשא, העוסק בכרכה בתחילתה ובסופה.

Numbers 6:23 במדבר ו:כ"ג

דבר אל-אֶהרֹן וְאֶל-בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרְכוּ אֶת-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמֹר לָהֶם:

Speak unto Aaron and unto his sons, saying: On this wise ye' shall bless the children of Israel; ye shall say unto them

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

172 כרוה נדיבי עם

הזהר מפרש את "המתנדבים בעם" כאבות, הנקראים נדיבים, כמו בפסוק "נדיבי עמים נאספרי".

Zohar, Vayikra 66:445-67:449 ספר הזהר, ויקרא ס"ו:תמ"ה-ס"ז:תמ"ט

173 כרוה נדיבי עם

בוהר על ויחי נאמר שגם למעלה, באמצעות אתערותא דלתתא, נמשכת בחינה נעלית יותר, והוא מצטט את הפסוק "נדיבי עמים נאספרי".

Zohar, Vayechi 53:528-54:539 ספר הזהר, ויחי נ"ג:תקכ"ח-נ"ד:תקל"ט

174 כל נדיב לבו יביאה

"קחו מאתכם תרומה, כל נדיב לבו יביאה": הפסוק שבמאמר בוויקהל.

Exodus 35:5 שמות ל"ה:ה

קחו מאתכם תרומה להי כל נדיב לבו יביאה את תרומת ה' זהב וכסף ונחשת:

Take ye from among you an offering unto the L-RD, whosoever is of a willing heart, let him bring it, the L-RD'S offering: gold, and silver, and brass

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

175 "מה יפו פעמך בנעלים בת נדיב": הפסוק שבמאמר על "נדיב" בשיר השירים.

Song of Songs 7:2 שיר השירים ז:ב

מה יפו פעמך בנעלים בת נדיב חמוקי ירכיך כמו חלאים מעשה ידי אמן:

How beautiful are thy steps in sandals, O prince's daughter! The roundings of thy thighs are like the links of a chain, The

להבין ולהשכיל לשמע וללמד וללמד ולעשות ולקיים את-כל דברי תלמוד תורתך באהבה: והאר עינינו בתורתך ודבק לבנו במצותיך ויחד לכבנו לאהבה וליראה את-שםך: ולא נבוש לעולם ועד כי בשם קדשך הגדול והנורא בטחנו נגילה ונשמחה בישועתך: והביאנו לשלום מארבע כנפות הארץ ...

unbounded love You have loved us Adonoy, our G-d; [With] [With] great and abundant pity have You pitied us. Our Father, our King! for the sake of our forefathers who trusted in You, and whom You taught statutes of life, so too, be gracious to us and teach us. Our Father, merciful Father, Who acts with compassion have compassion on us and put into our hearts to comprehend, and to be intellectually creative, to listen, to learn, and to teach, to preserve, to practice, and ... to fulfill all the words

The Metsudah siddur, 1981 (CC-BY) • Translation based on the Metsudah linear siddur, by Avrohom Davis, 1981 (CC-BY)

166 להבין דבר מתוך דבר

התלמוד מגדיר את "נבון" כמי שמבין דבר מתוך דבר.

Chagigah 14a:12 חגיגה י"ד א:י"ב

"יועץ" — שיועץ לעבר שנים ולקבוצ חידשים. "וחכם" — זה תלמיד המחקים את רבותיו. "חרישים" — בשעה שפותח בדברי תורה הפל נעשין חרישין. "ונבון" — זה המבין דבר מתוך דבר. "לחש" — זה שראוי למסור לו דברי תורה שניתנה בלחש.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

ראה חגיגה יד, א.

167 חכמה בראש וחכמה בסוף

הערת קה"ת מפנה Zohar I, 26a למילים האלה.

Zohar I, 26a זח"א כו, א

הערת קה"ת

זח"א כו, א.

168 חכמה בראש וחכמה בסוף

הזהר מדבר על שתי ידיין, המבנים העליון והתחתון, שהן "חכמה בראשית וחכמה בסוף". הטקסט מציין את המקום כדף כו ע"ב; בהוצאת קה"ת מצוין דף כו ע"א.

Zohar, Bereshit 21:248-22:255 ספר הזהר, בראשית כ"א:רמ"ח-כ"ב:רנ"ה

In reference to that time it is said of Moses and Israel, "Then thou shalt delight in the L-rd", and the words shall be fulfilled, "then Moses shall sing" (Ex. 15, 1). The Hebrew text of this page does not correspond entirely to the English translation. Further, the river "shall part from thence and become four heads" (Gen. 2, 10). The first of these is Hesed (Kindness), which is the right arm. From this shall drink the camp of Michael, and with it the tribe of Judah and his two ... accompanying

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

.work of the hands of a skilled workman

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

176 זח"ג י"ט ב' כ"ו א'

ההערה מסבירה שקטעי הזוהר האלה עוסקים ב"נדיבי עם חפרוה" ומפנה לאור התורה על חוקת, שבו הם נידונים.

הערת קה"ת

מענין כרוה נדיבי — אוה"ת חוקת ע' תתמג. וע' תתנד.

177 ח"א רל"ה א' ח"ב קי"ג סע"ב . . רל"ה ב'

ההערה מסבירה שקטעי הזוהר האלה עוסקים ב"באר חפרוה שרים" ומפנה לאור התורה על חוקת, שבו הם נידונים.

הערת קה"ת

מענין באר חפרוה. ראה אוה"ת חקת ע' תתמג. וע' תתנד.

178 בזוהר על ויקהל נאמר ש"נדיבי" "כל נדיב לבוי" הם האבות העליונים, הנקראים נדיבים, כמו בפסוק "נדיבי עמים נאספוי".

Zohar, Vayakhel 4:48-5:58 ספר הזוהר, ויקהל ד':מ"ח-ה':נ"ח

appoint from among you those supernal glorified chiefs who shall take up that offering containing the mystery of the Divine Throne, in order to bring about a union with the "patriarchs", 1Al. "with her spouse". for the Matrona (i.e. the Shekinah) may not come to her Spouse except those youthful bridesmaids follow in her train until she is brought to Him, as it says, "The virgins her companions in her train being brought unto thee" (Ps. 45, 15), to wit, that she may ... join her Spouse. The next words, "Whosoever is

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

179 ויקשב הי וישמע

בסוף פרשת ויקהל הזוהר דורש את הפסוק במלאכי: הדברים הקדושים שנאמרים מלמטה עולים לפני המלך הקדוש ומכתירים אותו; כאן מפנה הטקסט לרעיון הזה.

Zohar, Vayakhel 34:433-36:443 ספר הזוהר, ויקהל ל"ד:תל"ג-ל"ו:תמ"ג

על המהדורה

המהדורה הזאת כוללת לשון המאמר, התרגום לעברית של ימינו, הביאורים שלנו וההערות.

The Hebrew text of Likkutei Torah: © Kehot Publication Society, via Sefaria, CC BY-NC 4.0; formatting adapted.

התרגום שלנו לעברית של ימינו, מתוך התרגום האנגלי שלנו מלשון הקודש, בלי הערות קה"ת: CC BY 4.0.

הביאורים שלנו, עם הסקירה, השאלות והעמוד לילדים: CC BY-NC 4.0.

The notes: Kehot's marei mekomos ("Sources and References", including the Rebbe's notes) © Kehot Publication Society, via Sefaria, CC BY-NC 4.0; formatting adapted; our notes on them: CC BY-NC 4.0.

Sefaria: Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA); The Holy Scriptures: A New Translation (JPS 1917) דרך (Public Domain); William Davidson Edition - Vocalized Aramaic (CC-BY-NC); The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain); Constantinople, 1740 (CC-BY-NC); Sefer Yetzirah, Warsaw 1884 (Public Domain); Sefer Yezirah, trans. by Isidor Kalisch. New York, 1877 (Public Domain); The Metsudah siddur, 1981 (CC-BY); Translation based on the Metsudah linear siddur, by Avrohom Davis, 1981 (CC-BY); Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain); Torat Emet 357 (Public Domain); Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY); Kehot Publication Society (CC-BY-NC); Wikisource Talmud Bavli (CC-BY-SA); Wikisource Bereshit Rabbah (CC-BY-SA); The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY); Daat Bereshit Rabbah (Public Domain); Midrash Rabbah -- TE (Public Domain); Vocalized Edition (CC-BY-NC); Sifrei by Rabbi Shraga Silverstein (CC-BY).

המהדורה כולה: CC BY-NC 4.0. מותר להעתיק, להדפיס ולהפיץ בחינם, בציון Kehot Publication Society ו־likuteitorah.com; אסור למכור. <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>

התרגום לעברית נעשה מהמהדורה האנגלית של likuteitorah.com בעזרת בינה מלאכותית (openai/gpt-6-luna-pro:batch), כשלשון המאמר לצדו לבדיקה. עדיין לא עברה עריכה אנושית. כל דבר חשוב יש לבדוק מול לשון המאמר.

הרבי ביקש ללמוד את מאמרי פרשת השבוע, «הפרשה החסידית», באותו שבוע, מחולקים לשבעת ימיו (Sichah of Shabbos Parshas Vayakhel 5725). להלן המקור: [/likuteitorah.com/about/the-chassidishe-parsha/](https://likuteitorah.com/about/the-chassidishe-parsha/) (Toras Menachem vol. 42, pp. 306-309).

מיום חגיגי ולא מסחרי. אין כאן מכירה. אין שיוך לקה"ת, ל־Sefaria או לספריית ליובאוויטש. © likuteitorah.com

מתוך likuteitorah.com/he/likutei-torah/chukas/8/

מוקדש לכבוד

מוקדש לכבוד הגאון המקובל רבי לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל

אבי הרבי, רבי לוי יצחק